

MASTEROPPGAVE

Tittel: Jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd: hva vet vi og hvordan kan de ivaretas i skolen?

Ditt navn: Cecilie Velgaard Nilsen (nå Andresen)
(stud.nr. 081676)

Dato: 15.05.2020

Studienavn: Masterstudium i spesialpedagogikk, deltid

Avdelingsnavn: Lærerutdanning og pedagogiske fag

Jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd: hva vet vi, og hvordan kan de ivaretas i skolen?

En scope litteraturstudie om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd deres ivaretagelse i skolen.

Sammendrag

Formålet med oppgaven er todelt. For det første å gi en oversikt over norsk forskning og kunnskap om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. For det andre å gi en oversikt over hvilke tiltak som anbefales i Norge, for å ivareta disse jentene i skolen.

Problemstillinger ble dermed som følger:

Hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hvilke tiltak anbefales til skolen for å ivareta jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd?

For å best kunne svare på problemstillingen er det valgt å bruke en type litteraturstudium som kalles scope. Denne metoden anbefales når formålet er å få oversikt over et felt eller fagområde som det er forsket lite på (Munn, Peters, Stern, Tufanaru, McArthur & Aromatiaris, 2018). Litteraturen som er definert som datamateriale/funn er gjennomgått og lest, og det er gjennomført en tematisk analyse som danner utgangspunktet for presentasjonen og drøftingen. Funnene i litteraturen ble vurdert opp mot Simon Hackett sin teoretiske modell om en 5-delt kontinuum av seksuell atferd på en skala fra normal – upassende – problematisk – skadelig og voldelig (Hackett et. al, 2019). Funnene i litteraturen ble videre sammenlignet med internasjonal forskning om jenter med problematisk og skadelig seksuell atferd og tiltak anbefalt til skoler.

Det ble funnet lite norsk originallitteratur om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Noe utvalgt svensk og dansk litteratur er derfor også inkludert i datamateriale og funn. Det finnes ingen tiltak i skolen som anbefales spesielt for jenter med denne type atferd. Generelle råd som gjelder for barn og unge vil likevel presenteres. Gjennom å benytte Johannessen, Rafoss & Rasmussen (2018), fire steg for tematisk analyse ble det identifisert 5 hovedområder som vurderes som sentral i den norske litteraturen om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Med utgangspunkt i de fem kategoriene er litteraturen beskrevet og deretter drøftet.

Resultatene viser at det finnes noe norsk (skandinavisk) forskning som beskriver antall jenter som er anmeldt til politiet, eller henvist til sosial/helsetjenester for problematisk eller skadelig seksuell atferd (Politiet, 2017; Betanien, 2015). Det finnes imidlertid ingen forskning som gir noen nærmere beskrivelser av hvem jentene definert med «problematisk og skadelig seksuell

atferd» er. Det finnes likevel noe forskning og litteratur som beskriver ulike typer seksuell atferd hos jenter som kan vurderes å inngå i Hacketts kontinuum-modell (Hackett et. al, 2019), og som dermed kan defineres som problematisk eller skadelig seksuell atferd. Dette kan være atferd som beskrives i litteraturen som «seksuelle krenkelses», «seksuell trakassering», «sex som selvskading» eller «sex som kapital».

Resultatene viser videre at det de siste årene har blitt et økende fokus på skolens ansvar for å forebygge atferd som skader andre, deriblant problematisk og skadelig seksuell atferd (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). Dette er i tillegg til individualiserte tiltak direkte rettet mot barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Ansatte i skolen opplever imidlertid at de har lite kompetanse og er i stor grad avhengig av samarbeidende instanser for å vite hvilke tiltak de skal iverksette (Vorland et. al, 2018). Ansatte i skolen uttrykker behov for mer kunnskap og kompetanse på temaet, og mer tverretattlig samarbeid hvor ansvar er definert og rolleavklaringen tydelig (Vorland et. al, 2018).

Resultatene i denne studien indikerer at det er behov for mer kunnskap og forskning om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. For å ivareta jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen, er det behov for å tilby ansatte kompetanseheving og opplæring i å ivareta disse jentene. I tillegg er det et tydelig behov for å avklare ansvarsoppgaver og roller i det tverretattlige samarbeidet.

Forord

Et krevende og lærerikt år med oppgaveskriving går mot slutten. Det har vært veldig spennende å kunne lese og lære mer om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Det som står sterkest igjen etter prosessen, er møtet med utrolig mange hyggelige og flotte fagpersoner fra hele Skandinavia. Alle jeg har møtt og spurt, har vært positive, imøtekomne og begeistret over prosjektet mitt og temaet i denne oppgaven. Noen tok seg mer tid enn jeg kunne forvente! Det har absolutt bidratt til at mitt engasjement bare har økt underveis.

Tusen takk til min veileder Sabreen Selvik, som innimellom har trodd sterkere på meg enn det jeg selv har gjort, og som alltid har vært tilgjengelig med gode råd og innspill. En spesiell takk til Christian Lunde-Hanssen, uten deg hadde jeg nok aldri fullført studiet. Du har oppmuntret, mast og forventet prestasjon, det er jeg veldig takknemlig for.

Takk til Anders Martinsen som leste hele den lange oppgaven og kom med gode og konstruktive innspill. En takk også til min kjære og støttende familie, det skal bli godt å kunne bruke helgene sammen igjen.

Fredrikstad, mai 2020

Cecilie Velgaard Andresen

Innhold

Sammendrag	9
Forord	9
1.0 Innledning	9
1.1 Problemstilling	9
1.2 Avgrensning av oppgaven	12
1.2.1 Begrepsavklaringer	13
1.3 Spesialpedagogisk relevans: Elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd sine rettigheter i skolen	14
1.3.1 Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø	14
1.3.2 Elevers rett til tilpasset opplæring eller spesialundervisning	15
1.4 Personlig og faglig motivasjon for tema	15
1.4.1 Faglig motivasjon	15
1.4.2 Personlig motivasjon	16
1.5 Oppgavens videre struktur	16
2.0 Teoretisk forankring/hva vet vi om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	17
2.1 Hacketts modell for problematisk eller skadelig seksuell atferd	17
2.1.1 Problematisk eller skadelig seksuell atferd eller seksuell utnyttelse av barn?	19
2.1.2 Hjelp til å definere atferden som problematisk eller skadelig – Trafikklyset og Bekymringsbarometeret	19
2.2 Jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd som forskningsfelt	20
2.2.1 Forekomst	21
2.2.2 Kjennetegn ved jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	21
2.2.3 Problematisk eller skadelig seksuell atferd - de utsatte	22
2.2.4 Unge jenter vs. unge gutter med skadelig seksuell atferd	22
2.2.5 Motiver for problematisk eller skadelig seksuell atferd	23
2.2.6 Gjentakende problematisk eller skadelig seksuell atferd	24
2.2.7 Behandling av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	25
2.3 Anbefalte tiltak for å ivareta elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen ...	26
2.3.1 Forebyggende arbeid	27
2.3.2 Tiltak rettet mot ansatte; krav til kompetanse og kunnskap	28
2.3.3 Tiltak rettet mot elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd	29
2.3.4 Tverretatlig samarbeid	29
2.4 Oppsummering	30
3.0 Metode	31
3.1 Scope review	31
3.2 Arksey & O'Malley scope review	32
3.2.1 Steg 1: Identifisere forskningsspørsmål/problemstilling	32

3.2.2	Steg 2: Identifisere relevante studier/litteratur/data	33
3.2.3	Steg 3: Undersøke utvalget/funn	37
3.2.4	Steg 4: Kategorisering og kartlegge data.....	38
3.2.5	Steg 5: Oppsummering/formidling av resultater	38
3.3	Kvalitet i undersøkelsen - validitet og reliabilitet	40
3.3.1	Validitet	40
3.3.2	Reliabilitet	41
3.4	Forskerrollen og etiske betraktninger.....	41
4.0	Presentasjon av funn.....	43
4.1	Jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i norsk forskning.....	43
4.1.1	«Problematisk eller skadelig seksuell atferd», hva betyr dette i en norsk kontekst?	43
4.1.2	Forekomst	45
4.1.3	Kjennetegn og risikofaktorer knyttet til jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd.....	47
4.1.4	Kjennetegn ved de utsatte	49
4.1.5	Kontekst og utøvelse av problematisk eller skadelig seksuell atferd	49
4.2	Individuelle motiver for hvorfor jenter utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd.....	50
4.2.1	Sex som selvskading og emosjonsregulering	50
4.2.2	Sex for overlevelse - prostitusjon og sex som kapital.....	52
4.2.3	Problematisk eller skadelig seksuell atferd som kjærlighet og bekreftelse	53
4.2.4	Sex som makt og kontroll	54
4.3	Samfunnsmessige forhold som kan påvirke jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	54
4.3.1	Ulike syn på kjønn og sex.....	54
4.3.2	Ungdommers holdninger til seksuelle overgrep og krenkelser.....	56
4.3.3	Internett og digitale medier.....	56
4.4	Barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen.	58
4.4.1	Oppfølging og hjelp til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.....	58
4.4.2	Tverretatlig samarbeid	63
4.4.3	Veien videre.....	64
4.5	Oppsummering.....	65
5.0	Drøfting	67
5.1	Dette vet vi om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i Norge.....	67
5.1.1	Begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» og forekomst blant jenter.	68
5.1.2	Jenter som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd.....	69
5.1.3	Individuelle motiver.....	70
5.1.4	Samfunnsmessig påvirkning av problematisk eller skadelig seksuell atferd.....	72
5.2	Anbefalte tiltak for å ivareta jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen....	73
5.2.1	Identifisere barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen.....	74

5.2.2 Anbefalte skolebaserte tiltak rettet mot elever og lærere.....	75
5.2.3 Samarbeid med andre instanser	76
5.3 Oppsummering.....	77
6.0 Avslutning	79
6.1 Oppsummerende refleksjoner	79
6.2 Funnenes relevans	80
6.3 Oppgavens begrensninger og veien videre	81
Litteraturliste	82
Vedlegg 1	95
Vedlegg 2	104
Vedlegg 3	106
Vedlegg 4	109
Vedlegg 5	110
Vedlegg 6	113

1.0 Innledning

Siden 1980-tallet har det vært økt fokus på at det ikke bare er voksne som forgriper seg seksuelt på barn og unge. Også barn og ungdom utsetter jevnaldrende og yngre barn for seksuelle overgrep (Chaffin, Letourneau & Silovsky, 2002; Jensen, Garbo, Kleive, Grov & Hysing 2016; Askeland, Jensen & Moen, 2017). Forskning viser at rundt 30% av seksuelle overgrep mot barn og unge begås av andre barn og unge (Finkelhor, Ormrod, Chaffin, 2009; Hackett, Branigan, & Holmes, 2019). Stadig flere barn og unge mottar tilbud om hjelp for en seksuell atferd som ikke er normativ og akseptert i samfunnet vi lever i, og flere av disse er jenter (Hackett et. al, 2019). Av barn og unge med uakseptabel, ikke-normativ seksuell atferd, regner man med at omtrent 1-10% er jenter (Becker, Hall, & Stinson, 2001; Jensen et. al, 2016). Skadene etter overgrep begått av jenter er like alvorlige som ved overgrep begått av gutter eller voksne (Andersen, 2014, Oliver & Holmes, 2015). Konsekvensene etter å ha vært utsatt for vold og overgrep i barndommen er økt risiko for senere utvikling av angst, depresjon, atferdsvansker og rusmisbruk (Felitti, Anda, Nordenberg, Williamson, Spitz, Edwards, Koss & Marks 1998; Green, McLaughlin, Berglund, Gruber, Sampson, Zaslavsky, Kessler, 2010).

1.1 Problemstilling

Gjennom et litteraturstudium vil denne masteroppgaven se nærmere på jenter i Norge med en uakseptabel, ikke normativ seksuell atferd. Det er et mål å beskrive omfang og forekomst av fenomenet i Norge, samt oppsummere og beskrive forskning og kunnskap som er på feltet. Videre vil det undersøkes hvilke anbefalinger som finnes om å skulle ivareta barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i norske skoler, med særlig fokus på jenter. Undersøkelsen vil suppleres med litteratur fra Danmark og Sverige, da dette er land Norge har mye til felles med, og som har mange sammenlignbare samfunnsstrukturer.

Barn og unge med en uakseptabel, ikke-normativ seksuell atferd blir benevnt på ulike måter i fagutøvelsen og i litteraturen (Inges & Kleive, 2011). For å forstå mer av hvem disse jentene er og hvilke behov de har, behøver vi nyttige begreper som fanger opp kompleksiteten i deres atferdsuttrykk. Slike begreper vil kunne hjelpe oss å forstå atferden og avdekke overlappende fagområder. Dette kan ha betydning for hvordan man forstår disse jentene. I norsk litteratur har barn og unge med en uakseptabel, ikke-normativ seksuell atferd blitt kalt eksempelvis «unge overgripere» (Inges & Kleive, 2011; Andersen, 2014) og «barn og unge som begår

overgrep» (Vildalen, 2014). Mossige referer til ungdommene som «utøvere» av «uønskede seksuelle hendelser/overgrep/seksuelle krenkelser» (Mossige & Stefansen, 2007). I internasjonal litteratur har ungdommene blant annet blitt kalt «juvenile sex offender», «young abuser» og «adolescent perpetrator» (Hackett et. al., 2019; Finklehor et. al., 2009). De senere årene er det flere forskere og fagfolk som hevder at det er behov for å definere og forstå uønsket, ikke normativ seksuell atferd i en videre forstand (McCuish & Lussier, 2017). Det vurderes som hensiktsmessig at man ikke utelukkende definerer atferden som lovlig eller ulovlig, men forstår at ulike typer seksuell atferd kan være uakseptabel og ikke- normativ selv om den er lovlig. Dette vil føre til at flere barn og unge vil falle inn under definisjonen. Samtidig vil det kunne være et utgangspunkt for å fange opp uønsket atferd tidligere, og muligens forebygge de mest alvorlige seksuelle overgrepene (ibid).

Et norsk begrep som forsøker å inkludere ulike typer uønsket atferd er derfor valgt til denne oppgaven. Dette begrepet er «problematisk eller skadelig seksuell atferd». Begrepet er oversatt til norsk fra engelske «harmful sexual behaviour» etter definisjonen til Hackett et. al (2019, s. 13):

sexual behaviours expressed by children and young people under the age of 18 years old that are developmentally inappropriate, may be harmful towards self or others, or be abusive towards another child, young person or adult.

Basert på denne definisjonen har Hackett et.al utviklet en 5-delt modell for seksuell atferd som vil danne det teoretiske utgangspunktet for å forstå hva problematisk eller skadelig seksuell atferd er. Han viser ikke bare til barn og unge som er dømt for overgrep, men forsøker å beskrive seksuell atferd i et kontinuum (Hackett et. al., 2019) (se vedlegg 6). Den beskriver seksuell atferd på et kontinuum fra normal («normal») til svært avvikende og voldelig («violent»). Mellom disse ytterpunktene er det beskrevet atferd som er upassende («inappropriate»), problematisk («problematic») og overgrepspregget («abusive»). Videre beskrives det at seksuell atferd kan forstås som ikke-normal når: frekvensen av atferden ikke er aldersadekvat, dersom den påvirker barnets utvikling, skaper mye emosjonelt ubehag, skjer med bruk av tvang, eller er stor aldersforskjell mellom barna/ungdommen, eller dersom den ikke opphører etter sanksjoner (ibid).

Hackett sin modell og forståelse er et sentralt utgangspunkt i denne oppgaven. Den ligger til grunn for flere norske nasjonale rapporter som er utarbeidet de siste årene (Askeland et. al.,

2017, Vorland, Selvik, Hjorthol, Kanten & Blix, 2018; Kruse, 2011). Det jobbes med å etablere faglige nasjonale og lokale nettverk for å utvikle kunnskap og kompetanse om utredning, behandling og oppfølging av barn og unge som faller innenfor ulike kategorier av Hacketts modell (Askeland et. al., 2017). Modellen vil bli nærmere beskrevet i kapittel 2.

Det er bred enighet i fagfeltet om at behandlingstilbudet til barn og unge som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd må forankres hos flere instanser. Dette fordi vanskene ofte er sammensatte og komplekse, og fordi barna/ungdommene ofte befinner seg i vanskelige livssituasjoner uavhengig av den problematiske og seksuelle atferden (Askeland et. al., 2017). Det påpekes at skolen, i likhet med barnevern, sosialtjenester, politi og psykisk helsevern for barn og unge, har et ansvar for å forebygge vold og overgrep mot barn og unge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014) og dermed også å ivareta elever som utøver og utsettes for problematisk eller skadelig seksuell atferd (Opplæringsloven, 1998, § 9A-3). Temaet jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd har vært sparsomt beskrevet i forskningslitteraturen (Kubik, Hecker & Rightland 2003; Oliver & Holmes, 2015). Det er derfor viktig å adressere temaet, både for å samle og presentere det som finnes av kunnskap, og for å kunne gi noen anbefalinger om hvordan temaet kan belyses videre.

En naturlig problemstilling for oppgaven vil være:

Hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hvilke tiltak anbefales til skolen for å ivareta jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd?

Problemstillingen er todelt og det søkes å beskrive:

1. Hva sier norsk forskning, nasjonale kunnskapsrapporter/anbefalinger og anbefalinger fra faglige kompetansesentre om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd?
2. Hva sier norsk forskning, nasjonale kunnskapsrapporter/anbefalinger og anbefalinger fra faglige kompetansesentre om hvordan jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd kan ivaretas og tilrettelegges for i skolen?

For å kunne svare på problemstillingen er det viktig å finne en egnet metode. Dette må være en metode som kan gi en bred oversikt i et uavklart fagområde. Den må gi muligheten til å bruke ulike undersøkelseskanaler og mulighet for å forfølge ny informasjon som kommer til

underveis i prosessen. En metode som anbefales når formålet med studiet for eksempel er å gi en oversikt over hva slags litteratur som finnes på et fagområde, klargjøre ulike konsepter innenfor et fagområde eller identifisere kunnskapshull innenfor et fagområde, er scope review (Munn, Peters, Stern, Tufanaru, McArthur & Aromatariis, 2018). Formålet med denne oppgaven er å gi en oversikt over litteratur som beskriver jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og det vurderes derfor som hensiktsmessig å gjennomføre en scope review. Det blir nærmere redegjort for metoden i kapittel 3.

1.2 Avgrensning av oppgaven

«Problematiske eller skadelige seksuelle atferd» er ment å dekke betegnelser av seksuell atferd som kan være ikke-aldersmessig adekvat, være skadelig for seg selv eller andre, eller som innebærer misbruk av andre (Askeland et. al, 2017). Dette kan innebære en rekke ulike typer atferd. Målsettingen er å beskrive den forskningen og kunnskapen vi har i Norge på ulike typer atferd hos jenter med «problematiske eller skadelige seksuelle atferd». Der hvor norsk forskning er begrenset, er det imidlertid valgt å ta inn kartlegging og forskning som er gjennomført i Danmark og Sverige. Den utvalgte litteraturen herfra er basert på anbefalinger fra fagfolk i Norge som kjenner feltet. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 2, om metode.

I en studie som beskriver uakseptabel og ikke-normativ seksuell atferd, ville det vært naturlig å beskrive hva som faktisk er akseptabel, normativ og sunn seksuell atferd. Dette har imidlertid blitt valgt bort som tema på grunn av begrensninger både i tid og omfang. Et annet sentralt tema som velges bort er problematiske eller skadelige seksuelle atferd på internett og porno. Temaet blir kort nevnt, med er i seg selv et stort og komplisert område som bør inngå i egne forskningsprosjekter.

Mye av litteraturen som omhandler problematiske eller skadelige seksuelle atferd handler om hvordan man kan forebygge, kartlegge/utrede og behandle denne type atferd. Denne oppgaven vil bare kort presentere kartlegging/utredning og behandling, men primært fokusere på de tiltakene som skolen eventuelt kan bidra med. Slike tiltak vil hovedsakelig være knyttet mot forebygging. Ansvar for risikovurdering/utredning og behandling ligger hovedsakelig hos andre hjelpeinstanser som for eksempel barnevern, helse -og justissektor (Askeland et. al, 2017). Disse områdene vil derfor bare nevnes kort for å gi bilde av helheten i fagområdet.

De siste årene har det vært fokus på at kjønn ikke nødvendigvis er begrenset til det å være «gutt» eller «jente». Noen mennesker opplever at de ikke passer inn i disse kategoriene og

ønsker å bli anerkjent for det. Kjønn vil omtales som gutt eller jente i denne oppgaven til tross for at nettopp dette temaet kan være svært aktuelt for en gruppe som ofte vil ha utfordringer knyttet til seksualitet. Årsaken til at dette ikke adresseres er fordi denne oppgaven handler om «jenter» og avgrenses deretter.

1.2.1 Begrepsavklaringer

Med problematisk seksuell atferd menes «*handlinger som kan være i orden, men som ikke er passende i situasjonen eller relasjonen den opptrer i*», Askeland et. al (2017, s. 27). Med skadelig seksuell atferd menes «*handlinger som er skadelige for den som utsettes og den som utøver*». Askeland et. al (2017, s. 27). Den problematiske og skadelige seksuelle atferden trenger ikke være intendert (ibid). En del av litteraturen i oppgaven refererer til forskning som bruker begrepet «seksuelle overgrep». Dette begrepet vil dermed frekventere i oppgaven, og tilsvare «skadelig seksuell atferd» eller «problematiske seksuell atferd»

Med «jente» menes hunnkjønn i alderen 0-18 år. Når beskrivelsen «kvinne» blir brukt, menes hunnkjønn over 18 år. Noen undersøkelser har sett på ungdommer i alderen opp til 20 år, for eksempel undersøkelser som har sett på elever i videregående skole. Disse vil også være inkludert i studien. Alderen vil da være spesifisert og hunnkjønnene vil være omtalt som «jenter» selv om de er over 18 år.

Når begrepet «barn» benyttes, menes barn under 12 år. Når begrepet «unge» eller «ungdom» blir brukt, menes gutter og jenter i alderen 12-18 (20) år. Flere steder i oppgaven vil det refereres til «barn og unge». En god del av litteraturen skiller ikke på beskrivelser av gutter og jenter. Når det refereres til «barn og unge», gjelder derfor beskrivelsen både gutter og jenter.

Med «tiltak» menes konkrete handlinger som lærere og skole gjør, enten knyttet til seg selv, til elever som er utsatt for problematisk eller skadelig seksuell atferd, eller knyttet til barna og ungdommene som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd. «Tiltak» brukes i vid forstand og kan for eksempel handle om ulike former for samarbeid, utdanning/kompetanseheving, forebyggende undervisning rettet mot problematisk eller skadelig seksuell atferd, ulike former for sikringstiltak og elevsamtaler.

En del av litteraturen, både i kapittel 2 og i kapittel 4 bruker andre betegnelser enn «problematiske eller skadelig seksuell atferd». På en del steder i teksten vil det derfor være begreper som har vært benyttet i artikkelen/litteraturen, eller som er direkte oversatt til norsk.

Et eksempel er «overgrep/overgriper» som er oversatt fra engelske «abuse/abuser», som igjen henviser til jenter som har utøvd skadelig seksuell atferd.

Det velges også å bruke begrepet «utsatt» fremfor begrepet «offer», til tross for at det meste av litteraturen bruker offer-begrepet. Dette fordi fagmiljøene oppfordres til å bruke begreper som i minst mulig grad stigmatiserer og definerer barna/ungdommene (konferanserapport de er alle barn)

1.3 Spesialpedagogisk relevans: Elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd sine rettigheter i skolen

Alle barn i Norge har rett og plikt til å fullføre 10-årig grunnskole (Opplæringsloven, 1998, §2-1). Det betyr at det på barne- og ungdomsskoler i Norge befinner seg elever som har en skadelig og/eller problematisk seksuell atferd som det kan være grunn til å bekymre seg for. Disse ungdommene har den samme retten og plikten til utdanning og opplæring som alle andre, og de fleste skal ivaretas innenfor et ordinært opplæringstilbud. Det er to områder i lovverket som kan sies å ha direkte betydning for skolens ansvar for å ivareta barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Den ene er Opplæringslovens kapittel 9A, om elevene sitt skolemiljø, og det andre er kapittel 5, om spesialundervisning (Opplæringsloven, 1998). De siste årene har det i tillegg blitt et økende fokus på at også skolen har ansvar for å forebygge vold og overgrep mot barn og unge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014).

1.3.1 Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø

Skolen er forpliktet gjennom Opplæringsloven og sikre alle elever et trygt og godt skolemiljø (§9A-2). Skolen skal videre ha «*nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering*» (§9A-3). Det betyr at skolen og lærerne er nødt til å ivareta elevenes sikkerhet og beskytte dem mot all form for seksuelle krenkelser og overgrep som kan skje på skolen (§9A-4). Til tross for at elever som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd kanskje er stigmatisert og lite akseptert av både barn og voksne, har de like mye rett til å være en del av et skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Disse elevene er ofte sårbare og har vondt erfaringer. De vil derfor være avhengig av det sosiale miljøet med medelever og lærere for å kunne utvikle mer prososiale ferdigheter og holdninger. Skolen har derfor like mye ansvar for å beskytte og ivareta behovene til både barn som utsettes for problematisk eller skadelig seksuell atferd, og elever som utøver denne atferden.

1.3.2 Elevers rett til tilpasset opplæring eller spesialundervisning

Barn og unge som har en problematisk eller skadelig seksuell atferd vil ofte ha tilleggsvansker. Eksempler kan være generelle atferdsvansker og generelle lærevansker (Jensen et. al, 2016). Dette er vansker som også må hensyntas når det vurderes om eleven har tilfredsstillende utbytte av undervisningen. Elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av undervisningen har rett på en sakkyndig utredning og vurdering av rett til spesialundervisning (Utdanningsdirektoratet, 2014). Elever som har rett til spesialundervisning etter Opplæringslovens § 5-1, kan få utformet en egen opplæringsplan (IOP) med utgangspunkt i elevens behov (ibid). Dersom eleven har behov for sosial ferdighetstrening eller hjelp til å trene på reguleringsstrategier vil det være rom for dette dersom eleven har rett på spesialundervisning. Samtidig vil ikke alle elever som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd ha behov for spesialundervisning. All tilrettelegging må da skje innenfor rammene av tilpasset opplæring (Opplæringsloven, 1998, §1-3). I disse tilfellene er det begrenset hvilke muligheter læreren har for å tilpasse og begrense elevens handlingsrom i forhold til de andre elevene, med mindre man får samtykke fra eleven selv eller foresatte. Å få til et godt samarbeid med eleven med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hans/hennes foresatte, kan tenkes å være avgjørende for hvilke tiltak man kan iverksette direkte knyttet til disse elevene.

1.4 Personlig og faglig motivasjon for tema

1.4.1 Faglig motivasjon

Bakgrunnen for valg av tema er knyttet til egne arbeidserfaringer gjennom 12 års arbeid i psykisk helsevern for barn og unge (BUP). Primært har fokuset i BUP vært rettet mot gutter og jenter som har vært utsatt for seksuelle overgrep. I liten grad har kompetanseutvikling, diskusjoner og retningslinjer hatt fokus på gutter og jenter som utøver overgrep mot andre, eller viser en problematisk eller skadelig seksuell atferd. De fire-fem siste årene har det imidlertid vært en endring. Engasjement og erfaringer i ulike fagmiljøer som Barnehuset i Oslo, V27 ved Betanien sykehus i Bergen og Rebessa i Trondheim har etter hvert fått fotfeste også i mindre fagmiljøer innenfor BUP og barnevern. Gjennom dette engasjementet har forståelsen av unge mennesker om utøvere av problematisk eller skadelig seksuell atferd økt.

Det siste halve året har det vist seg at temaet er like aktuelt i jobben som avdelingsrektor ved et skoletilbud til barn som bor i barnevernsinstitusjoner; jenter som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd, befinner seg også i skolen. Det er svært ønskelig å tilrettelegge så

godt som mulig for disse jentene, samtidig er det svært uklart hva som egentlig er forventet at skolen skal bidra med.

1.4.2 Personlig motivasjon

Det er vanskelig å ikke bli berørt i møte med jenter som har utøvd problematisk eller skadelig seksuell atferd. Som voksen og profesjonell kan man tenke at atferden er svært uakseptabel, men først og fremst føler man omsorg for jentene. «Lotte» pleide å fortelle de ansatte på institusjonen hva hun hadde latt eldre, voksne menn få lov å gjøre med henne, og hvordan hun hadde fått betalt i etterkant. «Inga» tjente gode penger på å selge nakenbilder av seg selv på nettet, og hun sa aldri nei til å ha sex med noen da hun var på fest. «Lise» klarte ikke å si nei når noen ville ha sex med henne, og hun uttrykte at en liten stund satt hun veldig pris på at hun fikk komplimenter og anerkjennelse fra mennene hun hadde sex med. «Anne» fortalte at hun følte seg sterk og uovervinnelig når hun kunne dominere og bestemme over mennene hun hadde sex med. «Linda» likte å ha sex med yngre gutter fordi hun følte at hun hadde mer til felles med dem enn hun hadde med jevnaldrende. I møte med disse jentene føler man raskt på en hjelpeløshet som profesjonell hjelper. Hva betyr egentlig dette uttrykket, og hvordan kan man hjelpe?

1.5 Oppgavens videre struktur

Det er et mål å vise bredde og kompleksitet i feltet. I kapittel 2 vil det gjøres rede for internasjonal litteratur som handler om jenter som forgriper seg på andre og jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Slik vil leseren få en forståelse for hva som er utgangspunktet for fremveksten av det norske fagfeltet om problematisk eller skadelig seksuell atferd. Internasjonal litteratur i denne oppgaven er amerikansk, australsk, britisk og nederlandsk forskning. Kapittel 3 vil gi en begrunnelse for valg av metode og beskrive fremgangsmåten for innsamling av data. Kapittel 4 vil presentere funn av norsk litteratur med noe støtte av svensk og dansk litteratur. Kapittel 5 vil være en drøfting av funnene som er gjort, opp mot forståelsen av Hacketts modell (Hackett et. al, 2019) og internasjonal litteratur knyttet til både jenter og skole.

2.0 Teoretisk forankring/hva vet vi om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Før det gis en oversikt over forskning som er gjort på temaet, er det nødvendig å først gi en nærmere forklaring på hva «problematisk eller skadelig seksuell atferd» egentlig er, og hva det innebærer. Deretter vil det gjøres greie for Hacketts modell som beskriver problematisk eller skadelig seksuell atferd på et kontinuum (Hackett et. al, 2019). Dette for å vise hvordan et bredt spekter av seksuell atferd kan inngå i definisjonen og forståelsen av begrepet. Videre vil det presenteres internasjonal litteratur som handler om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd og internasjonal litteratur som omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen.

Begrepet «harmful sexual behaviour» som tilsvarer det norske «problematisk eller skadelig seksuell atferd», finnes ikke i amerikansk litteratur, eller i tidligere europeisk forskning. For å finne forskningslitteratur til denne oppgaven er det derfor benyttet også andre søkeord i tillegg (se vedlegg 5). Mye av forskningen handler om jenter som har begått seksuelle overgrep som de er anmeldt eller henvist til sosial- eller helsevesen for, det vil si jenter som har utvist en svært uakseptabel seksuell atferd.

2.1 Hacketts modell for problematisk eller skadelig seksuell atferd

En canadisk undersøkelse fra 2017 (McCuish & Lussier) beskriver hvordan mye av kunnskapen vi har om barn og unge som begår seksuelle overgrep er hentet fra voksenpopulasjonen med hensyn til beskrivelser av overgriperen og vurderinger av risikoprofiler og behandling for gruppen. Dette har ført til at man har oversett de psykososiale forholdene som atferden oppstår i. Forskerne mener at det er behov for et mer utviklingsorientert perspektiv på unge som begår seksuelle overgrep, og at dette også må forankres i føringer og anbefalinger fra politikere og eksperter. Det er behov for å se ungdommene i et helhetlig biopsykososialt perspektiv; hvem var de før overgrepet og hvem er de videre i livet. Det pekes videre på at det er en utfordring at termen «JSO – juvenile sex offender» ofte benyttes, et begrep som viser til gutter og jenter som er dømt for seksuelle overgrep. Dette ekskluderer barn og unge som ikke enda er oppdaget av kriminalomsorgen. Det ekskluderer også de som er oppdaget, men som ikke har blitt dømt, og de som ikke blir dømt på grunn av andre forhold i eller rundt saken. Forskerne argumenterer for at dette er en stor gruppe barn og unge med en seksuell atferd som ikke er akseptabel og som potensielt vil kunne bli overgripere (ibid).

Professor Simon Hackett ved Durham University i Storbritannia har foreslått en modell som viser et kontinuum av seksuell atferd på linje med anbefalingene til McCuish & Lussier. Modellen ble presentert for første gang i 2010 (Hackett et. al, 2019, s. 15). (Vedlegg 6)

Kategori 1 (Normal): Normal seksuell atferd hvor atferden som vises er utviklingsmessig forventet, sosialt akseptert, alle involverte parter samtykker til den seksuelle atferden og tar beslutninger sammen.

Kategori 2 (Inappropriate): Upassende seksuell atferd med enkeltstående hendelser, atferden kan være akseptert i noen jevnaldrende grupper, men ikke i resten av samfunnet, konteksten for atferden er ikke passende, involverte parter samtykker i stor grad.

Kategori 3 (Problematic): Viser til problematisk seksuell atferd som er bekymringsfull, utviklingsmessig og sosialt uakseptabel, ingen åpenbare ofre, samtykke rundt atferden er utydelig, kan være ubalanse i maktforholdet mellom partene, kan innebære elementer av tvangsmessig atferd.

Problematiske seksuell atferd noen ganger ser ut å være traumerelatert, det vil si at utøver selv har vært utsatt for seksuelle overgrep og fremviser eller gjentar atferd han/hun selv har vært utsatt for. Denne typen atferd kan sees på som seksuell reaktiv atferd. Ofte er denne type atferd assosiert med barn i prepubertet (Hackett et. al, 2019).

Kategori 4 (Abusive): viser til atferd hvor barn og unge misbruker andre på en slik måte at offeret blir skadet. Inkluderer for eksempel misbruk av makt. Involverer ofte bruk av tvang eller makt for å få offeret til å delta i handlingen. Det foreligger ikke samtykke mellom partene, og kan involvere vold.

Skadelig seksuell atferd er når det eksisterer en ubalanse i maktforholdet mellom offer og utøver. Ubalansen i maktforholdet kan skyldes avstand i alder, fysisk styrke, intellektuell kapasitet eller funksjonshemming. Atferden har potensiale til å skade offeret fysisk eller emosjonelt. Denne type atferd er oftest sett hos ungdommer i puberteten (Hackett et.al, 2019).

Kategori 5 (violent): viser til voldelig seksuell atferd hvor volden/sadisme forårsaker seksuell tenning hos utøver.

De fem kategoriene kan inneholde en rekke ulike typer seksuell atferd. Ofte kan det være greit å se hva som er problematisk eller skadelig seksuell atferd, hvem som er offer og hvem som er utøver. Det finnes imidlertid «gråsoner» hvor det ikke er like tydelig hvem som er offer og hvem som er utøver.

2.1.1 Problematisk eller skadelig seksuell atferd eller seksuell utnyttelse av barn?

En slik «gråsoner» som Hackett et. al (2019) viser til, er «child sexual exploitation» (CSE) et sentralt begrep som overlapper til dels med «harmful sexual behaviour» (HSB). CSE beskrives som *når et individ eller gruppe utnytter en ubalanse i maktforholdet eller lurer et barn/ungdom under 18 år til å delta i seksuelle aktiviteter i bytte for noe offeret (barnet/ungdommen) ønsker eller trenger.* (Hackett et. al 2019, s.18, oppgaveskrivers oversettelse). Det kan være at offeret har blitt seksuelt utnyttet selv om aktiviteten synes å være basert på samtykke mellom partene. Dette kan foregå både fysisk og over internett. Barn og unge under 18 år kan også være med å påvirke jevnaldrende til å utsette seg selv for seksuelle situasjoner hvor den som blir utsatt kan oppfatte situasjonen som frivillig, men på grunn av ubalanse i maktforhold, vil kunne defineres som CSE. Hackett beskriver at dette kan forekomme i jevnaldrende relasjoner som såkalt «peer on peer abuse» (Hackett et. al, 2019, s.18). Om et barn eller ungdom utnyttes seksuelt, eller utfører problematisk eller skadelig seksuell atferd, kan være vanskelig å definere i noen tilfeller. For eksempel; ei jente på 16 år selger seksuelle tjenester i bytte mot penger. Hun har vært utsatt for seksuelle overgrep tidligere og det gir henne en følelse av behag og kontroll og utføre de seksuelle handlingene. Utviser denne jenta problematisk eller skadelig atferd, eller det kunden hennes som utnytter henne? Det kan også være slik at en type seksuell atferd kan være «normal» innenfor visse alderskategorier eller situasjoner, mens den samme atferden kan være «upassende» eller «problematisk» i andre tilfeller (Askeland et. al, 2019). For å hjelpe profesjonelle med å forstå og tolke atferd slik at man kan sikre mest mulig hensiktsmessig respons, er det utarbeidet noen enkle verktøy.

2.1.2 Hjelp til å definere atferden som problematisk eller skadelig – Trafikklyset og Bekymringsbarometeret.

Trafikklyset er et australsk verktøy oversatt til norsk som kan bidra med å definere hva som er problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hvor alvorlig den er (Hegge, 2017). Hackett et. al (2019) peker på at dette er et verktøy som er hensiktsmessig å bruke sammen med 5-trinns modellen for å bedre kunne identifisere ulike typer seksuell atferd på en objektiv måte.

Trafikklyset er et verktøy som kategoriserer seksuell atferd i kategoriene grønn, gul eller rød.

Den er også tilpasset ulike alderskategorier. Grønn atferd tilsvarer Hackett sin kategori om normal seksuell atferd, det vil si aldersmessig adekvat og kulturelt akseptert atferd (Hackett et. al, 2019) Atferd som defineres som gul tilsvarer upassende og problematisk seksuell atferd i Hackett sin modell (ibid). Atferd som defineres som rød tilsvarer Hacketts kategorier skadelig og voldelig seksuell atferd og viser til de mest uaksepterte og ulovlige seksuelle handlingene (ibid). I Danmark har JanusCentret utviklet et tilsvarende verktøy som de kaller bekymringbarometeret (JanusCentret, 2016). Dette er delt i kategorier tilsvarende Trafikklyset, med atferd kategorisert som grønn, oransje eller rød avhengig av alvorlighetsgrad. Den er også aldersinndelt på samme måte som Trafikklyset (ibid). Dersom barn og unge har atferd som kan defineres i grønn kategori i Trafikklyset eller Bekymringsbarometeret, er det liten grunn til bekymring, og liten grunn til å agere. Dersom man vurderer atferden som oransje, er det viktig at man vurderer å iverksette tiltak. Dersom man opplever at barn og unge har en seksuell atferd som kan defineres i rød kategori, er det svært viktig at man agerer med tiltak (Hegge, 2017).

2.2 Jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd som forskningsfelt

Før 1980-tallet fantes det bare en håndfull studier om temaet barn og unge med overgrepstatferd og disse fokuserte primært på gutter som overgripere (Finkelhor et. al, 2009). Man antok at det var flest gutter som hadde denne type atferd (ibid). Dersom kvinner og jenter ble anmeldt for seksuelle overgrep antok man at det var fordi de var påvirket eller tvunget av mannlig medskyldig i overgrepssituasjonene (ibid).

Fremover mot 2000-tallet så man at også noen få jenter ble henvist til helsevesenet, sosiale tjenester, eller ble anmeldt til politiet for seksuelle overgrep (Finkelhor et. al, 2009). For disse, som for voksne kvinner, var det større sannsynlighet for å begå seksuelle overgrep sammen med andre eller sammen med voksne, enn det var for gutter (ibid). Jenter var også oftere involvert i hendelser med flere ofre, og det var større sannsynlighet for at de var ofre samtidig som de var overgriper. Disse jentene ble oppfattet som svært sårbare, og hadde ofte selv vært utsatt for overgrep eller omsorgssvikt (ibid).

De siste årene har det vokst frem en antagelse om at mørketallene blant jenter som utøver problematisk og seksuell atferd kan være store (Vick, McRoy & Matthews, 2002). Forskere har pekt på at utdelige definisjoner av hva som er seksuelle overgrep begått av jenter bidrar til at jentene i liten grad har vært adressert i forskning (ibid). Forskningen som finnes er i stor grad basert på små studier med små utvalg (Oliver & Holmes, 2014). Det blir også antydnet at

det kan være store mørketall fordi samfunnets oppfatning av jenter seksualitet er annerledes enn for gutter og at det reelle antallet er høyere enn hva som fremkommer i litteraturen (Becker, Hall & Stinson, 2001; Williams & Bierie, 2014). Fehrenbach & Monastersky (1988) mente at samfunnet vårt i større grad tolererer og oppfordrer til nakenhet og eksponering hos jenter enn hos gutter, noe som kan gjøre at en del jenters seksuelle atferd, som ikke ville vært akseptert hvis en gutt utførte den, aldri plukkes opp.

2.2.1 Forekomst

Forskning fra ulike deler av den vestlige verden viser at 1-10% av unge som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd er jenter (Finkelhor et. al, 2009; Jensen, et. al, 2016, Roe-Sepowitz & Krysik, 2008; Vandiver, 2010; Wijkman et. al, 2014). En nasjonal kartleggingsstudie fra USA viste at om lag 7% av barn og ungdom henvist eller anmeldt for problematisk eller skadelig seksuell atferd var jenter. 31% av disse var under 12 år (Finkelhor et. al, 2009). Selv om flesteparten av barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd er gutter, indikerer enkelte studier at jo yngre barnet med, jo større er sannsynligheten for at det er ei jente (Silovsky & Niec, 2002; Chaffin, Letourneau & Silovsky, 2008).

En oversiktsartikkel fra Oliver & Holmes (2015) viser til flere studier hvor forekomsten av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd varierer avhengig av hva slags metoder som er benyttet for å undersøke fenomenet. Til tross for at flere studier viser at forekomsten er mellom 1-10%, viser selvrapporteringskjemaer hvor ofre svarer på hvem som har utsatt dem for seksuelle overgrep, at overgriperen er jente/kvinne i 15-24% av tilfellene (Oliver & Holmes, 2015). 40%-50% av gutter som er utsatt for seksuelle overgrep oppgir at overgriperen er ei jente/kvinne (ibid).

2.2.2 Kjennetegn ved jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd

Jenter som fanges opp og henvises til sosial -eller helsevesen, eller som anmeldes for seksuelle overgrep er sannsynligvis en svært sårbar gruppe med flere ulike sårbarhetsfaktorer knyttet til seg (Oliver & Holmes, 2015). Studier viser at svært mange av jentene kommer fra hjem med sterke miljømessige risikofaktorer i form av kaotiske og desorganiserte hjem med lite foreldretilsyn (Roe-Sepowitz & Krysik, 2008; Oliver & Holmes, 2008; Vandiver & Teske, 2006). Mange av jentene har selv vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep (Oliver & Holmes, 2015; Vandiver & Teske, 2006). Flere studier viser at disse jentene også har en rekke individuelle risikofaktorer knyttet til seg. Alvorlige psykiske vansker som angst, depresjon, sinne, suicidalitet, traumer og atferdvansker er eksempler på dette (Roe-Sepowitz & Krysik,

2008; Oliver & Holmes, 2015; Vandiver & Teske, 2014; Wijkman et. al, 2014). Mange av jentene har lav sosial kompetanse og viser antisosial atferd (Oliver & Holmes, 2015; Wijkman et. al, 2014). Ulike studier viser også at mellom 25-35% av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd kan ha kognitive utfordringer (Vizard, 2013; Wijkman et. al, 2014), og enda flere viser tegn på lærevansker (Vizard, 2013).

2.2.3 Problematisk eller skadelig seksuell atferd - de utsatte

Både gutter og jenter utsettes for unge jenters problematiske og skadelige seksuelle atferd. Jenter forgriper seg i noe større grad på gutter enn det gutter selv gjør, og de har i gjennomsnitt noe yngre ofre (Finkelhor et. al, 2009; Roe-Sepowitz & Krysik, 2008). Studier indikerer at jenter i gjennomsnitt er noe yngre enn gutter når de forgriper seg på andre (Vandiver, 2010; Vandiver & Teske, 2014). Vandiver & Teske (2014) fant i en studie at hele 50% av jenter som forgrep seg, var mellom 11-13 år. Det samme tallet for gutter var 32%.

I studien til Wijkman, et. al (2014) fant forskerne at 42% av de som utsettes for jenter med skadelig og problematisk seksuell atferd var under 12 år, 36% var mellom 12 – 16 år, og 21% var over 16 år. De utsatte var i gjennomsnitt 2.3 år yngre enn utøver, men aldersspennet varierte fra 16 år yngre til 9 år eldre enn utøver.

Som oftest kjenner de utsatte og utøver hverandre. Det er ikke uvanlig at utsatt og overgriper er naboer, klassekamerater eller venner. Sjelden rapporteres det at de ikke kjenner hverandre fra før (Roe-Sepowitz & Krysik, 2014; Wijkman et. al, 2014). Det mest vanlige stedet å begå overgrepet er hjemme hos utøver eller hjemme hos den utsatte. I omtrent 20% av tilfellene foregikk overgrepet på skolen (ibid). Det ble beskrevet en rekke ulike seksuelle aktiviteter; oral sex, beføling, vaginal eller anal penetrering, blotting og sex med gjenstand (Roe-Sepowitz & Krysik, 2008).

2.2.4 Unge jenter vs. unge gutter med skadelig seksuell atferd

Det er ingenting som tyder på at det er forskjell på gutter og jenter når det gjelder antall utsatte, utsattes alder eller relasjon til den utsatte (Vandiver, 2010). I noe større grad enn gutter utøver jenter problematisk eller skadelig seksuell atferd innenfor rammene av hjemmet, og i noe mindre grad på skolen (Finkelhor et. al, 2009).

Forskning har sammenlignet jenter og gutter med samme type problematisk eller skadelig seksuell atferd og fant at jentene oftere selv er utsatt for vold fra både fra kvinner og menn (Mathews, Hunter & Vuz, 1997; Oliver & Holmes, 2015). Jentene er oftere utsatt for flere

overgripere, og har større sannsynlighet for å ha vært utsatt for kvinnelig overgriper selv (Oliver & Holmes, 2015). Jentene ser også ut til å ha vært utsatt for seksuelle overgrep i tidligere alder enn guttene. I studien fra Kubik et. al (2003) fant forskerne at jentene, sammenlignet med guttene, hadde vært utsatt for mer alvorlige og mer langvarige overgrep og vold.

Gutter og jenter er beskrevet relativt likt i forskningen når det kommer til psykososial historie; kriminell atferd, vanskelige familierelasjoner, vanskelige vennerelasjoner og vanskelig forhold til skolen. De er også beskrevet å ha en relativt lik utviklingsmessig historie med kognitive vansker. De ser også i like stor grad ut til å ha psykiske vansker (Oliver & Holmes, 2015; Kubik et. al, 2003). Dette stemmer med oversiktsartikkelen til Finkelhor et. al (2009) som også hevder at jentene ser ut til å bruke tvang under overgrepene i nesten like stor grad som guttene.

Det er forskjell på gutter og jenter når det kommer til å utføre problematisk eller skadelig seksuell atferd i gruppe. Jenter utfører i større grad enn gutter problematisk eller skadelig seksuell atferd sammen med andre (Vandiver, 2010; Wijkman, et. al, 2014). Studier av kvinner som forgriper seg på barn viser at langt flere kvinner enn menn forgriper seg sammen med andre, ofte menn (Budd, Bierie & Williams, 2017). Det har vært en vanlig oppfatning at kvinner forgriper seg på barn fordi de er tvunget av en mannlig kjæreste eller venn (ibid). En stor amerikansk kartleggingsstudie blant 43018 kvinner som mellom 1991-2007 hadde vært anmeldt for seksuelle overgrep, viste at i 30% av tilfellene begikk kvinnene overgrep sammen med en mann (Williams & Bierie, 2015). I studien av jenter av Wijkman et. al (2014) viste at så mange som 60% av de 68 jentene i deres studium hadde utført overgrep sammen med andre. De fant imidlertid en annen motivasjon for atferden enn den som var funnet for kvinner i tidligere forskning. Mens kvinnene oppgav at de følte seg tvunget av en mannlig co-overgriper (Budd et. al, 2017) oppgav de unge jentene som hadde begått overgrep i gruppe at de selv hadde regi og valgte seg ut andre som kan hjelpe dem med å utføre overgrepene (ibid). Bare 9 % av gruppeovergrepene var gjennomført sammen med en kjæreste, flesteparten av tilfellene var gjennomført sammen med jevnaldrende, både gutter og jenter (Wijkman et. al, 2014).

2.2.5 Motiver for problematisk eller skadelig seksuell atferd

Tidlige studier av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd oppdaget at jentenes motivasjon for atferden i stor grad handlet om å regulere ned følelser som sinne, forvirring,

angst, skam og ensomhet (Johnson, 1989). Dette har senere blitt bekreftet i andre studier (Vick et. al, 2002). Noen jenter har beskrevet at de utførte handlinger som en repetitiv atferd etter at de selv hadde vært utsatt for seksuelle overgrep (Johnson, 1989). I liten grad er det bevist at jenter søker seksuell tilfredsstillelse ved overgrepene (Vick et. al 2002; Wijkman et. al, 2014).

Flere forskere har forsøkt å kategorisere unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd fordi man har erfart at denne gruppen er svært heterogen, og fordi man ønsket mer homogene grupper for å lettere kunne forske, diagnostisere og prøve ut tiltak (Vick et. al, 2002, Ryan & Otonichar, 2016). Wijkman et. al (2014) identifiserte i sin studie 5 ulike kategorier med ulike motiver og kjennetegn ved overgrepsatferden som 66 unge jenter hadde fremvist:

1. *Overgrep begått på bakgrunn av gruppepress* var den største (23 av 66 jenter). Jentene beskrev at de var redde for co-overgriperen og følte at de måtte være med på overgrepet.
2. *Emosjonelle reguleringsvansker*. 16 av 66 jenter hadde karakteristikk som tydet på at den problematiske og skadelige seksuelle atferden var knyttet til store reguleringsvansker. Disse jentene beskrev at de ønsket å ta revansje på offeret, ha det gøy med overgrepene, redusere følelsen av sinne, eller ønske om å utnytte sårbare barn.
3. *Seksuell eksperimentering* (9 av 66 jenter) Den tredje gruppen, jentene som begikk overgrep som seksuell eksperimentering rapporterte at de var nysgjerrige og utforskende, men at det endte med ikke samtykkende seksuelle handlinger.
4. *Personlig profitt eller gaver* (4 av 66 jenter). Den fjerde gruppen var jenter som fikk gaver eller tjente på de seksuelle overgrepene. De kunne for eksempel tvinge venninner til å utføre seksuelle tjenester som de selv fikk betalt for.
5. *Påvirket av rus eller psykisk lidelse* (5 av 66). Den femte gruppen bestod av jenter som hadde tydelige symptomer på alvorlig psykisk lidelse som psykose eller dissosiativ lidelse.

2.2.6 Gjentakende problematisk eller skadelig seksuell atferd

Det er ikke godt undersøkt hvorvidt jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd fortsetter med atferden også etter at de har mottatt sanksjoner og korreksjoner fra samfunnet. Fra forskning vet man at omtrent 10-15% av gutter med problematisk eller skadelig seksuell atferd fortsetter å begå seksuelle overgrep som voksen (NSPCC, 2019, s.11). Hos voksne kvinner er forekomsten enda lavere. En metaundersøkelse viste en tilbakefallsrate på 3% etter

6,5 år (Cortoni, Hanson & Coache, 2010). En longitudinell studie fra USA i 2009 viste at ingen av jentene som var dømt for seksuelle lovbrudd i ungdommen hadde blitt dømt igjen senere (Zimring, Jennings, Piquero & Hays, 2009).

2.2.7 Behandling av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd

Jenter som viser en problematisk eller skadelig seksuell atferd trenger, i likhet med gutter, et individuelt tilpasset opplegg (Ryan & Otonichar, 2016; Rasmussen, 2013). Et behandlingsopplegg bør bestå av en bred psykiatrisk/psykologisk utredning, risikovurdering og et individualisert behandlingsopplegg/behandlingsprogram (ibid). Dersom det foreligger psykisk lidelse, må denne behandles i tillegg til en mer målrettet intervensjon knyttet til problematisk eller skadelig seksuell atferd (ibid).

2.7.7.1 Risikovurdering

Best mulig informasjon er viktig for å individualisere tiltak for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Det er utviklet ulike aktuariske verktøy for å kartlegge og vurdere risiko for gjentakelse av problematisk eller skadelig seksuell atferd. Eksempler på dette er J-SOAP-II (Prentky & Rightland, 2003), ERASOR (Worling & Curwen, 2001) og AIM-III (Leonard & Hackett, 2019). Disse er primært utviklet for gutter i alderen 12-18. Kartleggingsverktøyene vurderer statiske og dynamiske faktorer knyttet til ungdommen selv, familie, venner, skole og nærmiljø. Informasjonen hentes inn fra informanter som kjenner ungdommen og har kunnskap om den problematiske og skadelige seksuelle atferden som har vært utvist. Hensikten med kartleggingen er å skaffe oversikt over situasjonen for at man best mulig skal kunne ivareta ungdommen og forhindre problematisk eller skadelig seksuell atferd videre (Rasmussen, 2013). De tidlige utgavene hadde som formål å predikere problematisk eller skadelig seksuell atferd i fremtiden. Dette har imidlertid vist seg å ikke være mulig (Ryan & Otonichar, 2016; Rasmussen, 2013). De fleste verktøyene er heller ikke standardisert og tilpasset jenter i særlig grad. Det anbefales likevel at man benytter risikoverktøyene for jenter også, men det presiseres at de må brukes med forsiktighet (ibid).

2.2.7.2 Behandling

De tidlige behandlingsprogrammene for barn og ungdommer med problematisk eller skadelig seksuell atferd har vært basert på behandlingsprogrammer for voksne overgripere (Rasmussen, 2013). I stor grad har disse vært basert på kognitiv terapi og krever et høyt nivå av refleksjon og selvinnsett (ibid). Man så etter hvert at disse programmene ikke

nødvendigvis var nyttige for barn og unge med denne typen atferd, og man var redd for at noen av barna/ungdommene fikk en negativ utvikling som følge av behandlingen (ibid).

Etter hvert har man utviklet programmer og behandlingsmetoder tilpasset aldergruppen (Rasmussen, 2013). Det anbefales kognitiv atferdsterapi (CBT), multi-systemisk terapi for problematisk seksuell atferd (MST-PSB), psykoterapi/individualterapi, styrkebaserte tilnærminger og systemisk terapi (Hackett et. al, 2019). Det finnes også programmer utarbeidet for jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd på engelsk, for eksempel AIM intervention for boys and girls, Bernado`s Better Futures Project`s assessment and treatment workbook for girls (ibid).

Etter hvert som forskning har vist at svært mange ungdommer med problematisk eller skadelig seksuell atferd selv har vært utsatt for potensielt traumatiske erfaringer, har man også sett behovet for at barna og ungdommene får tilgang på traumebehandling eller traumesensitiv omsorg (Rasmussen, 2013).

I Storbritannia har man i 25 år fokusert på behovet for å utarbeide nasjonalt gjeldende strategier for å identifisere og hjelpe barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Hackett et. al, 2019). I 2016 utgav National Institute for Health and Care Excellence i England, egne retningslinjer for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (NICE guidelines). I 2014 og 2019 utgav National Society for the Prevention of Cruelty to Children, NSPCC, en nasjonal organisasjon som jobber mot vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn, anbefalinger om kartlegging, behandling og oppfølging av barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Hackett et. al, 2019). Her anbefales en tverretattlig tilnærming til problematikken. Hvilke instanser som skal ha ansvar avhenger av alvorlighetsgraden av atferden og barnet/ungdommens individuelle behov. Samtidig er det utarbeidet tydelige føringer på hvem som skal gjøre hva (ibid).

2.3 Anbefalte tiltak for å ivareta elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen

Flere studier fra USA og Europa har vist at problematisk eller skadelig seksuell atferd på skolen ikke er uvanlig (Lloyd, 2019b). En amerikansk studie fra 2009 kartla 1100 elever i alderen 12-18 år og fant at 54% av jentene og 26% av guttene hadde erfart at jevnaldrende utsatte dem for seksuelle krenkelser i løpet av siste året (Young, Grey & Boyd, 2009). I 44% av tilfellene er skolen oppgitt som arena for hendelsen (ibid). En annen amerikansk studie fra 2011 kartla ulike typer vold og overgrep hos omtrent 3000 barn og unge i alderen 6-17 år

(Turner, Finkelhor, Hamby, Shattuck & Ormrod, 2011). Forskerne fant at 8,5% av jentene og 4,8% av guttene hadde vært utsatt for ulike typer seksuelle krenkelser. 72% av tilfellene med seksuell trakassering hadde skjedd på skolen, 17% av voldtektene, 37% av blottingene og 25% av seksuelle overfall (ibid). Til tross for at forekomsttallene for hvor mange som opplever seksuelle krenkelser og blir utsatt for problematisk eller skadelig seksuell atferd varierer i ulike studier, er det tydelig at en stor andel av hendelsene faktisk skjer på skolen. Den internasjonale forskningen som presenteres her skiller i liten grad på gutter og jenter, og gjelder derfor begge kjønn.

Tradisjonelt har fokuset på å ivareta og hjelpe barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd vært knyttet opp mot utøver og utøvers familie. De siste årene har det særlig i britiske fagmiljøer vokst frem et fokus på hvordan man kan og bør ivareta barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen (Lloyd, 2019b; Firmin, Lloyd & Walker, 2019). I skolesammenheng har tiltakene ofte vært knyttet opp mot enkelteleven (Lloyd, 2019b). Skolen har hatt ansvar for å melde fra til politi eller barneverntjeneste ved bekymring for problematisk eller skadelig seksuell atferd. Videre har andre hjelpeinstanser fått ansvaret for kartlegging, utredning og behandling av barnet/ungdommen (ibid). Med andre ord har skolen i liten grad måtte gjøre egne vurderinger eller utforme tiltak for ivaretagelse av elevene. De siste årene har man imidlertid sett viktigheten av at også barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd er i en sosial og faglig kontekst på skolen. Her kan de få hjelp til å tilegne seg kunnskap og utvikle ferdigheter for å redusere/stoppe med uønsket atferd, og for å mestre livene sine (Lloyd, 2019b).

2.3.1 Forebyggende arbeid

Forebyggende arbeid handler om å iverksette tiltak med en målsetting om å hindre eller motvirke uheldig eller uønsket utvikling (Befring, 2008). Forebygging vil kunne foregå som primær, - sekundær, - eller tertiærforebyggende tiltak. Ved primærforebyggende tiltak er målsettingen å forhindre at problemet eller skaden oppstår. Ved sekundærforebyggende tiltak er målsettingen å motvirke utvikling eller utbredelse av problemet som identifisert hos spesifikke risikogrupper. Ved tertiærforebyggende tiltak er målsettingen å redusere negative konsekvenser av manifesterte problemer. Videre kan tiltakene rettes mot individet, institusjon, for eksempel skole, eller samfunnet (ibid). Forebyggende tiltak rettet mot barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd har tradisjonelt i stor grad vært individuell og tertiærforebyggende (Lloyd, 2019a). Etter hvert som kunnskapen på feltet akkumulerer, ser

man behovet for at forebygging av problematisk eller skadelig seksuell atferd hos barn og unge i mye større grad bør rettes mot institusjon og samfunn (ibid).

Det kan være utfordrende for skoler og vite hvordan de forebygge problematisk eller skadelig seksuell atferd. I England har et forskningsmiljø rundt universitetet i Bedfordshire utviklet en tilnærming til skadelig atferd som handler om å inkludere og bruke ressurser i barnet/ungdommens miljø i det forebyggende arbeidet. Denne tilnærmingen kalles «Contextual Safeguarding» (Firmin, 2017). Dette er en bred tilnærming som kan benyttes i forebygging og oppfølging av barn og unge med problematisk eller skadelig atferd (Firmin, 2017). Målsettingen med tiltakene kan være å forebygge og redusere problematisk eller skadelig seksuell atferd gjennom å fokusere bredt. Innsatsen rettes mot elevenes holdninger, kjønnsroller, hvordan utvikle positive relasjoner, konflikthåndtering og deres kunnskaper normal seksuell utvikling, og om vold og overgrep (Firmin et. al, 2019). Andre innsatser kan være rettet mot å identifisere fysiske steder på skolen som er utrygge (ibid). Evaluering av Contextual Safeguarding tilsier at innsats og tiltak på flere områder og nivåer er det som kreves for å redusere forekomsten av problematisk eller skadelig seksuell atferd og annen type problematferd. Gjennomføring av disse tiltakene krever at de er rettet mot elever og ansatte på en helhetlig måte (Lloyd, 2019b). I tillegg er det viktig at kommuner og skoler har utarbeidet tydelige retningslinjer og anbefalinger som hjelper ansatte til å forstå og håndtere skadelig atferd på en hensiktsmessig måte. Forskning viser imidlertid at det ofte ikke på gjort i tilstrekkelig grad (Firmin et. al, 2019).

2.3.2 Tiltak rettet mot ansatte; krav til kompetanse og kunnskap

For å kunne drive forebyggende arbeid, opplæring og ivaretagelse, er lærere og skoleansatte avhengig av å besitte tilstrekkelig med kunnskap og kompetanse om problematisk eller skadelig seksuell atferd.

En australsk studie fra 2017 undersøkte læreres forståelse og kunnskap om prepubertale barns normale seksuelle utvikling og problematiske seksuelle atferd (Ey, McInnes & Rigney, 2017). Et spørreskjema ble sendt til 107 lærere. De fleste lærere var i stand til å identifisere barns normale seksuelle atferd. Mange rapporterte at de brukte trafikklyset som hjelpeverktøy for å definere atferden de så. De fleste lærerne i studien var også i stand til å identifisere en del problematisk seksuell atferd, men omtrent 20% oppgav normal seksuell atferd som problematisk. En del lærere hadde fått noe opplæring i temaet, men hele 90% mente at dette var et tema som lærere burde få mer opplæring og trening i. Selv om mange av lærerne var i

stand til å identifisere en del atferd som både var normal og problematisk, var det en med at man feiltolke normalatferd som problematisk og omvendt. Mange lærere rapporterte at de ikke visste hvordan de skulle respondere på den problematiske atferden de så. De var redde for at sanksjoner og irettesetteringer førte til skyld og skam hos barna, noe som kunne forsterke videre negativ atferd. Forskerne konkluderte derfor med at lærere er i behov av opplæring både om hvordan man skal identifisere og ivareta barn med problematisk seksuell atferd. Videre ble det, i likhet med prinsippene i Contextual Safeguarding, påpekt som sentralt å utarbeide felles retningslinjer og rutiner for hvordan man skal håndtere situasjoner som oppstår når barn viser en problematisk seksuell atferd (Ey et. al, 2017).

2.3.3 Tiltak rettet mot elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd

Tradisjonelt har tiltak rettet direkte mot barnet/ungdommen med problematisk eller skadelig seksuell atferd vært det vanligste (Lloyd, 2019a). Behandlingsformer som kognitiv atferdsterapi, psykoedukasjon, multisystemisk terapi og spesifikke opplæringsprogrammer har vist seg å ha positiv effekt på å redusere problematisk eller skadelig seksuell atferd og øke barnet/ungdommens livsmestring (ibid). Disse tiltakene har imidlertid ikke vært knyttet opp mot skolen.

En britisk artikkel fra Pritchard, Graham, Ikin, Penney, Kovacs, Mercer, Edwards & Jones (2011) beskriver hvordan en gutt med lære vansker, ADHD, tilknytningsforstyrrelse og skadelig seksuell atferd fikk hjelp på en spesialskole med tett oppfølging fra lærere og helsepersonell sammen. Gutten viste i utgangspunktet hyppig alvorlig skadelig seksuell atferd (rød kategori i Trafikklyset). Han virket i liten grad mottagelig for vanlige korreksjoner. Gjennom systematisk jobbing med atferdsterapi med eksponering i nærmiljøet, kognitiv atferdsterapi, sosiale historier, ADL-trening og undervisning med mestring, klarte personalet imidlertid å hjelpe gutten til å redusere både hans aggressive atferd og skadelige seksuelle atferd (Pritchard et. al, 2011). Forskerne peker på at det tok omtrent 50 uker før de så forbedring, noe som tyder på at systematisk arbeid må foregå over tid, og innsatsen må foregå systematisk på flere arenaer samtidig (ibid).

2.3.4 Tverretatlig samarbeid

Sentralt i Contextual Safeguarding er en helhetlig tilnærming kan involvere skole, nabolaget, for eksempel ungdomsklubben eller idrettsklubben, jevnaldrende nettverk og hjemmet (Lloyd, 2019b, Firmin, 2017). Man vil kunne samarbeide tett med kompetanseteam innen helse eller barnevern som har kunnskap om hva barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell

atferd har behov for. Det kan også være behov for å kunne samarbeide med politiet, barneverntjenesten, sosialtjenesten eller andre (ibid). Med en slik helhetlig tilnærming til problematisk eller skadelig seksuell atferd er tanken at ansvaret for atferden ikke kan ligge hos enkeltindividet, men må forstås som en del av en større kultur, som igjen må håndteres av hele systemet som er med på å opprettholde kulturen (Firmin et. al, 2019).

2.4 Oppsummering

Innledningsvis i dette kapittelet ble det gjort rede for Simon Hackett sin modell om problematisk eller skadelig seksuell atferd som blir brukt som et teoretisk rammeverk i denne oppgaven (Hackett et. al, 2019). Det er forsøkt å gi et bilde av hva slags atferd som kan inngå i Hackett sin definisjon av problematisk eller skadelig seksuell atferd som ble presentert i kapittel 1. Videre er det vist til internasjonal forskning som belyser hva feltet vet om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Jentene i forskningen er primært jenter som er anmeldt til politiet eller henvist til hjelpeapparatet for voldtekt, seksuelle overgrep og mer alvorlige former for skadelig seksuell atferd. Andelen jenter i denne kategorien er svært lav sammenlignet med unge gutter. Samtidig har vi sett at dette er en svært sårbar gruppe med jenter som har behov for mye hjelp og oppfølging.

Internasjonal forskning viser at barn og unge utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd også på skolen. Å skulle ivareta disse elevene på skolen vil kunne by på en rekke utfordringer. Tradisjonelt har iverksatte tiltak vært rettet mot eleven som har utøvd atferden, mens det i nyere tid, særlig i Storbritannia, er et økende fokus på at tiltak må være rettet mot hele systemet rundt eleven. Det vil si både medelever, lærere, familie og nærmiljø. Tiltak som iverksettes må være forebyggende både på individ- og gruppenivå. I tillegg er det behov for tverretattlig samarbeid med instanser som har spesialisert kompetanse om disse barna/ungdommene. Den internasjonale litteraturen handler i liten grad spesifikt om jenter. Om jenter og gutter har behov for de samme tiltakene sier forskningen ingenting om.

3.0 Metode

Denne masteroppgaven er basert på litteraturstudium som metode. Det er mange måter å gjennomføre et litteraturstudium. Anbefalinger har ofte pekt på systematisk litteraturstudium som den beste metoden når formålet for eksempel er å beskrive hva som er «best practice» innenfor et fagfelt (Munn, Peters, Stern, Tufanaru, McArthur & Aromatariis, 2018). Denne oppgaven har som formål å belyse og beskrive hva vi vet om jenter med skadelig og problematisk seksuell atferd. Dette er et fagfelt hvor det er gjort lite forskning (Finkelhor et.al, 2009), men som kanskje er noe beskrevet i rapporter, anbefalinger og bøker, eller som er omtalt på konferanser eller foredrag av fagpersoner på området. I slike tilfeller kan det være hensiktsmessig og benytte scope review (Munn et. al, 2018).

3.1 Scope review

Scope review er en metode for datainnsamling som i stadig større grad blir benyttet, særlig innenfor helse. I stor grad handler studiene om å kartlegge og oppsummere eksisterende forskning innenfor et fagfelt (Levac, Colquhoun & O'Brien, 2010). Scope reviews ligner på systematiske litteraturstudium på den måten at de følger en bestemt og strukturert prosess (Munn et.al, 2018). Arksey & O'Malley (2005) mener scope studier er et naturlig valg av metode for å utforske et nokså nytt fagfelt. De mener scope er hensiktsmessig for å utforske omfanget, bredden og meningsinnholdet i det aktuelle fagfeltet. I tillegg kan man gjennom scope oppsummere og spre funnene i forskningen, og videre identifisere utfordringer og eventuelle hull i den eksisterende forskningen (Arksey & O'Malley, 2005). På den måten kan bidraget med scope legge grunnlaget for videre forskning. Målet med oppgaven kan sies å være en foreløpig kartlegging og vurdering av omfanget av tilgjengelig forskningslitteratur (Grant & Booth, 2009). Problemstillingen i en scope review vil gjerne være mer åpen enn problemstillingen i en systematisk review (Munn et. al, 2018). Den første delen av problemstillingen i denne oppgaven («hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd») er således et eksempel på en svært åpen og vid problemstilling som passer med scope review. Scope review er godt egnet når det er behov for en metode som gir mer fleksibilitet til å oppsøke andre kilder enn vitenskapelige artikler og bøker. Den gir blant annet mulighet for å innhente informasjon gjennom kontakt med eksperter i feltet, viktige nettsider, organisasjoner og institusjoner.

En annen begrunnelse for å bruke scope review fremfor systematisk review handler om forfatterens faglige kunnskap. Systematiske reviews handler ofte om å identifisere, tolke og

kritisk vurdere forskning som krever høyt spesialisert kompetanse innenfor et fagfelt (Munn, et.al, 2018). Scope review passer bedre for forfattere som ønsker å gi et overblikk over et fagfelt, og vil således ikke stille de samme kravene til faglig kunnskap og kompetanse hos forfatteren (ibid). Scope review er derfor også i dette tilfelle et naturlig valg, hvor forfatteren kun har grunnleggende kunnskap og kompetanse på feltet gjennom møter med ungdommer med problematisk eller skadelig seksuell atferd og gjennom noe formell opplæring i kartlegging/risikovurdering (AIM-II) og deltagelse på ulike konferanser de siste 5 årene. Utfordringen ved bruk av scope studies er at det finnes svært få, om noen, konsistente og konkrete definisjoner, som igjen fører til at forskere i stor grad bruker betegnelsen løst. Man kan derfor finne mange ulike varianter av scope studies (Arksey og O'Malley, 2005). I denne oppgaven er det valgt å bruke Arksey & O'Malley (2005) sin tilnærming til scope review.

3.2 Arksey & O'Malley scope review

Arksey & O'Malley (2005) som har beskrevet Scope review som metode, har også beskrevet et metodologisk rammeverk for hvordan metoden kan gjennomføres i praksis. De beskriver datainnsamling som fleksibel på den måten at man kan måtte søke etter litteratur flere ganger etter hvert som det dukker opp temaer og nøkkelbegreper som det kan være nødvendig og undersøke nærmere. Dette i motsetning til systematisk litteratursøk, hvor man har avklart søkebegrepene på forhånd og gjennomfører søk utelukkende med disse begrepene (Arksey & O'Malley, 2005). På denne måten søker man åpent, i ulike typer litteratur, for å få en bredest mulig forståelse av fagfeltet. Arksey og O'Malley (2005) viser videre til 5 stadier for gjennomføring av scope studier, som også velges som utgangspunkt for denne oppgaven for å strukturere prosessen og formidle den mest mulig åpent og transparent.

3.2.1 Steg 1: Identifisere forskningsspørsmål/problemstilling

Formålet med en problemstilling er å presentere for leseren hva man søker å finne svar på ved hjelp av metoden som er valgt. Problemstillingen som er valgt i denne oppgaven er:

Hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hvilke tiltak anbefales for å ivareta jenter som har utvist problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen?

I utgangspunktet var formålet med denne oppgaven og gi leseren innsikt i hvordan lærere kan forstå og ivareta jenter med skadelig og seksuell atferd i skolen. Et søk i samlebaseren Oria viste imidlertid at et søk etter begrepene «skadelig seksuell atferd» «jenter» og «skole» gav 4 treff, hvor ingen ble vurdert å kunne svare på spørsmålet. Det ble derfor vurdert at det var

behov for å dele problemstillingen for først å finne ut hva man vet om jenter med skadelig og problematisk seksuell atferd generelt, og deretter om det i det hele tatt finnes noen anbefalinger om tiltak eller intervensjoner som lærere og skoleansatte kan benytte seg av i møtet med disse jentene. Den første delen av problemstillingen «hva vet vi», åpner for ulike typer litteratur som kan være aktuell. Avgrensningene ligger i at det er «jenter» som er valgt, og bare litteratur fra «Norge». Del to av problemstillingen åpner for litteratur som beskriver eller forklarer tiltak og intervensjoner rettet mot jenter med skadelig og problematisk seksuell atferd, knyttet opp mot skolehverdagen deres. Jeg ønsker i denne oppgaven å utarbeide en oversikt over den norske litteraturen som beskriver jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og den litteraturen som sier noe om hvordan barn og unge, med spesielt fokus på jenter, kan ivaretas i skolen.

3.2.2 Steg 2: Identifisere relevante studier/litteratur/data

Formålet med å benytte scope review er muligheten for å kunne innhente data fra ulike steder. Det betyr at man kan lete i publisert og upublisert materiale som kan være med å bidra til å svare på problemstillingen (Arksey & O'Malley, 2005). Videre anbefaler de to forskerne å søke via ulike kilder som elektroniske databaser, referanselister, søk i fagtidsskrifter og bruk av kontakt med faglige nettverk, relevante organisasjoner og konferanser (ibid). I denne oppgaven har alle disse fremgangsmåtene blitt benyttet. I det følgende beskrives det hvordan de ble anvendt i oppgaven.

3.2.2.1 Artikler

Innledningsvis var det gjennom diskusjoner med kollegaer, fagfolk og veileder at tema og problemstilling vokste frem. Det ble tipset om noen artikler og rapporter som kunne brukes som utgangspunkt for å lete videre etter litteratur. Ulike potensielle søkeord på engelsk, norsk, svensk og dansk ble drøftet med veileder, samt en kontaktperson som til daglig jobber ved Regionalt ressurscenter om vold og traumatisk stress og selvmordsforebygging, region Øst (heretter RVTS øst). Fagpersonen fra RVTS øst jobber med opplæring av hjelpeapparatet om temaet barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd som arbeidsområde. Det ble med utgangspunkt i dette utarbeidet en liste med nøkkelbegreper (vedlegg 5). Deretter ble det gjennomført søk i Oria, en fellesportal til det meste av forskning og litteratur som finnes i biblioteket til norske høgskoler og universitet. Det ble videre tatt kontakt med biblioteket ved Høgskolen i Østfold som bistod i søket. Bibliotekaren ved høgskolen anbefalte søk i databasene CINAHL med fulltekst, Academic search premier, Education research complete og ERIC. E-post ble også sendt til to anerkjente forskere på feltet. Dr. James Worling i

Canada anbefalte et søk i Google Scholar med søkeordene «female juvenile sex offender». Dette gav ca. 44 000 svar. Søk i Google Scholar gir mange treff, men forsøker å gi treff på de mest relevante studiene først. De første 1000 ble derfor sett på etter overskrift og vurdert som aktuelle eller ikke. Artikler som hadde «juvenile female sex offender eller sex offender», eller lignende ord, for eksempel «girls» i stedet for «female» eller «sex abuse» i stedet for «sex offender» ble vurdert, og abstractet ble lest. Mange artikler handler om jenter og «sex abuse». Som regel handler disse artiklene primært om jenter som blir utsatt for seksuelle overgrep, og er dermed ikke aktuelle for denne oppgaven. De mest aktuelle artiklene kom som regel frem både i Oria, CINAHL med fulltekst og på Google Scholar. De engelske artiklene ble benyttet i teoridelen av oppgaven for å skape en forståelsesramme rundt temaet, da det finnes forskningsmiljøer både i USA/Canada, England, Australia og Nederland som er aktuelle i forhold temaet.

De norske artiklene ble vurdert etter innhold og presenteres i resultatkapitlet, det samme gjelder svensk og dansk litteratur som benyttes som støtte til den norske litteraturen. Ingen artikler handler primært om “jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd”. Noen artikler handler primært om gutter, eller om “barn og unge” som tolkes til å bety både gutter og jenter. Noen artikler handler om jenter som kan tolkes å ha problematisk eller skadelig seksuell atferd, men benytter andre begreper. Eksempel på dette er jenter som bruker sex som selvskading. Begrepet “problematisk eller skadelig seksuell atferd” brukes ikke, men kan tolkes dithen ut fra Hacketts definisjon og innholdet i artikkelen. Noen artikler beskriver forekomst av jenter som utøver “seksuell trakassering”. Dette begrepet kan muligens også tolkes inn i Hacketts definisjon av problematisk eller skadelig seksuell atferd, og derfor tatt med i resultatene.

Litteraturlister/referanser i de ulike artiklene ble også gjennomlest. Noen britiske og amerikanske artikler går igjen i flere referanselister. Disse ble vurdert ekstra nøye og har blitt ekstra vektlagt i teorikapitlet dersom de var vurdert som gode artikler jamfør Aveyard (2019) som presenteres i kapittel 3.2.3.

3.2.2.2 Rapporter og veiledere

I Norge har det de siste 7-8 årene vært utarbeidet noen få rapporter som handler om problematisk eller skadelig seksuell atferd. Flere av disse er knyttet opp mot kartlegginger som Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har fått i oppdrag å

gjennomføre av for eksempel Barne- og likestillingsdepartementet eller Helse- og omsorgsdepartementet. Det har også vært publisert noe materiale fra fagmiljøer som jobber direkte med barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, som kompetansenheten V27 ved Betanien sykehus i Bergen og Kripos. Det har vært en utfordring å finne aktuelle rapporter fordi det er vanskelig å finne gode søkeord. Det er kun utarbeidet to rapporter fra NKVTS som bruker begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» i tittelen. Det kan derfor ikke utelukkes det finnes kapitler i rapporter eller anbefalinger som handler om problematisk eller skadelig seksuell atferd, som det ikke har lyktes å identifisere fordi rapporten i utgangspunktet handler om noe annet, for eksempel seksuelle overgrep mot barn eller rapporter om vold. Et eksempel på dette er rapporten «Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner» av Moen et.al (2019), som ble identifisert tilfeldig ved en anledning, og som inneholder et avsnitt som heter «tiltak mot problematisk og potensielt skadelig seksuell atferd».

Da det har vært utfordrende å finne rapporter og veiledere som har brukt begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd», har det også vært behov for å lete gjennom andre rapporter og veiledere som kunne tenkes å kunne inngå i temaet. Søk etter disse har tatt utgangspunkt i tips og råd fra fagfolk, og ved å lete i litteraturlister i de rapportene/artiklene som allerede har vært identifisert. Eksempler på dette er sex som selvskading, sex som kapital/prostitusjon og seksuelle krenkelser og seksuell trakassering begått av jenter. På denne måten har det blitt identifisert ulike rapporter som kan tolkes å handle om problematisk eller skadelig seksuell atferd til tross for at dette begrepet ikke er benyttet. Dette vil det bli gjort rede for i kapittel 4 og 5. De rapportene som er identifisert på dette området vil sannsynligvis ikke være en fullstendig oversikt over temaet, og det vil være rapporter som kan ansees som aktuelle som dessverre ikke har blitt tatt med fordi de ikke er funnet i søket.

3.2.2.3 Masteroppgaver

Det er funnet to masteroppgaver med temaet problematisk eller skadelig seksuell atferd. Ingen av dem har primært fokus på jenter, men den ene handler om barn og unge med problematisk eller skadelig atferd og skole (Skagseth, 2019). Den andre handler om barn med skadelig seksuell atferd og søskenincest (Bjørsvik & Stemshaug, 2018) Informasjon som vurderes som relevant for denne oppgaven presenteres i resultatkapitlet. Referanselistene i disse oppgavene ble også lest for å vurdere om det fantes artikler/referanser som kunne være aktuelle for denne masteroppgaven.

3.2.2.4 Nettsider

Med utgangspunkt i kjennskap til fagfeltet startet søket på ulike nettsider i Skandinavia etter informasjon om temaet. Informasjon fra disse nettsidene linket videre til nye nettsider som ble undersøkt videre. Det kom også anbefalinger fra fagfolk som ble kontaktet per e-post (beskrevet nærmere i 3.2.2.5). På nettsidene ble det funnet rapporter, oppsummeringer, artikler og generell informasjon om problematisk eller skadelig seksuell atferd, noe informasjon omhandler jenter og blir presentert i resultatkapitlet. (Se vedlegg 2).

3.2.2.5 Personlig kontakt med fagfolk

Kontaktperson fra RVTS øst anbefalte 11 fagpersoner i Norge som ble kontaktet per e-post. 9 fagpersoner svarte på henvendelse. Veileder anbefalte 4 fagpersoner. Disse ble også kontaktet per e-post. 3 svarte. Forfatter hadde selv kjennskap til 10 fagpersoner som ble kontaktet per e-post. Av disse svarte 5. Totalt ble det sendt ut 25 e-poster hvorav 19 svarte (se vedlegg 3).

E-posten til fagpersonene (se vedlegg 4) inneholdt spørsmål om de hadde kjennskap til artikler/rapporter/prosjekter/nettsider/anbefalinger som omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd og/eller problematisk eller skadelig seksuell atferd i skole. Det ble videre spurt om de kjente til andre fagpersoner i Skandinavia som kunne forespørres eller om de hadde kjennskap til statistikk/tallmateriale som kunne si noe om målgruppen.

3.2.2.6 Deltagelse på konferanser og seminarer

Etter at tema for masteroppgaven var besluttet ble det vurdert som hensiktsmessig å delta på Nasjonal nettverkskonferanse i regi av RVTS øst og Redd Barna. Konferansen hadde navnet “De er alle barn” og ble gjennomført i Oslo 13.og 14. Juni 2019. Det ble i etterkant av konferansen utarbeidet en konferanserapport som ligger på nettsidene til rvts.øst.no. Det er gjennomført deltagelse på et kommunalt seminar i regi av Tønsberg kommune 19.11.19 om temaet tverrfaglig og tverretatlig samarbeid om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Temaet handlet generelt om barn og unge, og ingenting var spesifisert til å handle om jenter. Det ble stilt spørsmål til foredragsholdere om de hadde kjennskap til forskning knyttet opp mot jenter og problematisk eller skadelig seksuell atferd. Det ble henvist til at det var lite forskning på dette området og at det var behov for mer. Det har vært gjennomført deltagelse på et 3-timers seminar i regi av ProSentret i Oslo v/ Ulla Bjørndahl med temaet «sex som kapital» den 31.10.19.

3.2.3 Steg 3: Undersøke utvalget/funn

Å bestemme utvalget av litteratur som er relevant for å besvare problemstillingen er et sentralt punkt i oppgaveskrivingen. I en scope review vil beslutningen om hva som er aktuell litteratur og informasjon være preget av funn og vurderinger underveis i prosessen (Arksey & O'Malley, 2005). Dette fordi kunnskapen og forståelsen av feltet komplimenteres underveis, og er en viktig del av prosessen for å kunne svare på problemstillingen. Man kan si at scope review bærer noe preg av at «veien blir til mens man går». Det har derfor vært viktig å ikke avgrense søkene for mye, men heller bruke tid på å være åpen for at fagområdet/feltet som var utgangspunktet (skadelig og problematisk seksuell atferd) også ville kunne på møte på faglige temaer som kunne overlappe med problemstillingen, selv om det i utgangspunktet ikke var noe tydelig treff på tema. Det pekes på som en utfordring ved metoden at forskeren ofte kommer i et dilemma hvor man må avgrense hvor bredt og hvor dypt man skal gå inn feltet (Arksey & O'Malley, 2005; Pham, Rajic, Greig, Sargeant, Papadopoulos & McEwen, 2014).

Når det gjennomføres ulike typer litteraturstudier, også scope review, er det behov for å kritisk vurdere litteraturen og informasjonen man finner. Prosessen med kritisk vurdering vil kunne føre til en dypere forståelse og muligens ny kunnskap (Aveyard, 2019). Man vil kunne identifisere styrker og svakheter ved litteraturen, noe som er viktig for å vurdere hva slags litteratur som bør vektlegges i diskusjoner og videre anbefalinger (ibid). Det er utarbeidet ulike verktøy som kan hjelpe til med å gjøre gode kritiske vurderinger tilpasset den type litteratur som skal vurderes (ibid). All litteratur, både artikler, rapporter og informasjon fra nettsider ble derfor kritisk vurdert i henhold til Aveyards (2019) anbefalinger om kritisk vurdering av litteratur.

For all litteratur ble det derfor reflektert rundt følgende spørsmål:

1. Hvor fant jeg informasjonen?
2. Hvordan kan jeg vite at det er god kvalitet?
3. Når var dette skrevet/sagt?
4. Hva er hovedpoengene i det som er skrevet?
5. Hvem har sagt eller skrevet det?
6. Hvorfor har dette blitt sagt eller skrevet?

Det er ulik kvalitet på litteraturen som ble funnet. Noe av litteraturen var forskningsstudier som tydelig beskrev metodebruk med styrker og svakheter. Både litteratur av høy kvalitet og

litteratur av mindre høy kvalitet er tatt med i denne oppgaven, jamfør Aveyard (2019) som beskriver ulike nivåer av kvalitet på litteratur. Å skulle inkludere litteratur som ikke nødvendigvis bygger på høy forskningsmessig standard kan sees på som en svakhet ved scope studier (Grant & Booth, 2009; Pham et. al, 2014). Samtidig er poenget ved å gjøre scope studier, nettopp å samle all litteratur, uavhengig av kvalitet, for å gi en oversikt over hva som finnes innenfor et felt (ibid).

3.2.4 Steg 4: Kategorisering og kartlegge data

Arksey & O`Malley (2005) snakker om “charting” av informasjonen i tekstene. Med dette mener de at det er viktig å hente ut sentral informasjon fra tekstene og presentere det på en forståelig måte for leseren som kan oppfattes som hensiktsmessig og nyttig. Informasjonen som bør fremkomme, gjerne gjennom en tabell, bør være en blanding av generell informasjon om studien, hvem er forfatter, hvem som er forsket på, type intervensjon, resultat og metode (ibid). Denne måten å presentere litteraturen på støttes av Aveyard (2019) som viser til en tabell (2019, s. 136) som vurderes å være et hensiktsmessig utgangspunkt for presentasjon av litteraturen som er funnet i forbindelse med denne oppgaven (Vedlegg 1):

Eksempel på organisering av sentral informasjon (Aveyard, 2019, s.136)

Forfatter, lokalisasjon og dato	Tittel	Type litteratur	Forskningsmetode	Hovedfunn	Kritisk vurdering
---------------------------------	--------	-----------------	------------------	-----------	-------------------

Videre viser Aveyard (2019) til at det neste steget er å utvikle en oversikt over sentrale temaer som går igjen i litteraturen som kan presenteres for leseren.

3.2.5 Steg 5: Oppsummering/formidling av resultater

En systematisk og oversiktlig måte å presentere litteraturen på hvor leseren kan få en rask og god oversikt er sentralt også i en scope review (Arksey & O`Malley, 2005). I en scope review vil man ikke forsøke å syntetisere/sammenfatte bevis på samme måte som i en systematisk studie. Det vil likevel være viktig å velge ut noen sentrale temaer, ved å gjennomføre en tematisk analyse, som vil gjøre det lettere å identifisere, sammenligne og gi en oversikt over hva vi faktisk vet og ikke (Aveyard, 2019).

3.2.5.1 Johannessen, Rafoss & Rasmussens 4 steg for tematisk analyse

Det finnes både kompliserte og enklere måter å gjennomføre tematisk analyse (Aveyard, 2019). I en scope review vurderes det som tilstrekkelig å utføre en forenklet tematisk analyse i henhold til Aveyard (2019), noe som også anbefales for nybegynnere på forskningsfeltet.

Et tema i denne sammenheng er gruppering av data som har viktig fellestrekk (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018). Det første skrittet i en tematisk analyse er å identifisere hvilke temaer eller områder som er sentrale i resultatene eller diskusjon av de ulike artiklene og rapportene (Aveyard, 2019). De temaene som velges ut herfra skal kunne bidra til å svare på oppgavens problemstilling. (ibid). Etter at temaene er identifisert, bør de ulike kategoriene presenteres på en oversiktlig måte for leseren (ibid). For å gjøre dette på en så systematisk og oversiktlig måte som mulig velges det å følge Johannessen et. al, 2018, (s. 278) sine 4 steg for tematisk analyse:

1. Forberedelse
2. Koding
3. Kategorisering
4. Rapportering

Forberedelse handler om å finne et utvalg med data og få oversikt over denne. Koding handler om å identifisere og markere viktige poenger i litteraturen. Kategorisering handler om å sortere temaene man har identifisert og markert i overordnede kategorier, mens rapportering handler om hvordan temaene/kategoriene presenteres og legges frem for leseren (Johannessen et. al 2018). Den tematiske analysen ble gjennomført ved at det først ble søkt etter litteratur gjennom ulike kanaler, som beskrevet i kapittel 3.2.2. Datamateriale bestod av en rekke ulike rapporter, artikler og bøker. Det ble lest sammendrag og innholdsfortegnelser for å se om det var beskrivelser av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd eller beskrivelser av problematisk eller skadelig seksuell atferd knyttet til skole. All informasjon om disse temaene ble vurdert som relevant. Den relevante litteraturen ble lest og gjennomgått (vedlegg 1).

Materiale bestod totalt av flere tusen sider. Det var derfor med tiden man har til rådighet, ikke mulig å gå dypt inn i all litteraturen. Ved gjennomgang ble det notert ulike områder/poenger innenfor temaet. Deretter ble de ulike områdene/poengene forsøkt plassert i ulike kategorier. Det ble etter hvert tydeligere at mye av informasjonen/poengene handlet om:

1. Ulike begreper/forståelse om problematisk eller skadelig seksuell atferd som lå til grunn for rapportene og artiklene

2. Beskrivelser av hvem disse jentene er; forekomst, alder, hvem som er ofrene, risikofaktorer knyttet til jentene.
3. Rapporter og artikler som forsøker å forklare hvordan og hvorfor jenter utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd
4. Rapporter og artikler som forsøker å beskrive forhold ved samfunnet vi lever i, og hvordan dette påvirker hvordan vi tolker og forstår seksualitet generelt, og også problematisk eller skadelig seksuell atferd.
5. Rapporter og artikler som har beskrevet problematisk eller skadelig seksuell atferd knyttet til skole.

Disse fem områdene ble besluttet å brukes som kategorier i presentasjonen av litteraturen som skal presenteres/rapporteres i kapittel 4. Kategoriene ble valgt fordi det vurderes at de kan gi et bredt blikk og en oversikt over hva vi vet om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i Norge, også knyttet til skole.

3.3 Kvalitet i undersøkelsen - validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er to komponenter som alltid er viktig å vurdere i ulike typer forskningsstudier (Cohen, Manion & Morrison, 2011). Validitet handler om i hvilken grad en undersøkelse måler det den er ment å skulle måle og man ut fra funnene kan gjøre gyldige/sannferdige slutninger (ibid). Reliabilitet henviser til hvor pålitelige og etterprøvbare resultatene er (ibid). Denne oppgaven er et litteraturstudium og alt datamateriale er derfor produsert på forhånd. Validitet og reliabilitet må derfor vurderes opp mot prosessen som handler om innsamling av litteratur, hvordan litteraturen presenteres og hvilke konklusjoner som trekkes.

3.3.1 Validitet

Validitet i denne oppgaven handler om hvorvidt metoden som er valgt faktisk kan belyse problemstillingen på en riktig og sannferdig måte. For å sikre dette best mulig ble derfor metoden valgt i etterkant av at problemstillingen var bestemt. Gjennom en tydelig avgrensning av hvem oppgaven beskriver og er gyldig for, ivaretas den ytre validiteten (Kleiven et. al, 2011). Det har gjennom hele prosessen vært viktig å skille ut litteratur som handler om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Mye litteratur beskriver «barn og unge», hvor både gutter og jenter er beskrevet som en gruppe. Litteratur som ikke har spesifisert «jenter», er spesifikt beskrevet i oppgaven som «barn og unge».

Det er forsøkt å samle all norsk litteratur som omhandler problematisk eller skadelig seksuell atferd hos jenter. Som tidligere beskrevet kan det være en svakhet ved studien at det kan finnes litteratur som ikke er identifisert til tross for litteratursøk gjennom ulike databaser, søk på nettsider, gjennom å sjekke referanselister, og gjennom å oppsøke og spørre fagfolk. Dette er den mest vanlig beskrevne begrensningen ved scope studier (Pham et. al, 2014). For å validere oppgaven ytterligere er den presentert for kontaktperson ved RVTS Øst, som har kommet med faglige innspill til tema og utforming av oppgaven. I tillegg har deltagelse på konferanser og seminarer sikret og utvidet forståelsen for fagfeltet, som kan bidra til å sikre validiteten av litteraturen som presenteres ifølge Arksey & O'Malley (2005).

3.3.2 Reliabilitet

Reliabilitet i denne oppgaven handler om at litteraturen som refereres er oppgitt og beskrevet så korrekt som mulig. Aksey & O'Malley (2005) viser til at prosessen i scope studier bør beskrives i detaljer for å sikre reproduserbarheten. Således kan man tenke at reliabiliteten i denne oppgaven er høy. Et sentralt begrep i denne sammenhengen er transparens. Transparens handler om at forskningen skal være så åpen og gjennomsiktig som mulig (Binger, Johnston & Brackenridge, 2004). Aksey & O'Malley (2005) påpeker at det er en styrke ved scope studier at den legger til grunn en streng og transparent prosess. For å ivareta transparens er det forsøkt å beskrive så nøyaktig som mulig de ulike stegene i forskningsprosessen. Det er videre utformet vedlegg til oppgaven som beskriver litteratur, nøkkelbegreper og fagpersoner som har blitt kontaktet i prosessen. Gjennom kontakt med fagfeltet er det sikret at ulike begreper og søkeord på engelsk, norsk, svensk og dansk er de begrepene som er sentrale i fagfeltet. Dette kan også sies å øke reliabiliteten i oppgaven. I tillegg har en bibliotekar ved Høyskolen i Østfold vært behjelpelig med søkeord i ulike databaser. Det er videre enkelt å etterprøve datamateriale som presenteres i oppgaven ved at man går inn og leser den opprinnelige litteraturen som er referert.

3.4 Forskerrollen og etiske betraktninger

Etiske betraktninger i kvalitativ forskning handler ofte om konfidensialitet, om å ivareta mennesker som kan påvirkes av forskningsprosessen. I et litteraturstudium er man ikke i direkte kontakt med informanter eller andre, og det vil således ikke være noen som påvirkes direkte av oppgaveskrivers valg og vurderinger. Samtidig er det sentralt ved denne oppgaven og ivareta konfidensialiteten til fagpersonene som har blitt kontaktet og er bedt om informasjon om temaet. For å best mulig ivareta konfidensialitet rundt dette er ingen fagpersoner nevnt med navn uten at de er eksplisitt forespurt om dette. Der hvor fagpersoner

representerer små enheter/institusjoner med få ansatte, er de blitt forespurt om det er greit at navnet på deres institusjon benevnes. Samtidig er det viktig at det kommer så tydelig frem som mulig hvilke kompetanseenheter som finnes innenfor dette området. Det kan være lærere eller andre som leser oppgaven som har behov for å vite hvor de kan henvende seg for å få hjelp og veiledning.

Det er oppgaveskrivers kunnskap og forforståelse som ligger til grunn for tolkninger av litteraturen som er valgt til oppgaven. Åpenhet og forståelse om hvordan dette påvirker forskningsprosessen, kalles refleksivitet (De nasjonale forskningsetiske komiteene, u.å., Forskerrollen, avsn.1). I prosessen med å utforme masteroppgaven er dette forsøkt ivarett gjennom å tydelig beskrive bakgrunnskunnskaper som oppgaveskriver har. Videre er det forsøkt å innta en åpen og nøytral holdning til den litteraturen som er gjennomgått. Samtidig er det også viktig å erkjenne at oppgaveskrivers holdninger og forforståelse sannsynligvis har påvirket de valgene og vurderingene som er gjort underveis. Det kan for eksempel være at litteratur om jenter som bruker sex som selvskading eller jenter som bruker sex som kapital, ikke ville ha vært en del av denne oppgaven dersom oppgaveskriver ikke personlig har møtt flere jenter med denne typen atferd, og tenkt at dette også måtte kunne tolkes som problematisk eller skadelig seksuell atferd. Samtidig er det etisk viktig og være bevisst på at de valgene og vurderingene som gjøres, er så korrekte og sannferdige som mulig. En masteroppgave skal publiseres og være tilgjengelig for alle som ønsker, det er derfor oppgaveskrivers etiske ansvar at det som er skrevet ikke er manipulert eller intensjonelt feiltolket.

I forkant av mastergradsprosessen ble det lest på kriterier for samtykke og etiske retningslinjer for forskning fra Datafaglig sekretariat knyttet til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD, u.å). Det ble vurdert i henhold til kriteriene at det ikke var behov for å sende meldeskjema for å få godkjenning. Det har likevel vært naturlig å følge den nasjonale forskningsetiske komité's retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH, 2016).

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapittelet presenteres en oversikt over den norske litteraturen om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd og litteratur som omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen. Svensk og dansk litteratur inkluderes for å utvide og gi forståelse av kontekst til den norske litteraturen. Innledningsvis beskrives ulike begreper som benyttes i norsk litteratur for å beskrive uakseptabel, ikke normativ seksuell atferd. Disse begrepene inngår i definisjonen av problematisk eller skadelig seksuell atferd og danner et viktig bakteppe for forståelsen av begrepet. Deretter presenteres litteratur som har forsøkt å forklare og beskrive hvorfor og hvordan jenter utøver problematisk og seksuell atferd. Her vil det legges vekt på å presentere både individuelle faktorer og samfunnsmessige faktorer som kan være med å påvirke hvordan disse jentene utvikler sin problematiske og skadelige seksuelle atferd. Til slutt i kapittelet vil det presenteres litteratur som handler om hvordan man kan ivareta jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen.

4.1 Jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i norsk forskning

Gjennom innhenting av litteratur har det blitt tydelig at det finnes svært lite norsk forskning knyttet til jenter med en definert problematisk eller skadelig seksuell atferd. Dersom man tolker begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» i en vid forstand og henviser til Hacketts modell (Hackett et. al, 2019) finnes det likevel en god del litteratur som bidrar til forståelsen av disse jentene.

4.1.1 «Problematisk eller skadelig seksuell atferd», hva betyr dette i en norsk kontekst?

Det norske begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» er et relativt nytt begrep. Betanien Sykehus i Bergen har etablert kompetanseenheten V27 som jobber med barn og unge som blir henvist med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Kompetanseenheten, som har vært pionerer på feltet siden begynnelsen av 2000-tallet brukte i en rapport fra 2015 begrepet «barn og unge med upassende seksuell atferd eller som har begått seksuelle overgrep» (Betanien sykehus, 2015), mens en artikkel fra 2016 viser at de har gått over til å bruke begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» (Jensen et. al, 2016). De siste årene er det dette begrepet som har vært benyttet i nasjonale rapporter og føringer, for eksempel fra NKVTS (Askeland et. al, 2017; Vorland et. al, 2018). I det videre presenteres norske forskningsmiljøer og fagområders bruk av ulike begreper som alle kan vurderes til å inngå i definisjonen av «problematisk eller skadelig seksuell atferd».

V27 oppgir at de kategoriserer problematisk eller skadelig seksuell atferd ut fra ulike typer seksuelle handlinger hos barna/ungdommene (Betanien sykehus, 2015). De benytter

kategoriene «seksuell krenkende atferd», «seksuell handling», «seksuell omgang», «voldtekt» og «uspesifisert seksuell atferd». Begrepet «Seksuell handling» er definert som seksuell berøring for eksempel av genitalier eller intim eksponering. Det er den atferden flest barn og unge blir henvist for. En stor gruppe blir også henvist for «seksuell omgang» som beskriver samleie, eller forsøk på samleie, oral- eller analsex. Det var også rapportert om «Seksuelt krenkende atferd» som visning av porno, blotting og forslag om seksuell aktivitet var også rapportert (Betanien sykehus, 2015).

4.1.1.1 Seksuallovbrudd

Straffeloven (2005) opererer med ulike definisjoner av seksuelle handlinger mot andre som er ulovlige. Det kan for eksempel være «seksuell omgang», «seksuell handling» eller «voldtekt». All seksuell omgang med barn under 14 år defineres som voldtekt (Straffeloven, 2005, § 299). Disse begrepene er knyttet opp mot straffelovens kapittel 26 om seksuallovbrudd som definerer innholdet og antyder strafferammer knyttet til ulike ulovlige seksuelle handlinger (Straffeloven, 2005). Politiet opererer med fellesbetegnelsen «seksuallovbrudd» om alle overtredelser av bestemmelsene i kapittel 26 i straffeloven fra 2005 (ibid). Barn og unge som begår ulike typer seksuallovbrudd er ofte det man har omtalt som «unge overgripere» tidligere (Ingnes & Kleive, 2011).

4.1.1.2 Seksuelle krenkelser

I to av rapportene som inngår i denne studien benyttes begrepet «seksuelle krenkelser». Barneombudets rapport (2018) definerer «seksuelle krenkelser» som et begrep som inkluderer en rekke seksuell atferd med større og mindre alvorlighetsgrad. Det kan omfatte alt fra seksuell ryktespredning og seksuelle bemerkninger (for eksempel «hore») til seksuell vold (for eksempel voldtekt). De seksuelle krenkelsene kan være fysiske, verbale eller digitale (Barneombudet, 2018). Videre peker ungdommene på at seksuelle krenkelser kan være at man utnytter fulle personer seksuelt, at man blir presset til å gjøre noe man egentlig ikke har lyst til seksuelt, voldtekt, klåing, bli slått på rompa, beføling, bootycall, tvinge noen til å ta på seg selv og uønsket sex (ibid).

I NOVA rapport 5/16 (Mossige & Stefansen, 2016) viser man til begrepene «seksuell vold» og «seksuelle krenkelser». Forskerne påpeker utfordringen med at respondentene vil ha en ulik oppfatning av hva som inngår i de ulike begrepene (ibid). Seksuell vold beskriver et spekter av uønskede seksuelle hendelser fra «uønsket beføling til grove seksuelle krenkelser» (Mossige & Stefansen, 2016, s.75). Samtidig beskriver de at det er vanskelig å beskrive en

hendelse eller atferd som en seksuell krenkelse fordi opplevelsen hos den som blir utsatt vil være subjektiv. Det noen vil oppfatte som en seksuell krenkelse vil ikke nødvendigvis oppfattes slik av en annen. De beskriver at de i senere forskning forsøker å benytte begreper som for eksempel «voldtekt» i henhold til hvordan det defineres etter straffeloven (Mossige & Stefansen, 2016).

4.1.1.3 Seksuell trakassering

Bendixen, Kennair og Grøntvedt ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) utarbeidet i 2016 en oppdatert kunnskapsstatus om seksuell trakassering blant elever i ungdomsskole og videregående opplæring. De definerer seksuell trakassering i tråd med Likestillingsloven som «uønsket seksuell oppmerksomhet som er plagsom for den oppmerksomheten rammer» (Bendixen et. al, 2016). Videre beskriver de at oppmerksomheten kan være verbal, ikke-verbal, fysisk eller digital. Det vil omfatte atferd fra blikk og kommentarer til voldtekt. Forfatterne påpeker også at seksuell trakassering ofte er knyttet til behovet for å utøve makt gjennom seksuell oppmerksomhet (ibid).

4.1.1.4 Kjønnrelatert mobbing

Hannah Helset skrev i 2007 en kunnskapsstatus om kjønnrelatert mobbing blant barn og unge på oppdrag for Utdanningsdirektoratet og Høgskolen i Nesna. I denne benytter hun begrepet «kjønnrelatert mobbing» som «en form for mobbing som har kjønn som utgangspunkt» (Helseth, 2007, s.7). Kjønnrelatert mobbing er verbal eller fysisk trakassering som på en negativ måte er knyttet opp mot kropp og kjønn. Eksempler på dette kan være ord som «homo», «hore» eller «femi». Helset er opptatt av at kjønnrelatert mobbing handler om makt og posisjon mellom kjønnene i samfunnet vårt. Helset viser til at både gutter og jenter er med på utføre og opprettholde kjønnrelaterte normer og verdier gjennom måten man omgås og relaterer seg til hverandre.

4.1.2 Forekomst

Mange av de norske rapportene og artiklene i dette litteraturstudiet har primært fokus på barn og unge som er *utsatt for* seksuelle overgrep eller seksuelle krenkelser. Flere av undersøkelsene som er funnet har imidlertid også oppgitt noe informasjon om jenter som utøvere av seksuelle krenkelser eller seksuelle overgrep.

4.1.2.1 Anmeldelser til politiet og henvisning til hjelpeinstanser

I 2016 var 225 mindreamige ungdommer anmeldt for seksuallovbrudd (Politiet, 2017). 4 av disse, tilsvarende 2% av ungdommene var jenter (ibid). En kriminalstatistisk undersøkelse fra

Sverige i 2014 som kartla seksuallovbrudd viser tilsvarende forekomst. Totalt sett var gjerningspersonen under 18 år i ca. 10% av tilfellene med anmeldte mistenkte. Av disse var ca. 2% jenter (Olseryd, 2014). I år 2000 ble det rapportert 2 jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd til sosiale tjenester i Sverige (Kjellgren, Wassberg, Carlberg, Långström & Svedin, 2006). Dette tilsvarte 1% av alle rapporterte tilfeller.

Betanien sykehus, V27 har utarbeidet en rapport hvor de har kartlagt henvendelser fra hjelpeapparater som har meldt sin bekymring rundt barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd gjennom 9 år. Barna hadde en gjennomsnittsalder på 13,2 år og det var flest henvisninger på ungdommer i alderen 12-14 år. Ifølge rapporten er det meldt bekymring rundt jenter som utøver av problematisk eller skadelig seksuell atferd i 8,4% av tilfellene (Betanien sykehus, 2015). Kompetanseenheten JanusCentret i København har data fra 524 barn og unge i alderen 4-18 år, med en gjennomsnittsalder på 12,2 år, som har utvist problematisk eller skadelig seksuell atferd ovenfor andre barn og unge. 14% av disse er jenter (JanusCentret, 2019).

Tallene som presenteres her viser at 1-2% av ungdommer som anmeldes for seksuelle overgrep er jenter, mens andelen jenter som henvises til hjelpeapparatet med problematisk eller skadelig seksuell atferd, både i Norge og i Danmark er noe høyere; mellom 8-14%.

4.1.2.2 Selvrapporteringsstudier av seksuelle overgrep og seksuelle krenkelser blant ungdommer

Undersøkelser om forekomsten av vold og overgrep blant norske ungdommer i videregående skole viser at jenter utøver både seksuelle krenkelser og seksuallovbrudd (Mossige & Stefansen, 2016). Hvor mange som oppgir at de er utsatt for seksuelle krenkelser eller seksuallovbrudd fra jevnaldrende, varierer imidlertid i stor grad mellom ulike undersøkelser. Dette kan avhenge av spørsmålsformuleringer og definisjoner, men også hvordan informanten selv tolker kontekst og relasjon til utøver (ibid).

To studier gjennomført i 2007 og 2015 har blitt sammenlignet med hverandre. Jenter ble oppgitt som utøver i 1% av tilfellene mot andre jenter i 2007-undersøkelsen (totalt 1117 jenter som oppgav å være utsatt), og som utøver i 53% av tilfellene hvor gutter var utsatt (totalt 189 gutter som oppgav å være utsatt). I 2015-undersøkelsen var kvinner oppgitt som utøver i 3% av tilfellene mot jenter (totalt 654 jenter utsatt) og i 68% av tilfellene mot gutter (totalt 92 gutter utsatt). Disse to undersøkelsene viser altså at jenter er utøver i om lag halvparten til to tredjedeler av episodene hvor gutter utsettes for seksuelle krenkelser/overgrep. I

ungdomsstudien «the Baltic sea Regional Study on Adolescent Sexuality» av Abrahamsen & Mossige (2007), svarte 1,9% av nesten 2900 jenter i alderen 15-19 år at de hadde overtalt, presset eller tvunget andre til seksuelle aktiviteter. I en svensk undersøkelse blant jenter i alderen 17-19 år svarte 0,8% av jentene at de noen gang hadde overtalt eller tvunget noen til å onanere dem, ha oral-, vaginal- eller analsex (Kjellgren, Priebe, Svedin, Mossige & Långström, 2011).

I Bendixen, Kennair og Grøntvedts kunnskapsoppdatering fra NTNU (2016) vises det til at både gutter og jenter utsetter jevnaldrende for ulike former for seksuell trakassering. I to undersøkelser fra Bendixen & Kennair fra 2008 og 2014 oppgav henholdsvis 34 % og 28 % av jentene i utvalget på om lag 750 jenter per studie, at de hadde trakassert andre i form av homonegative utsagn eller objektiviserende uttrykk. I 2008-studien oppgav 9% av jentene å ha sendt seksuelt innhold elektronisk og 3% av jentene oppgav å ha spredt nakenbilder av andre. I 2014-studien oppgav 3% av jentene at de hadde trakassert andre jenter fysisk, og 4% oppgav selv at de hadde trakassert gutter fysisk, mens 15% av guttene selv oppgav at jenter hadde fysisk trakassert dem (Bendixen et. al, 2016). 3% av guttene oppgav at de hadde blitt tvunget til samleie, og oppgav jenter som utøver i de fleste av tilfellene (ibid).

I en nasjonal undersøkelse fra 2019 hvor 9240 ungdommer i alderen 12-16 svarte på erfaringer med vold og overgrep i oppveksten, svarer 22% av ungdommene i undersøkelsen at de har opplevd en eller flere seksuelle krenkelser fra jevnaldrende, for eksempel blotting, beføling mot sin vilje, samleielignende bevegelser mot sin vilje. I 33% av tilfellene er jenter utøver, i 5% av tilfellene har utøver vært både gutt og jente (Hafstad & Augusti, 2019).

4.1.3 Kjennetegn og risikofaktorer knyttet til jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd

I liten grad finnes det norsk og skandinavisk forskning på kjennetegn og risikofaktorer hos jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Noe kunnskap har man likevel ervervet seg gjennom dokumentasjonsarbeidet som kompetanseenhetene V27 i Bergen og Januscenteret i København har gjort. Noe forskning på kjennetegn og risikofaktorer ved jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd har blitt gjort i svenske forskningsmiljøer.

I V27 sitt materiale på 273 barn og unge skiller man ikke på kjennetegn og risikofaktorer knyttet til gutter og jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Betanien sykehus, 2015). Bare i ca. 25% av sakene har kompetanseenheten fått tilgang på informasjon som beskriver kjennetegn og forhold ved barnet/ungdommen. Disse beskrivelsene var ofte knyttet

til at ungdommen hadde egne erfaringer med traumer, at de var utsatt for omsorgssvikt og seksuelle overgrep selv. JanusCentret i Danmark som utreder og kartlegger sine klienter fant i sitt materiale på 524 barn og unge flere kjennetegn og risikofaktorer knyttet til barna/ungdommene (JanusCentret, 2019). Rundt 40% av barna/ungdommene er plassert utenfor hjemmet, 70% kommer fra splittede familier og 74% er utsatt for omsorgssvikt og omtrent 40% er utsatt for psykisk og fysisk vold. Nesten 60% av jentene og 30% av guttene har vært utsatt for seksuelle overgrep. Barna/ungdommene har også risikofaktorer knyttet til nærmiljø, skole og venner. Nesten 60% går på spesialskoler eller deltar i spesialklasser, og mange har byttet skole flere ganger i løpet av livet. Nesten 50% av klientene opplyser om at de har vært utsatt for mobbing. I tillegg har mange av klientene vært til utredning og behandling for psykiatriske vansker og omtrent halvparten har en psykiatrisk diagnose når de henvises til JanusCentret. Omtrent halvparten av klientene skårer omtrent ett standardavvik under normalområdet eller lavere på kognitive evnetester. 40% har så dårlige språklige ferdigheter at det er vurdert at de ikke vil kunne nyttiggjøre seg samtaleterapi. Hele 75% viser klare tegn på oppmerksomhetsvansker. 80% av klientene opplever følelsesmessige vansker og 90% har tilknytningsvansker. Omtrent 20% av klientene viser store mentaliseringsvansker og vil derfor har store vansker med å avkode andre menneskers grenser og tilpasse seg i sosiale settinger (ibid).

Den svenske forskeren Cecilia Kjellgren og hennes medarbeidere (2011) fant mer spesifikt om jenter med overgrepssatferd, at de hadde signifikant høyere risiko knyttet til aggresjon, depresjon og cannabisbruk. Disse jentene hadde flere seksualpartnere, høyere seksuell lyst, mer aksepterende holdninger til voldtekt, hadde i større grad sett grov porno, oftere solgt sex og var i større grad enn jevnaldrende kontrollgruppe utsatt for seksuelle overgrep selv. Videre ble en gruppe jenter med overgrepssatferd sammenlignet med en gruppe jenter med ikke-seksuelle atferdsvansker. Her kom det frem at begge gruppene i større grad hadde vært utsatt for dårligere foreldrekontroll, hadde økt sinne/aggresjon sammenlignet med jevnaldrende jenter, hadde høyere alkoholforbruk, oftere utsatt for grove seksuelle overgrep, hadde flere seksualpartnere og solgte oftere sex enn jevnaldrende jenter. De to gruppene skilte seg fra hverandre ved at jentene med overgrepssatferd i mindre grad enn jentene med andre atferdsvansker misbrakte cannabis, men de var i større grad opptatt av sex, hadde mer støttende holdninger til voldtekt og hadde venner som så på voldelig porno (Kjellgren, et. al, 2011).

4.1.4 Kjennetegn ved de utsatte

Hafstad & Augusti (2019) beskriver at de utsatte barna/ungdommene i gjennomsnitt er 13 år når de utsettes for første krenkelse eller overgrep. Det skjer en markant økning i seksuelle krenkelser og overgrep fra 8. til 9.klasse. Blant de som var utsatt for krenkelser før fylte 10 år, var det flest gutter, (12% vs. 6% jenter). Den utsatte var ofte en jevnaldrende bekjent eller kjæreste av utøver (ibid). I en tilsvarende svensk nasjonal undersøkelse om vold mot barn blant 5000 svenske elever, svarte 26% at de har vært utsatt for seksuelle krenkelser eller overgrep (Jernbro & Jansson, 2016). De fleste av disse oppgav i likhet med den norske studien til Hafstad & Augusti (2019), hvor 22% oppgav at de var utsatt for seksuelle krenkelser, at krenkelsen/overgrepet skjedde i begynnelsen av tenårene og at utøver ofte var en jevnaldrende bekjent eller ukjent. Det er ikke spesifisert hvorvidt utøver er gutt eller jente.

I V27 sitt materiale (Betanien sykehus, 2015) viste det seg at den utsatte og utøver kjente hverandre i mer enn 70% av tilfellene. Ofte var de utsatte søsken/stesøsken eller i slekt med utøver, eller det var en nabo/bekjent. Lignende resultater er funnet ved JanusCentret hvor omtrent 55% av de utsatte er jenter og omtrent 45% av de utsatte er gutter. De utsatte i JanusCentrets materiale er i gjennomsnitt 8,8 år på tidspunktet for første overgrep og er i gjennomsnitt 3 år yngre enn utøver. Det beskrives at overgrepene fortsetter inntil forholdet avdekkes. Rundt 3 % av de utsatte har opplevd nesten 100 overgrep fra en og samme utøver. Det mest vanlige er imidlertid at den utsatte har opplevd ett overgrep fra utøver (55% av tilfellene) (JanusCentret, 2019).

4.1.5 Kontekst og utøvelse av problematisk eller skadelig seksuell atferd

Den norske litteraturen beskriver i liten grad om det er forskjell på hvor og hvordan gutter og jenter utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd. I litteraturen som er funnet i denne studien finnes det noe kunnskap om barn og unge generelt, men som ikke er spesifisert på kjønn.

I Barneombudets rapport forteller ungdommene at alle arenaer hvor ungdom ruser seg er sårbare arenaer for seksuell trakassering. Det finnes ellers ingen begrensninger på hvor og når seksuelle krenkelser skjer. Mange av ungdommene trekker frem skolen som en arena hvor krenkelser skjer. De påpeker at seksuelle krenkelser også kan være å dele bilder, komme med trusler eller kommentarer på digitale medier (Barneombudet, 2018). Helseth (2007) viser til flere norske og nordiske undersøkelser som viser at kjønnsrelatert mobbing forekommer i norske og svenske skoler og i idrettsmiljøer. JanusCentrets erfaringer er at den

«grenseoverskridende atferden» foregår primært i hjemmet eller på skolen (JanusCentret, 2019, s.36). Nesten 33% av overgrepene skjer hjemme hos den utsatte mens 27% av tilfellene skjer overgrepet hjemme hos utøver. Over 20% av hendelsene skjer fysisk på skolen.

JanusCentret beskriver at overgrepene skjer typisk der hvor voksne ikke er til stede og barna er alene (ibid), for eksempel på barnets rom, eller på toalettene på skolen.

4.2 Individuelle motiver for hvorfor jenter utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd

For å forstå hvordan vi kan forebygge og hjelpe med problematisk eller skadelig seksuell atferd er det viktig at vi forstår *hvorfor* noen jenter har dette atferdsmønsteret. Seksualitet og seksuell utvikling er en biologisk del av alle barns utvikling (Vildalen, 2014). For å forstå når den blir problematisk eller skadelig, trenger vi også å vite noe om motivasjonen som ligger bak atferden.

4.2.1 Sex som selvskading og emosjonsregulering

De siste 10 årene har svenske forskningsmiljøer gjennomført flere studier som handler om barn og ungdommer som selger sex og sex som selvskading (Fredlund, 2019). Sex som selvskading er et relativt nytt fenomen i forskningsverden og det finnes ingen omforent definisjon av fenomenet (Fredlund, 2019). Et forslag på definisjon fra Stiftelsen Allmänna Barnhuset i Sverige er: «*when a person has a pattern of seeking sexual situations involving mental og physical harm to themselves. The behavior causes significant distress or impairment in school, work or other important areas*» (referert i Fredlund, 2019, s. 7).

Det er ikke funnet norsk forskning på temaet. I 2019 ble det publisert en bok som handler om vold i nære relasjoner med et kapittel som handler om ungdommers fortelling om egen selvskading (Kvaale & Mossige, 2019). I denne fremkommer det at ungdommer selvskader for å regulere emosjonell smerte og fordi de opplever at de fortjener smerten (ibid). Det er ikke beskrevet eksplisitt at sex er en måte å selvskade på, men beskrivelsene av funksjon og motiv ligner den som jentene i den svenske forskningen beskriver. Cecilia Fredlund ved Universitetet i Linköping har forsket på forekomsten av, assosierte risikofaktorer for, og motiver for å selge sex og bruk av sex som selvskading. I en artikkel beskriver Fredlund to spørreundersøkelser blant ungdommer i videregående skole i Sverige (totalt ca. 10 000 ungdommer). Her fant hun at 2% av jentene, 0,8% av guttene og 9,4% av ikke-binære ungdommer, totalt 2,2% av alle ungdommene, innrømmet å ha benyttet sex til å skade seg selv ved minst en anledning (Fredlund, Svedin, Priebe, Jonsson & Wadsby, 2017).

Sexpartnerne var primært i alderen 15-25 år og ofte av motsatt kjønn. 75 % av ungdommene hadde selv vært utsatt for seksuelle overgrep, og nesten 50% hadde vært utsatt for grove seksuelle overgrep som voldtekter. Over 65 % av ungdommene utførte også annen type selvskading, og mange hadde store psykiske vansker. Mange av ungdommene rapporterte om en ikke-heteroseksuell identitet. Ungdommene rapporterte at sex som selvskading hjalp dem med å ta bort følelse av «tomhet» og nummenhet, å straffe seg selv, å stoppe vanskelige og vonde følelser, å føle noe, å gjenvinne kontroll i en situasjon, å få oppmerksomhet fra den de hadde sex med. Det var også vanlig å oppgi at man brukte sex som selvskading fordi man ikke likte kroppen sin (ibid).

I en annen artikkel tok Fredlund for seg motiver og manifestasjoner av sex som selvskading. 199 voksne (190 kvinner) informanter hvor de fleste hadde oppgitt at de har brukt sex som selvskading i ungdomstiden, svarte på en rekke spørsmål. Artikkelen konkluderte med at sex som selv-skading oppfattes som frivillig av de som utfører det, med eksponering for psykisk og fysisk skade (Fredlund, Wadsby & Jonsson, 2019). Sex som selvskading viser seg gjennom opplevelse av psykologisk skade i situasjonen (72,4% av deltagerne) og fysisk skade i situasjonen (44,2%). I tillegg opplyste respondentene i nesten 95% av tilfellene at sex som selvskading var selvpåført (ibid). Respondentene oppgav regulering av negative følelser (94%), bekreftelse (56%) og at de ikke klarte å stoppe (51%) som motivasjon for selvskadingen (ibid). Respondentene beskrev selvskadingen som avhengighetsskapende fordi det ofte gav midlertidig lettelse av vonde følelser, selv om følelsene i etterkant ofte var preget av skam og vonde følelser. Bruk av alkohol og narkotika ble benyttet av en del for å håndtere følelser knyttet til selvskadingen

Sex som selvskading har mange likhetstrekk med mer tradisjonell selvskading som for eksempel kutting. Sex som selvskading har imidlertid blitt beskrevet å være mer sosialt forankret av det svenske forskningsmiljøet sentrert rundt kompetanseenheten Barnafriid ved universitetet i Linköping (Jonsson, Svedin, Priebe, Fredlund, Wadsby, Zetterqvist, 2019). Mange av ungdommene som bedriver sex som selvskading forteller at de ønsker oppmerksomhet fra noen, vil ha reaksjoner fra andre, ønsker å føle seg som en del av en gruppe, eller å ha noe å gjøre (ibid). Ungdommer som bruker sex som selvskading har i større grad enn de som benytter annen type selvskading flere erfaringer med grove seksuelle overgrep og har hatt flere seksualpartnere (Zetterqvist, Svedin, Fredlund, Priebe, Wadsby & Jonsson, 2018). De rapporterte også flere symptomer på traumer (ibid). Sammenligning

mellom de to gruppene viste at erfaringer med emosjonelle og fysiske overgrep, selvtillit, foreldrekontroll og symptomer på angst, depresjon og sinne var ganske likt (ibid).

4.2.2. Sex for overlevelse - prostitusjon og sex som kapital

Prostitusjon handler om å utføre seksuelle handlinger i bytte mot penger, ting eller goder. Prostitusjon er i norsk lov definert som å motta «*vederlag for å ha seksuell omgang eller foreta seksuell handling med en annen eller for å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv*» (Straffeloven kapittel 26, §315). I Norge er det ikke forbudt å selge sex, men det er forbudt å kjøpe sex (Straffeloven kapittel 26, §316). Det mye stigmatisering knyttet opp mot begrepet prostitusjon, og mange unge som selger sex identifiserer seg ikke med fordommene som er knyttet til begrepet (Bjørndahl, 2017). ProSentret i Oslo arbeider med unge jenter som bytter seksuelle tjenester. De definerer prostitusjon som «sex som kapital»; «*hvordan unge bruker seksuelle handlinger for å oppnå ikke-seksuelle motytelser/goder*» (ibid).

En norsk undersøkelse fra 2003 fant at forekomsten av ungdommer som selger sex er på 0,6% hos jenter og 2,1% hos gutter (Pedersen & Hegna, 2003). I sitt doktorgradsarbeid fant Fredlund i to ulike undersøkelser blant ungdommer at forekomsten av ungdommer som selger sex er på henholdsvis 1,5% (1,7% av guttene og 1,2% av jentene) (Svensson, Fredlund, Svedin, Priebe, Wadsby, 2013), og på 1,2% av guttene og 0,6% av jentene (Fredlund, et.al, 2018). Dette også i tråd med forekomsttallene som ble funnet i en svensk undersøkelse fra 2004 hvor tallene var henholdsvis 1% for jenter og 1,8% for gutter (Svedin & Priebe, 2004).

I en kartlegging fra ProSentret i Oslo, hvor det ble gjennomført samtaler og intervjuer med 80 ansatte i hjelpeapparater og ungdommer selv, fant man at det i enkelte ungdomsmiljøer er vanlig å bruke sex som kapital (Bjørndahl, 2017). ProSentret identifiserte tre former for bytte av sex innad i ungdomsmiljøene: 1) for innpass i miljøer, 2) som ungdomsopprør, og 3) gjennom press. Informantene beskriver hvordan en del jenter utfører seksuelle tjenester for å få innpass i miljøer som de ønsker å være en del av. Et eksempel på dette er hvordan yngre jenter får «rulleplass» på russebusser hos eldre gutter. Andre eksempler er å få innpass på fester, reiser, turer som jentene ønsker å være med på. Ungdom bruker sex som kapital som et opprør mot forventninger i hverdagen. I enkelte situasjoner, for eksempel på fester med alkohol og narkotika, vil også «flinke piker» utføre seksuelle handlinger med gutter i bytte mot penger, gaver, ting, opplevelser eller lignende. Det pekes også på at det i ungdomsmiljøer finnes et forventningspress om å skulle delta i seksuelle handlinger, for eksempel som en

forutsetning for å skulle beholde kjæresten sin eller for å få være en av de «kule» (Bjørndahl, 2017). ProSentret peker også på at bytte av sex foregår mellom unge og voksne utenfor ungdomsmiljøet. I større grad handler disse byttehandlene om at unge gutter og jenter mottar penger, gaver, reiser i bytte mot sex. Videre at de får et sted å overnatte, mat eller narkotika i bytte mot sex. Noen bytter også sex mot voksenkontakt og omsorg (Bjørndahl, 2017). Mange beskrives å ha et lavt selvbilde, de er ensomme og har vært utsatt for mobbing. Jentene har ofte erfaringer med seksuelle overgrep og vold, har psykiske vansker, og bedriver selvskading. De antas å ha et høyt rusbruk og har usikkerhet knyttet til seksuell orientering. En del lever i familier og miljøer med sterk sosial kontroll. Jenter fra disse familiene er ekstra sårbare fordi de ofte mangler kunnskap og kompetanse om vanlig seksualitet. Det pekes også på at det å komme fra dårlige sosioøkonomiske kår og mangel på omsorg og trygge voksenpersoner gjør ungdommene ekstra sårbare for å bruke sex i bytte mot goder (Bjørndahl, 2017).

Den svenske forskningen av Fredlund et. al (2018) konkluderte med at ungdommer som selger sex har tre hovedmotivasjoner for dette: 1) emosjonelle grunner 2) materielle grunner 3) glede. Mange av ungdommene i denne gruppen var utsatt for seksuelle overgrep, brukte sex som selvskading, annen type selvskading og hadde oftere en ikke-heteroseksuell orientering. Ungdommene som hadde materielle grunner for å selge sex rapporterte at de nesten alltid fikk penger i bytte for sex. Langt færre rapporterte at de brukte sex som selvskading. Ungdommene som oppgav glede eller ingen motiver for å selge sex, var oftere gutter (80%). De fikk ofte ikke penger som kompensasjon og mange av ungdommene i denne gruppen oppgav at de bare hadde solgt sex en gang. Å selge sex er assosiert med seksuelle overgrep hos den som selger (Svensson et. al, 2013). Alle jentene og 60% av guttene rapporterer at de har vært utsatt for en eller annen form for seksuelle overgrep. Det var også en høy forekomst av fysisk og psykisk omsorgssvikt i barndommen (ibid).

4.2.3 Problematisk eller skadelig seksuell atferd som kjærlighet og bekreftelse

En norsk undersøkelse fra begynnelsen av 2000-tallet, presenterte syv case historier som var basert på intervjuer som forfatterne har gjort med fagpersoner og nøkkelpersoner med kunnskap om ungdom og prostitusjon (Hegna & Pedersen, 2002). Noe av informasjonen som ble beskrevet fra intervjuene var at prostitusjon handler om mer enn bare å tjene penger. Seksuelle tjenester ses ofte som en byttehandel mot et sted og sove, trygghet, omsorg og voksenkontakt. Noen ganger ønsker ungdommen en kjærlighetsrelasjon eller vennsksapsrelasjon (ibid).

Bjørndahl (2017) peker på at mange unge som selger sex ikke har et tilstrekkelig nettverk av voksne rundt seg som bryr seg, viser omsorg og gir bekreftelse. Informantene i rapporten oppgav at en del ungdommer inngikk i seksuelle relasjoner med voksne for å få den omsorgen og bekreftelsen de ikke fikk hjemme. Dette var ofte ungdommer som hadde lite erfaring med positive og trygge relasjoner, noe som gjør dem ekstra sårbare for å bli utnyttet seksuelt (ibid). Lignende funn finnes også hos Fredlund et. al (2018), som fant at emosjonelle grunner er en av hovedbegrunnelsene for at unge selger sex. Emosjonelle grunner innebærer blant annet ønske om å føle nærhet og bli satt pris på (ibid). Dette stemmer overens med en annen svensk undersøkelse hvor 11 unge jenter i alderen 15-25 med erfaring fra å selge seksuelle tjenester på internett før fylte 18 år ble intervjuet. Mange av de som solgte sex fikk ikke alltid godt betalt, men beskrev at de solgte sex for å bli sett og få bekreftelse (Jonsson & Svedin, 2012).

4.2.4 Sex som makt og kontroll

I kunnskapsstatusen fra Helseth (2007) beskrives det at også jenter utøver makt gjennom bruk av krenkende ord knyttet til kjønn og seksualitet. Hun viser til at jenter bruker kjønnsnedsettende ord for å kontrollere hverandre. Jenter er forventet å kle seg og oppføre seg på en bestemt måte. Dersom hun ikke gjør det, vil hun bli kalt for eksempel «hore» (Helseth, 2007). Dette får støtte i Barneombudets rapport som beskriver at «*ei jente som krenker andre gjerne kan være ei jente som har makt og kontroll, og hun kan like gjerne oppføre seg dårlig mot jenter som mot gutter*» (Barneombudet, 2018, s.18).

4.3 Samfunnsmessige forhold som kan påvirke jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd

Seksualitet endres og utvikles hele livet. Voksens seksualitet henger sammen med erfaringer de gjorde som barn og ungdom, og er således et relasjonelt fenomen (Vildalen, 2014). På samme måte påvirkes vi av kulturen vi lever i. Det er den rådende kulturen som definerer hva som til enhver tid er akseptabel seksualitet og ikke (Vildalen, 2014). Tradisjonelt har den norske kulturen ulike oppfatninger av hva som er akseptabel seksualitet for menn og kvinner (ibid). Holdninger er tanker og følelser som er knyttet til fenomener i kulturen. Disse vil synliggjøre hvordan en kultur forstår og handler i forhold til ulike fenomener, for eksempel seksuelle overgrep mot barn (Mossige, 2001).

4.3.1 Ulike syn på kjønn og sex

Barneombudets rapport fastslår: «det er ikke noen tvil om at det også skjer seksuelle krenkelser mot gutter, men vi har fått færre eksempler på dette» (Barneombudet, 2018 s.13).

Samtalene med ungdommene gir inntrykk av at det er vanskeligere for gutter å si fra. Gutter skal tømme seg og det er i større grad forventet at de skal tåle det, til og med like det (ibid). Ungdommene beskriver at det er forskjell på hva gutter og jenter skal måtte tåle av seksuelle krenkelser «*Jentene kan ta på gutter, det det blir ikke sett på som like alvorlig som hvis gutter tar på jenter*» (Barneombudet, 2018 s. 13). Ungdommene sier også at «*det er ikke trakassering når jenter trakasserer gutter*» (ibid). De beskriver en tydelig forventning om at gutter skal tåle mer av seksuelle krenkelser enn jenter.

Abrahamsen & Mossige (2007) fant i en norsk undersøkelse om ungdom og seksualitet blant annet at gutter og jenter på 17 år er signifikant mer aksepterende til sex mellom voksne og barn (dersom begge ønsker) enn gutter og jenter på 19 år. Blant gutter og jenter på 17 år, var 2% av jentene positive til å delta i seksuell utnyttelse av andre dersom også andre var med på det, mot 1,1% av guttene på samme alder. For aldersgruppene 18 og 19 år, var det flere gutter enn jenter som var positive til dette. Når det gjelder holdninger til å ha sex med barn i 10-12 års alderen er gutter signifikant mer positive til dette enn jenter. For aldersgruppen 17 år var 0,7% av guttene positiv til dette, mot 0,5% av jentene.

Kennair og Bendixen ved NTNU i Trondheim har gjennomført spørreundersøkelser blant norske videregående elever i alderen 16-18 i to omganger; Kennair & Bendixen (2012) og Bendixen & Kennair (2017). Målsettingen ved studiene var å undersøke kjønnsmessige forskjeller i holdninger og forståelse av seksuell trakassering og tvang i et utviklingsmessig/evolusjonært perspektiv istedenfor et sosiokulturelt perspektiv hvor jenter ofte oppfattes som offer og gutter som utøver. De ønsket å se på både jenter og gutter som offer og utøver av trakassering og tvang. Studien fra 2012 fant at den sterkeste prediktoren for både å utøve seksuell trakassering og bli utsatt for seksuell trakassering, er holdninger og atferd knyttet til kortvarige, multiple seksuelle forhold, for eksempel one night stands. Gjennomgående var jenter mindre positive til uforpliktende seksuelle forhold og var mer negative til tvang. 10% av guttene og 3% av jentene rapporterte at de selv hadde vært involvert i trakassering og bruk av tvang mot andre. I studien fra 2017 fikk forskerne bekreftet funnene fra 2012, og i tillegg viste Bendixen og Kennair at seksuell trakassering ikke nødvendigvis handler om å ville krenke eller nedverdige andre, men handler om et ønske om en kortvarig seksuell forbindelse. Det er derfor viktig å også ta hensyn til utøvers motiv og intensjon i atferden. I sin artikkel fra 2017 anbefalte forskerne at seksuell trakassering må deles i ulike kategorier avhengig av intensjon. En kategori hvor intensjonen er å fremstå som krenkende og nedverdiggende og en kategori hvor trakassering egentlig er ment som en

seksuell oppfordring og ønske om seksuell forbindelse (Bendixen & Kennair, 2017). Dette blir også trukket frem som et element fra ungdommene i Barneombudets rapport (2018), hvor det påpekes at seksuelle krenkelser kan handle om at man for eksempel ønsker å gi komplimenter til noen man liker.

4.3.2 Ungdommers holdninger til seksuelle overgrep og krenkelser

En norsk undersøkelse blant 710 ungdommer i alderen 18-20 år kartla holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep (Mossige, 2001). De fleste ungdommer uttrykker holdninger som ikke aksepterer at voksne og barn har sex, voldtekt eller bruk av makt i seksuelle relasjoner. 59 av guttene og 12 av jentene svarte imidlertid på en måte som indikerte aksepterende holdninger til voldtekt, sex med barn og seksuelle krenkelser. De svarte også at de ville kunne gjennomføre denne atferden i fremtiden (ibid). Studien viste også at disse holdningene var forbundet med liten tilslutning til egenskaper som omhandler omsorg, vennlighet, ømhet og forståelse for andre. Studien viste også at noen gutter uttrykker holdninger som gjør jenta ansvarlig for å kontrollere guttens seksualitet (Mossige, 2001). Noen år senere undersøkte Mossige igjen elever i videregående skole gjennom spørreskjema. Her fant man at mellom 30-50% av alle ungdommene, i alle aldersgrupper, er positive til at andre bedriver seksuelle tjenester mot betaling (Abrahamsen & Mossige, 2007).

4.3.3 Internett og digitale medier

Flere av de skandinaviske studiene og rapportene knyttet til problematisk eller skadelig seksuell atferd i form av seksuelle krenkelser, seksuelle overgrep, sex som selvskading og sex som kapital, peker på internett som en arena hvor man får tilgang på relasjoner med unge mennesker som kan utnyttes til seksuelle formål, både på og utenfor nettet (Bjørndahl, 2007; Bjørndahl 2017; Jonsson & Svedin, 2012; Fredlund, 2019; Bendixen et.al, 2016; Kripos, 2017; Barneombudet, 2018; JanusCentret, 2019).

De norske ungdommene i Barneombudets rapport (2018) forteller at de har en forventning om at det skal skje seksuelle krenkelser på nett. Noen tror at porno kan være en årsak til krenkelser på nett, fordi grensene mellom hva som er virkelig og ikke, er mer utydelig her. Flere peker på at muligheten for å være anonym på sosiale medier gjør at det føles mindre ekte, og at terskelen for å trakassere derfor blir lavere. Det pekes også på at den som besitter nakenbilder av andre også skaffer seg makt/pressmiddel gjennom og ha muligheten til å dele bildet videre. Ungdommene snakker også om at de mangler kunnskap om hva som lov og ikke på nettet. Det er utydelig for dem hva som er greit og ikke.

Den norske Kripos-rapporten fra 2017 forteller at 5% av anmeldte voldtektssaker hvor den anmeldte er under 18 år, er internettrelaterte voldtekter. Halvparten av disse handler om voldtekter som har skjedd gjennom at offer og utøver har truffet hverandre fysisk etter at kontakt er etablert på internett, mens halvparten av tilfellene har voldtekten skjedd over internett (Politiet, 2017). En av de anmeldte gjerningspersonene er registrert med 50 anmeldte forhold. Politiet ser ofte at bilder som er sendt frivillig i første omgang blir brukt som pressmiddel ved senere anledninger. Det påpekes at dette er en kriminaltype som øker i omfang, og at konsekvensene for de som utsettes for dette ofte er svært store (ibid). Selv om internettrelaterte voldtekter utgjør en forholdsvis liten andel av sakene, ser politiet at det ofte har vært en betydelig grad av seksualisert kontakt på internett og på sosiale medier i tillegg til hendelsene som er anmeldt. Politiet ser også en omfattende delingskultur av egne og andres seksuelle handlinger og seksuelle overgrep på internett (Politiet, 2017).

På konferansen «de er alle barn», som ble avholdt i Oslo 13.-14. juni 2018 ble det i et foredrag av etterforsker i Oslo politidistrikt, Jarle Næss Enghaugen sagt at de ser jenter og gutter ned i 9-10 års alder som sender svært seksualiserte bilder av seg selv. Det kan være ulike grader av frivillighet, utforskning og tvang knyttet til denne atferden. Næss Enghaugen påpekte videre at det er vanlig at unge jenter selger nakenbilder på Snapchat. Det var også en tydelig erfaring politiet hadde at «grovheten i sakene» stadig blir verre (Berggrav, 2019, s.19).

Dette kan peke i retning av funn de svenske forskerne Jonsson & Svedin (2012) også har sett. De peker på at problematisk eller skadelig seksuell atferd på internett kan handle om tilgjengelighet for å etablere nye relasjoner for å gjøre avtaler om seksuelle tjenester, men det kan også være en arena hvor man direkte kan selge seksuelle tjenester, for eksempel i form av bilder eller videoer (Jonsson & Svedin, 2012). Også ungdommer i en svensk spørreundersøkelse fra Jonsson, Bladh, Priebe & Svedin fra 2015, fremhever internettbruken. Her svarte nesten 3500 ungdommer på spørsmål knyttet deres erfaringer om sex på internett. Ungdommer som svarte at de hadde hatt sex med noen over nettet, hadde truffet noen på nett for deretter å ha sex med dem i virkeligheten, hadde sendt sex-bilder av seg selv eller solgt sex online hadde en mer problematisk bakgrunnshistorie. De rapporterte også lavere rapportert livskvalitet, hadde oftere vært utsatt for seksuelle og fysiske overgrep, og et generelt mer seksualisert liv enn andre ungdommer (Jonsson et. al, 2015).

4.4 Barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen.

Det har gjennom litteratursøk og kontakt med fagpersoner ikke vært mulig å finne litteratur som handler direkte om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen. Litteraturen som presenteres her vil derfor omhandle både gutter og jenter.

Mange av tiltakene som er anbefalt for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd er rettet mot barnet/ungdommen i etterkant av at atferden er avdekket. Ofte vil både barnevern og psykisk helsevern for barn og unge (BUP) være koblet inn, gjerne sammen med kompetanseenheter som Statens barnehus eller V27 i Bergen (Askeland et.al, 2017).

Barnet/ungdommens atferd kartlegges og det vurderes risiko for videre utøvelse. Deretter følger anbefalinger for ivaretagelse på ulike arenaer; i hjemmet, på skolen og fritidsarenaer. Barnet/ungdommen kan få tilbud om individuell behandling/oppfølging dersom det vurderes som hensiktsmessig, og familien kan få tilbud om hjelp/støtte (ibid). Det anbefales også at skolen får veiledning fra barnevern eller psykisk helsevern til å håndtere enkeltsakene (Vorland et. al, 2018). I hvor stor grad dette faktisk skjer er uklart. Det man vet er at selv om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd har rett på skolegang, viser det seg i praksis at det ikke er uvanlig at disse barna ikke er velkomne ved enkelte skoler og at skoletilbudet løses med utvisning og hjemmeundervisning (Vorland et.al, 2018).

Det anbefales at ansatte i skolen får tilbud om kompetanseheving knyttet til problematikken (Vorland et. al, 2018). I tillegg til kunnskap og kompetanse knyttet til håndtering av enkeltsaker hvor problematisk eller skadelig seksuell atferd er avdekket, påpekes det at skolen har ansvar for oppfølging av seksuelle krenkelser/seksuell mobbing (jamfør Opplæringsloven § 9A-3). Videre pekes det på ansvaret for å forebygge seksuelle overgrep og krenkelser (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014-2017). I det videre presenteres hva ulike rapporter og anbefalinger tenker er skolens oppgave knyttet til å ivareta jenter og gutter med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

4.4.1 Oppfølging og hjelp til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd

Oppfølging og støtte til ungdommer med problematisk eller skadelig atferd kan skje på ulike måter. Tiltakene kan være rettet mot alle elevene på skolen, spesifikt mot en gruppe elever eller mot enkeltelever. De kan også være rettet mot lærere og annet personell i skolen. Tiltak kan også dreie seg samarbeid med andre, både foreldre og profesjonelle utenfor skolen som har kompetanse og kunnskap om temaet.

Et systematisk litteratursøk utgitt av Folkehelseinstituttet i Norge i 2016, oppsummerte forskning om effekten av ulike tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep (Meneses, Berg & Nguyen, 2016). Denne gjennomgikk studier fra hele verden fra perioden 2000-2016 som hadde sett på tiltak og effekter av disse. De fleste av studiene var utført blant unge gutter i USA. Forskningsoppsummeringen konkluderte med at skolebaserte tiltak ser ut til å ha positiv effekt på å forebygge vold i par-relasjoner og aggresjon/vold rettet mot andre barn og unge. Tiltak mot problematisk eller skadelig seksuell atferd er ikke nevnt (ibid).

4.4.1.1 Å identifisere barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen

En norsk artikkel publisert i fagtidsskriftet Spesialpedagogikk (Draugedalen, 2018) pekte på at det er utarbeidet flere verktøy som skal hjelpe barnehager, skoler og annet personell og identifisere problematisk eller skadelig seksuell atferd. Eksempler på dette er «Bekymringsbarometeret» som er utviklet av JanusCentret i Danmark (bekymringsbarometeret, 2017) og «Trafikklyset» som er oversatt til norsk av Birgit Hegge (Hegge, 2017). Det påpekes videre at lærere som opplever bekymring for barn og unges seksuelle atferd har meldeplikt til barneverntjenesten (Draugedalen, 2018).

4.4.1.2 Kunnskap og kompetanse

En norsk undersøkelse fra 2018 tok for seg det tverretatlige samarbeidet omkring barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Vorland et.al, 2018). Blant annet ble skoleansatte intervjuet om sin erfaring med barn og unge med denne typen problematikk og det tverretatlige samarbeidet. Det ble påpekt at det mangler nasjonale retningslinjer for hvordan ansatte skal kunne håndtere problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen, og at mange skoler og barnehager ikke har utarbeidet kriseplaner (Vorland et. al, 2018).

Fokusgruppeintervjuene viste at ansatte i skolen opplever at de har liten kompetanse når det gjelder barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, de ser ofte ikke utfordringene som barna har, og når de ser vanskene, er de ofte usikre på hva de skal gjøre og hvem de skal kontakte for å få mer hjelp (Vorland et. al). De skoleansatte opplevde at det i stor grad var vanskelig å få tilstrekkelig med informasjon fra andre instanser når de samarbeidet (Vorland et. al, 2018). Skoleansatte sier selv at de generelt har lite kunnskap om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Dette gjør at de er redde for å spørre elevene når de er bekymret for om noe er galt, og de er usikre på hva de eventuelt skal gjøre med informasjonen som barnet kommer med (Vorland et. al, 2018). Flere av lærerne

peker også på at de har nok ansvar for det faglige og kontakten med foreldrene og at de derfor ikke har kapasitet til å ta på seg flere oppgaver (ibid).

I en norsk masteroppgave fra 2019 ble fire lærere intervjuet om deres erfaringer med elever i barneskolealder med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Skagseth, 2019). Alle lærerne i studien ønsket seg mer kunnskap og kompetanse om temaet. De ønsker seg en bedre forståelse av årsaker til atferden, en bedre forståelse for de ulike instansenes ansvarsområder, og kompetanse om hvordan de kan bruke elev-lærersamtalen som tiltak (Skagseth, 2019). Det påpekes også at læreres manglende kompetanse om temaet kan gjøre at det ikke meldes bekymring til barneverntjenesten når dette burde vært gjort (ibid).

I 2016 ble det gjort en endring i rammeplaner for lærerutdanning og barnehagelærerutdanninger i Norge (Kunnskapsdepartementet, 2016). I begge utdanninger skal det være en målsetting at kandidatene skal ha kunnskap om barn og unge som befinner seg i vanskelige livssituasjoner, blant annet barn som utsettes for vold og overgrep. De skal ha kunnskap om hvordan man håndterer situasjoner for å hjelpe disse barna. Det er videre poengtert at kandidaten skal kunne samarbeide med eksterne instanser for å ivareta barnet/ungdommen som er utsatt for vold eller seksuelle overgrep (Kunnskapsdepartementet, 2016).

4.4.1.3 Tiltak – ulike handlingsalternativer for skolene

Tiltakene som ifølge noen lærere i Skagseth (2019) sin undersøkelse ble iverksatt var ofte knyttet til å beskytte andre elever og voksne fra å bli utsatt for problematisk eller skadelig seksuell atferd. De pekte på at dette var viktig for å ikke bryte Opplæringsloven (1998, § 9 A-3). Slike tryggingstiltak var ofte utformet ved at eleven som hadde utvist problematisk eller skadelig seksuell atferd var skjermet bort fra de andre eller ved at det var satt inn høyere grad av voksentilsyn rundt eleven (Skagseth, 2019). Et annet tiltak som en lærer hadde forsøkt var å jobbe sammen med eleven om øke sosial kompetanse i samvær med andre barn. Det mest vanlige tiltaket var lærer-elevsamtalen, hvor læreren forsøkte å kartlegge årsaksforklaringer, mestringsstrategier og seksualundervisning. Seksualundervisning ble også benyttet som tiltak rettet mot hele klassen. Der fikk alle elevene opplæring i samtykke og hvordan de kunne melde fra videre. Påminnelsestiltak, det vil si tegn eller blikk som læreren kunne benytte for å minne barnet på å regulere den problematiske eller skadelige seksuelle atferden i samvær med andre elever, var også forsøkt (ibid).

4.4.1.4 Forebyggende arbeid

Ulike undersøkelser vedrørende seksuell trakassering blant elever i ungdomsskolen og videregående opplæring, peker på at ingen av de norske eller nordiske studiene hadde sett på intervensjoner eller tiltak som forebygger seksuell trakassering i skolen, men påpekte behovet for det (Bendixen et. al, 2016; Helseth, 2007). Rapportene peker på at vi har lite vitenskapelig kunnskap om hva som kreves for å redusere omfanget av seksuell trakassering. Bendixen og kollegaene (2016) peker også på at skoleiere ofte har tiltaksplaner og undervisningsmateriale/ undervisningsopplegg hvor seksualitet, grenser, overgrep og trakassering inngår som tema, men at det i seg selv ikke er tilstrekkelig med dokumentasjon på at det er gjennomført i praksis. Det finnes heller ikke noen dokumentasjon på effekten av de ulike tiltakene. De peker videre på at Opplæringsloven ikke stiller krav til å forebygge seksuelle krenkelser eller mobbing, den stiller bare krav til hva skolen må gjøre dersom seksuelle krenkelser eller mobbing har skjedd (Bendixen et. al, 2016).

Forebyggingstiltak rettet mot elever

I den norske rapporten om barn og ungdommers erfaringer med vold og overgrep i barndommen fra Hafstad og Augusti (2019) pekes det på at forebyggende tiltak rettet mot barn og ungdom for å forhindre vold og overgrep, bør inkluderes i seksual- og relasjonsundervisning i skolen. I læreplanverket Kunnskapsløftet (Utdanningsdirektoratet, fagfornyelsen) er det i flere fag beskrevet skolens ansvar for at barn og unge tilegner seg kunnskap og kompetanse om kropp, sex og grenser. I naturfag er det beskrevet kompetansemål på ulike klassetrinn som skal ivareta elevenes opplæring om normal seksualitet, kroppens utvikling, grenser og følelser. I samfunnsfag finnes det kompetansemål som handler om at elevene skal lære om følelser, kropp, kjønn, seksualitet, vold, seksuelle overgrep, ulike seksuelle identiteter og om hvordan egne og andres grenser kan respekteres (Utdanningsdirektoratet, læreplan i samfunnsfag). Det er også en målsetting at barna og ungdommene skal lære om hvordan man kan håndtere uønskede hendelser og de skal få kunnskap om lovverk og regler. I fagfornyelsen som innføres i 2020 er det beskrevet tre overordnede tverrfaglige temaer, hvor ett er «Folkehelse og livsmestring» (Utdanningsdirektoratet, tverrfaglige temaer). Dette beskriver skolens ansvar for å gi elevene kompetanse som fremmer god helse og som gir dem mulighet til å håndtere medgang og motgang i eget liv. Seksualitet er nevnt som et aktuelt tema (ibid).

Ungdommene i Barneombudets rapport (2018) mener at forebygging av seksuelle krenkelser bør starte med språkbruk allerede i barnehagen. Videre peker de på at både innhold og

undervisningsmetodene i seksualundervisningen er helt feil, og at den kommer for sent i skoleforløpet. De mener at undervisningen i for liten grad handler om grenser (ibid).

Ungdommene ser gjerne at det kommer eksterne undervisere, for eksempel medisinstudenter og snakker med dem om seksualitet og seksuelle krenkelser. Noen av elevene ønsket seg en mobilfri skole fordi mange av krenkelsene skjer ved bruk av digitale medier. De pekte også på at holdningkampanjer bør være spisset og for eksempel rettet mot russen som har mye makt i elevgruppen. Noen av ungdommene i undersøkelsen ønsket seg skolepsykolog og miljøteam (Barneombudet, 2018).

I en norsk kartlegging av behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i de nordiske landene og Storbritannia utført av Askeland og medarbeidere ved NKVTS i 2017, ble det beskrevet et differensiert behandlingstilbud med et tverretatlig fokus. Det anbefales at skolen har ansvar for primær -og sekundærforebyggende arbeid i form av å tematisere seksuell helse, fysiske grenser, samtykke og bekymringsfull seksuell atferd. De peker på at skolen har en viktig oppgave i å fange opp og identifisere barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd tidlig (Askeland et.al, 2017). Samtidig er det i liten grad utviklet eller oversatt skolebaserte programmer som kan forebygge problematisk eller skadelig seksuell atferd. I en rapport om forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner er tiltak mot problematisk eller skadelig seksuell atferd også nevnt (Moen et. al, 2018). Det finnes ikke tiltak rettet mot skole knyttet spesifikt til problematisk eller skadelig seksuell atferd. Samtidig beskrives at det er utarbeidet/oversatt skolebaserte tiltak rettet mot ungdommers utøvelse av vold, med fokus på følelser og emosjonsregulering, konsekvenser, grenser, samtykke og gjensidighet (ibid).

Forebyggingstiltak rettet mot lærere

Helset (2007) viser til et svensk prosjekt, hvor forskere utviklet en håndbok mot kjønnsmobbing med mål om at lærere og elever skulle kjenne igjen og identifisere kjønnsstereotyper og kjønnsmobbing på skolen. Erfaringene fra prosjektet var at lærerne manglet kunnskap om kjønn, makt og heteronormativitet, de manglet kjønnspedagogiske virkemidler og målsettinger for arbeidet. Prosjektlederne mente at det var nødvendig å trene skoleledere og lærere om holdninger og praksis som i dag er med på å opprettholde uheldige kjønnsstereotyper (Helseth, 2007). Det vises videre til en skole i Stockholm som har jobbet forebyggende mot kjønnsmobbing over flere år. Dette har de gjort ved å jobbe systematisk med lærernes holdninger og forståelse, særlig knyttet til menn- og kvinners roller i samfunnet,

og mener at de kan bidra til å motvirke at tradisjonelle kjønnsroller reproduseres (Helseth, 2007).

4.4.2 Tverretatlig samarbeid

I 2009 kom NOU 22, Det du gjør, gjør det helt – bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge. Denne hadde som målsetting å se på hvordan tidlig innsats og helhetlig og koordinert hjelp til utsatte barn og unge kan organiseres (NOU 22, 2009). Man har gjennom mange år erfart at ulike instanser som barnevern, psykisk helsevern for barn og unge (BUP), skole, PPT, kommunal helsetjeneste og politi i for liten grad klarer å samordne tjenestene de tilbyr sårbare barn og unge og deres familier. Samtidig ser man at et godt tverretatlig samarbeid er det som ofte skal til for å lykkes med å gi god nok hjelp til sårbare barn og unge (NOU 22, 2009).

Studien om tverretatlig samarbeid omkring barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Vorland et. al, 2018) bestod også av en spørreskjemaundersøkelse blant ansatte fra kommunale og statlige tjenester som hadde deltatt på kurs i opplæring i grunnleggende kunnskap om problematisk eller skadelig seksuell atferd (AIM Basic Awareness) høsten 2017. Kriteriene for deltagelse i spørreundersøkelsen var kjennskap og erfaring fra arbeid med barn og unge med en bekymringsfull seksuell atferd (Vorland et. al, 2018). 283 av 552 som ble forespurt, svarte på spørreskjema (ibid). Ansatte, både i barneverntjenester og psykisk helsevern for barn og unge (BUP) oppgav at skole/barnehage var de tjenestene som hyppigst tok kontakt med dem fordi de var bekymret for et barn eller ungdom (Vorland et. al, 2018). Det var også mest vanlig for barneverntjenesten og ta kontakt med skolen for å opplyse skolen om at de var blitt gjort kjent med barn og unge med bekymringsfull seksuell atferd. Nesten like mange foreldre tok også kontakt med skolen ved bekymring for barn og unge (ibid). Skoleansatte opplyser om at de sjelden barn med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Når de oppdager bekymring vil lærere som regel melde fra til sosiallærer eller rektor, og saken vil bli drøftet i skolens ressursteam/tverrfaglige team, hvor pedagogisk -psykologisk tjeneste (PPT) og helsesøster også er til stede. Mange skoleansatte opplever at samarbeidet med helsesykepleier og PPT er godt og nødvendig. Saken blir gjerne drøftet i et team eller større fora på skolen før det eventuelt meldes videre til ekstern instans, ofte barneverntjenesten eller BUP. Det hender også at ansatte i skolen drøfter saken anonymt med V27, barnevernet, Statens Barnehus eller regionale eller nasjonale kompetanseenheter for å få tips og råd om videre håndtering (Vorland et. al, 2018). De skoleansatte opplever at det kan være vanskelig å vite hva man skal gjøre når man opplever at

en elev har bekymringsfull seksuell atferd. Noen ganger opplever de at rektor eller andre lærere ikke tenker at det er like alvorlig som de selv synes, og det blir diskusjon om hvorvidt man skal melde bekymringsmelding til barnevernet eller ikke. Retningslinjer og rutiner for hvordan man skal håndtere slike saker eksister ofte ikke (Vorland, et. al, 2018).

Skoleansatte opplever ofte at de ikke får tilstrekkelig med informasjon fra andre tjenester/instanser og har behov for mer informasjon for å bedre kunne ivareta barna det er knyttet bekymring til (Vorland et. al, 2018). Utfordrende samarbeid med andre instanser ble påpekt av fagfolk i flere av etatene i undersøkelsen. Samarbeidet ble ofte utfordret av at de ikke har god nok kjennskap til hverandres mandat og lovverk. Det er også usikkerhet knyttet til hva eget mandat er, og hva slags informasjon man har anledning til å dele med andre (ibid). Flere av intervjuobjektene peker på at ansvaret blir forsøkt skjøvet over på andre, og at det er utydelig hvem som faktisk har ansvar for hva. Det er typisk at mange instanser ønsker å mene noe om hvordan forholdene skal håndteres, men at de gjerne vil slippe å ha ansvaret i praksis. Samtidig foreligger det sterke forventninger til at andre skal ordne opp. Det savnes et tydelig koordineringsansvar, felles kurs og opplæring med andre instanser på tvers av fagmiljøene (Vorland et. al, 2018).

I masteroppgaven til Skagseth (2019), pekte lærere på at de samarbeider mest med egen ledelse og barneverntjenesten i saker. I likhet med funnene til Vorland et. al (2018), savnet lærerne en tydelig ansvarsfordeling i samarbeidet. Lærerne påpekte at den manglende ansvarsavklaringen resulterte i varierende og tilfeldige tiltak rettet mot elever som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd (Skagset, 2019). Lærere hadde også erfaring med at manglende ansvarsavklaring raskt førte til ansvarsfraskrivelse fra eksterne instanser (ibid).

4.4.3 Veien videre

Til tross for at det ikke er utformet eller oversatt spesifikke verktøy som kan forebygge problematisk eller skadelig seksuell atferd fremkommer det informasjon fra fagpersoner som indikerer at det er flere prosjekter i gang på området. Et eksempel er «play it right» som utarbeides av RVTSøst. Play it right utarbeides for at profesjonelle enklere skal kunne snakke med ungdommer og unge voksne om kropp og seksualitet (RVTSøst, i trykk). Det blir spennende å vurdere om et slikt verktøy også vil være egnet for skoler. Et annet spennende prosjekt som er på gang knyttet opp mot problematisk eller skadelig seksuell atferd og skole, er Kjersti Draugedalen sitt doktorgradsprosjekt (Draugedalen, personlig kontakt, 18.12.19).

4.5 Oppsummering

Forekomsten av jenter som har utøvd alvorlig atferd som voldtekt og seksuell omgang med tvang, ser ut til å være svært lav sammenlignet med gutter, også i Norge. Antallet jenter og gutter som rapporterer å selv ha opplevd å bli utsatt for problematisk eller skadelig seksuell atferd fra jevnaldrende jenter, ser ut til å være betydelig høyere. Det samme gjelder antall jenter som selv forteller at de har utsatt andre for problematisk eller skadelig seksuell atferd. De mindre «alvorlige» kategoriene med upassende og problematisk seksuell atferd ser altså ut til å være mer vanlig, også blant jenter. Det er identifisert mange kjennetegn og risikofaktorer knyttet til jenter og gutter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Kjennetegnene og risikofaktorene ser ut til å være knyttet både til miljøet barna og ungdommene har vokst opp i og medfødte sårbarheter.

Det finnes noe skandinavisk forskning knyttet til ulike motiver for utøvelse av problematisk eller skadelig seksuell atferd hos jenter. Selvskading gjennom sex bør kunne vurderes å inngå i Hackett sin definisjon av problematisk eller skadelig seksuell atferd. Dette ser ut til å være et tema som angår jenter i noe større grad enn gutter. Jentene beskrives å ha mange av de risikofaktorene som jenter som er anmeldt for, eller henvist for problematisk eller skadelig seksuell atferd, som utsatt for vold, overgrep, omsorgssvikt, og som søker å regulere ned vonde følelser. Prostitusjon eller sex som kapital ser ut til å være en motivasjon for å utøve en seksuell atferd som også bør kunne vurderes å inngå i forståelsen av problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Norske rapporter og forskning viser at samfunnets syn på hva som er akseptabel seksuell atferd kan være ulikt mellom kjønnene. Det er ulike forventninger til hva gutter og jenter både skal vise av seksuell atferd, og hva de skal tåle å ta imot. Selv om de fleste norske gutter og jenter hovedsakelig har normative holdninger knyttet til seksuelle krenkelser og overgrep viser en norske forskning at ca. 10% av ungdommer i alderen 18-20 år viser holdninger om seksualitet som ikke normative. En nyere samfunnsmessig utfordring når det gjelder å forstå problematisk eller skadelig seksuell atferd handler om at internett har blitt en arena som gjør sex og ulike typer seksuelle forhold mer tilgjengelig for barn og unge.

Norsk og skandinavisk forskning og rapporter viser at lærere selv uttaler at de opplever at deres kunnskap og kompetanse ikke er tilstrekkelig for å ivareta elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Det påpekes at de er usikre på hvordan de skal tolke atferden de ser, hvordan de skal snakke med elevene om det de ser, når og om de skal melde bekymring til

barneverntjenesten. Lærere er også usikre på hva de kan forvente av samarbeidende instanser, de peker på tidspresset og undrer seg på om det å følge opp elever i forhold til problematisk eller skadelig seksuell atferd faktisk er deres jobb. Elever uttrykker at de mangler god nok undervisning om seksualitet og relasjoner. Undersøkelser viser også at lærere mangler kunnskap om hvordan holdninger og forståelse om kjønn videreføres i samfunnet vårt og hvordan man skal forebygge seksuell trakassering og mobbing blant elevene. Det anbefales og gjennomføre undervisningsopplegg og programmer som er ment å forebygge ulike typer problematisk eller skadelig seksuell atferd, selv om man har lite belegg for effekten av disse oppleggene. Det kan virke som at det også finnes en rekke utfordringer i samarbeidet omkring barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Lærere rapporterer om utfordringer både internt og eksternt og det mangler nasjonale og kommunale retningslinjer som angir hvordan man kan hjelpe og beskytte elever som utsetter, og blir utsatt for problematisk eller skadelig seksuell atferd.

5.0 Drøfting

I dette kapitlet drøftes sentrale funn som ble gjort rede for i kapittel 4. Funnene blir drøftet opp mot tidligere forskning og det teoretiske rammeverket som ble presentert i kapittel 2. Drøftingen er inndelt i henhold til problemstillingen for oppgaven. I den første delen vil del 1 av problemstillingen drøftes; «*Hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd*», og i den andre delen av kapitlet vil del 2 av problemstillingen drøftes; «*hvilke tiltak anbefales til skolen for å ivareta jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd?*». Til slutt blir drøftingen oppsummert.

5.1 Dette vet vi om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i Norge

Den norske litteraturen alene gir oss et svært begrenset bilde av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Når den svenske og danske litteraturen også inkluderes, får vi et noe tydeligere bilde, både av hva vi kan si om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd og hvilke områder innenfor temaet som de skandinaviske landene er opptatt av å belyse. Litteraturen innehar ulik kvalitet og tyngde, men innenfor et område med begrenset omfang, vil alle innspill være viktige bidrag i forståelsen av feltet.

Er det egentlig slik at jentene i liten grad er beskrevet i litteraturen, eller er de godt beskrevet med andre begreper og en annen forståelse, innenfor andre fagområder? Gjennom prosessen med å lese litteratur og forsøke å sette informasjonen sammen er det erfart at selv om dybden i feltet er liten (lite litteratur), er bredden desto større. Det har blitt tydelig at man ikke snakker om ett fagfelt, men at man snakker om ulike fagområder. «Problematisk eller skadelig seksuell atferd» er et begrep som representerer en forståelse som bør drøftes i lys av for eksempel en medisinsk forståelse, psykologisk forståelse, pedagogisk forståelse, juridisk forståelse, sosiologisk forståelse og sosialantropologisk forståelse. Det er også behov for å vurdere om et spekter av ulike temaer og områder bør inngå i begrepet. For eksempel sex som kapital, sex som selvskading, seksuelle krenkelser, kjønnsrelatert mobbing og ulik seksuell atferd gjennom internett. Dersom vi ønsker en større forståelse av jenter som utøvere av «problematisk eller skadelig seksuell atferd» er det nødvendig å utvide forståelsen av begrepet slik Hackett foreslår gjennom sin kontinuitetsmodell (Hackett et. al, 2019). Videre er det nødvendig at det gjennomføres mer forskning spesifikt knyttet mot jenter i henhold til denne modellen.

5.1.1 Begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» og forekomst blant jenter.

Ut fra forskningen som foreligger er det altså vanskelig å si presist hvor stor forekomsten av problematisk eller skadelig seksuell atferd er blant jenter. Internasjonal litteratur opererer med en forekomst for jenter på mellom 1-10% av det totale antallet ungdommer som blir anmeldt eller henvist for problematisk eller skadelig seksuell atferd (Finkelhor et. al; 2009, Oliver & Holmes, 2015). Av studier som er identifisert til denne oppgaven ser det ut som at forekomsten i Norge og Skandinavia er noe lavere enn den som man har funnet internasjonalt, på ca. 1-2% av anmeldte forhold (Politiet, 2017; Olseryd, 2014). Samtidig antyder både norsk og internasjonal litteratur at mørketallene er store (Oliver & Holmes, 2015; Politiet, 2017). Det kan være at tallet hadde vært høyere dersom den kriminelle lavalderen i Norge hadde vært lavere enn 15 år slik den er i mange andre land. Man kan også tenke seg at det i Norge kan være en høyere terskel for å anmelde forhold hvor barn og ungdommer er involvert i problematisk eller skadelig seksuell atferd, enn det som er for eksempel i USA, og at flere i stedet henvises til sosial- og helsetjenester. Her ser vi at forekomsten er høyere. Mellom 8-14% av barn og unge som henvises for problematisk eller skadelig seksuell atferd til sosiale - og/eller helsetjenester, er jenter, og de har en gjennomsnittsalder på 12-13 år (JanusCentret, 2019; Betanien sykehus, 2015). Selv om antallet jenter som henvises til hjelpeapparatet fremdeles er svært få sammenlignet med antall gutter, ser vi at det mindre forskjell enn ved antall anmeldelser. Det er også interessant å se i internasjonal litteratur at fordelingen mellom gutter og jenter som henvises til hjelpeinstanser er mindre dess yngre barna er (Finkelhor et. al, 2009) Blant de yngste, prepubertale barna ser det ut til at det er nesten like mange jenter som gutter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd (ibid). Forskningen viser også at svært mange av disse jentene selv har vært utsatt for seksuelle overgrep (Finkelhor et. al, 2009; Oliver & Holmes, 2015; Vandiver & Teske, 2006; JanusCentret, 2019). Det å skulle identifisere jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd handler derfor like mye om å hjelpe og beskytte jenter som er utsatt for seksuelle overgrep, særlig blant de yngste.

Forskjellen mellom gutter og jenter som utøver av problematisk eller skadelig seksuell atferd er også mindre hvis vi ser på kartleggingsstudier blant ungdommer om utøvelse av seksuelle krenkelser. Her ser vi fra enkelte studier at jenter selv svarer at de er ansvarlige for om lag 50-75% av seksuelle krenkelser mot jevnaldrende gutter (Mossige & Stefansen, 2016), og at rundt 30% av alle jenter oppgir at de at de har utsatt andre for verbale seksuelle krenkelser og trakassering (Hafstad & Augusti, 2016; Bendixen et. al, 2016). Økningen i ungdomstiden kan handle om sterkere seksualdrift hos ungdommer i puberteten. Man kan videre tenke seg at

dette er en periode hvor voksenkontrollen går ned og prøving med rusmidler øker. I denne perioden blir gutter fysisk sterkere enn jenter, og jenter vil av denne grunn ha mindre forutsetninger for å kunne tvinge gutter til seksuelle handlinger, men vil kanskje uttrykke sin seksualitet på mindre fysiske og mer verbale måter.

Det er altså ganske mange jenter som selv sier at de viser en atferd som passer inn i Hackett (Hackett et. al, 2019) sin andre kategori om upassende seksuell atferd (Bendixen & Kennair, 2016; Hafstad & Augusti, 2019), og kan dermed defineres som «problematisk eller skadelig seksuell atferd». Det er både fordeler og ulemper med å skulle definere ulik atferd knyttet opp mot seksualitet som «problematisk eller skadelig». Fordelen med et begrep som inkluderer ulik atferd er at det kan være lettere for hjelpeapparatet å identifisere atferden, lettere å vite hvordan man skal forstå den og lettere å vite hvordan man skal håndtere situasjonen. Ulempen med en vid definisjon er at man lett kan definere utviklingsmessig normal atferd som problematisk eller skadelig, noe som vil være svært uheldig for barnet/ungdommen. Bendixen & Kennair (2017) viser til at mange som trakasserer jevnaldrende seksuelt egentlig ønsker å formidle at de liker den andre, og forsøker å etablere kontakt. Ungdomsperioden handler om at barn skal over i voksenverden. Sex og seksualitet er en sentral, naturlig og viktig del av utviklingen til å skulle bli voksen. Det kan være uheldig og definere normal utprøving som «som «problematisk eller skadelig», selv om man noen ganger «trækker litt feil».

5.1.2 Jenter som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd

Jenter som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd har mange av de samme risikofaktorene knyttet til seg som gutter har (Oliver & Holmes, 2015; Vandiver et. al, 2006). Den norske og skandinaviske forskningen skiller i liten grad mellom kjennetegn og risikofaktorer hos gutter og jenter, men antar at det i hovedsak er mange fellestrekk (Kruse, 2011; Betanien sykehus, 2015; JanusCentret, 2019). Forskningen om hvilke risikofaktorer som er knyttet til jentene (og guttene) er primært kartlagt hos de som enten er anmeldt eller dømt for seksuelle overgrep, eller de jentene som er henvist til hjelpeinstanser. En del av disse studiene antyder at jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd oftere har vært utsatt for mer omfattende og alvorlig omsorgssvikt og mer alvorlige grenseoverskridende erfaringer enn guttene (Mathews et.al, 1997; Kubik et. al, 2003). Det betyr at de jentene som identifiseres og fanges opp med problematisk eller skadelig seksuell atferd kan ha store behov for omfattende hjelp, både for atferden de utviser, men også for erfaringer de har gjort tidligere. For å forstå jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd på hele spekteret av Hacketts modell er det viktig at det undersøkes nærmere om det stemmer at risikofaktorene

er relativt identiske for gutter og jenter, eller om det faktisk finnes kjønnsmessige forskjeller (Hackett et. al, 2019). Videre er det viktig å undersøke hvordan ulike risikofaktorer er knyttet opp mot de fem kategoriene av Hacketts modell. Risikofaktorer som er knyttet til jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd er mange av de samme risikofaktorene som er knyttet til ungdommer med annen type kriminalitet og utenforskap i samfunnet vårt (Kjellgren et. al, 2011). Det er derfor naturlig å tenke at mange av de samme forebyggende tiltakene vil kunne ha positiv effekt på å forebygge problematisk eller skadelig seksuell atferd også. Dette kan for eksempel være forebyggende tiltak knyttet opp mot å øke foreldrekompetansen hos foreldre med risikofaktorer knyttet til seg, forebygge lærevansker på skolen og forebygge mobbing og utenforskap gjennom å jobbe med sosial kompetanse i barnehage og skole.

5.1.3 Individuelle motiver

Hvorfor utøver jenter problematisk eller skadelig seksuell atferd? Det må være noe i atferden de utøver som motiverer dem og gir dem noen form for tilfredsstillelse. Hvilken funksjon har atferden for den som utøver? Den internasjonale forskningen viser at jenter i liten grad søker seksuell tilfredsstillelse gjennom å begå overgrep (Vick et. al, 2002; Wijkman et. al, 2014), men at atferden primært handler om behovet for å regulere ned negative følelser, oppnå goder/betaling eller for å dekke nysgjerrighet (Wijkman et. al, 2014).

Svensk forskning har de siste årene vært pionerer i å beskrive jenter som bruker sex som selvskading (Svensson et. al, 2013; Fredlund et. al, 2018). Dette ser også ut til å være et område som angår jenter i noe større grad enn gutter (Fredlund, 2019). Forekomsten i en svensk studie antyder at så mange som 2% av jentene i et utvalg på 10 000 forteller at de har brukt sex som selvskading (Fredlund, 2019). Jentene beskrives å ha mange av de samme erfaringene og sårbarhetene knyttet til seg som jenter som er anmeldt for, eller henvist for problematisk eller skadelig seksuell atferd (Fredlund et. al, 2017; Svensson et. al, 2013). Det er derfor et betimelig spørsmål om dette er en kategori jenter som bør inngå i Hacketts definisjon og modell om problematisk eller skadelig seksuell atferd. Det finnes argumenter for og imot hvorfor sex som selvskading bør inngå i «problematisk eller skadelig seksuell atferd». Hacketts modell gir åpning for at problematisk eller skadelig seksuell atferd kan være rettet mot *seg selv*, noe som gjør at man kan forsvare at sex som selvskading også kan inngå i begrepet (Hackett et. al, 2019). Dette er en atferd som kan tenkes å ha store negative konsekvenser for den som utøver atferden, og er knyttet opp mot stor uhelse til tross for at atferden ansees som frivillig. Noe av utfordringen med å skulle beskrive sex som selvskading som «problematisk eller skadelig seksuell atferd» er kanskje mer knyttet til holdninger og

fordommer som ligger i begrepet. Begrepet er sterkt knyttet opp mot unge som «begår seksuelle overgrep». Det vil kanskje være urettferdig å plassere jenter som skader seg selv, fordi det indre trykket er uholdbart å leve med, i samme kategori. På den annen side vil inkludering av denne gruppen kunne øke forståelse og toleranse også for andre gutter og jenter som har utøvd mer tradisjonell problematisk eller skadelig seksuell atferd, da vi vet at erfaringene og behovet for hjelp og støtte er relativt lik i begge grupper. Det vil kunne være nyttig å inkludere jenter som bruker sex som selvskading i Hacketts definisjon fordi det vil kunne øke fokuset på atferden. Med økt fokus vil atferden lettere identifiseres, og jentene vil kunne få den hjelpen de trenger for å redusere atferden. Det er for eksempel sannsynlig at mange jenter som utviser denne typen atferd har vært i hjelpeapparatet og fått hjelp for symptomer som angst, depresjon og traumer. De har likevel ikke fått spesifikk hjelp til å forstå eller redusere den problematiske eller skadelige seksuelle atferden, som igjen kunne gitt lindring på de psykiske symptomene. Det vil også være sentralt å skulle hjelpe jentene med å utvikle en sunn seksualitet som vil kunne bidra til bedre livskvalitet.

Et annet tema som også bør vurderes å defineres som problematisk eller skadelig seksuell atferd er sex som kapital eller prostitusjon. Sex som kapital ser ut til å angå gutter og jenter i like stor grad (Pedersen & Hegna, 2003; Svensson et.al, 2013; Fredlund, et.al, 2018; Svedin & Priebe, 2004). Forskningen tyder på at motivene for utøvelse ligner på de man ser hos jenter som selvskader med emosjonell regulering og materielle goder (Fredlund et. al, 2018). Sex som kapital, kan i likhet med sex som selvskading ansees som frivillig, og flere oppgir at de ikke tar skade av atferden (Bjørndahl, 2017). Dette gjør at det kan være vanskelig å definere atferden som «problematisk» eller «skadelig», i henhold til Hacketts modell (Hackett et. al, 2019), da konsekvensene vil avhenge av den subjektive opplevelsen som den som utøver atferden. Til tross for at omtrent halvparten av norske ungdommer i enkelte studier er positive til at andre deltar i seksuelle aktiviteter mot betaling, er den seksuelle atferden lite akseptert ellers i samfunnet (Abrahamsen & Mossige, 2007). Det kan derfor argumenteres for at atferden er upassende og dermed kan inngå i Hacketts modell om problematisk eller skadelig seksuell atferd. Samtidig er det et spørsmål om sex som kapital hos unge jenter heller kan forstås i lys av Hacketts et. al (2019) beskrivelser av seksuell utnyttelse av barn. Det er ikke ulovlig å selge sex, men det er ulovlig og kjøpe sex. Det vil være naturlig å legge «byrden» på den som kjøper tjenesten fremfor den som tilbyr den. En del jenter oppgir at de tilbyr seksuelle tjenester fordi de får goder tilbake og utfører atferden fordi de anser det som nødvendig. Det kan derfor tenkes at det bør være den som mottar den seksuelle tjenesten som

utfører en atferd som er uakseptabel. Samtidig beskriver en del av jentene i ulike studier at de, i likhet med jenter som bruker sex som kapital, utøver atferden fordi de ønsker å regulere ned negative følelser. Det kan derfor argumenteres for at sex som kapital i noen tilfeller kan tenkes å inngå i definisjonen til Hackett (Hackett et. al, 2019), mens det i andre tilfeller burde inngå i definisjonen av seksuell utnyttelse av barn. I noen tilfeller må det kanskje også kunne defineres som frivillig og normal seksuell atferd.

Jenter som prostituerer seg/ bruker sex som kapital, jenter som bruker sex som selvskading, og jenter som utøver en «mer tradisjonell» problematisk eller skadelig seksuell atferd, har mange av de samme risikofaktorene knyttet til seg (Svensson et. al, 2013; Fredlund, 2018; Bjørndahl, 2017). Det bør derfor undersøkes om dette faktisk er de samme jentene, som uttrykker vanskene sine på ulike måter. Det er da også betimelig å undre seg over om det kan være slik at prepubertale jenter som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre i barndommen, og som henvises til sosial -og helseinstitusjoner går over til å utøve andre former for problematisk eller skadelig seksuell atferd, i form av sex som selvskading eller prostitusjon/sex som kapital når de blir eldre.

5.1.4 Samfunnsmessig påvirkning av problematisk eller skadelig seksuell atferd

Norsk forskning og rapporter viser at synet på hva som er akseptabel seksuell atferd kan være ulikt mellom kjønnene (Abrahamsen & Mossige, 2007; Barneombudet, 2018). I stor grad påvirkes man av normer og forventninger i den kulturen en vokser opp i. De fleste kulturer har sannsynligvis ulike holdninger knyttet til gutter og jenters seksualitet. Ifølge Barneombudets rapport (2018) er gutter forventet å tåle seksuell trakassering, kanskje er det forventet at de til og med skal like og bli utsatt for seksuell trakassering. Dette kan også være en av grunnene til at jenter i mye mindre grad enn gutter fanges opp og identifisert med problematisk eller skadelig seksuell atferd. De fleste jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd gjør det gjennom verbale krenkelser, trusler og bemerkninger (Hafstad & Augusti, 2019). På den ene siden kan man jo tenke at dersom et samfunn aksepterer denne atferden, så kan den ikke inngå i definisjonen av problematisk eller skadelig atferd. På den andre siden vet man at de som utsettes for denne typen krenkelser, også gutter, i stor grad kan oppleve dette som ubehagelig og ugreit til tross for at de er forventet å like det (Barneombudet, 2018). Dette vil kanskje kunne føre til enda mer skam og skade. Det kan være at jenter i like stor grad som gutter bruker sex på en uhensiktsmessig måte, men det fanges ikke opp fordi forståelsen og tolkningen av atferd i stor grad er knyttet opp til holdninger og normer i samfunnet. Seksuelle krenkelser bør derfor inngå i begrepet om

problematisk eller skadelig seksuell atferd. Det er behov for at foreldre, lærere og andre rollemodeller har et bevisst forhold til hvilke holdninger de uttrykker knyttet til kjønn og seksualitet. Barn bør tidlig møte holdninger og atferd som fremmer respekt for de ulike kjønnene og deres seksualitet.

Det er interessant og gå tilbake til jentene som utøver sex som selvskading og sex som kapital og vurdere atferden i et holdningsmessig perspektiv. Det kan være holdninger i samfunnet vårt som gjør at jenter i mindre grad utsetter andre for problematisk eller skadelig seksuell atferd, men i større grad retter atferden mot seg selv. At ei jente voldtar en annen person er så sterkt usosialt og uakseptert, at de fleste jenter vil forsøke å unngå den stigmatiseringen som følger dersom dette blir kjent. Det vil være langt mer akseptert at jentene lar seg utnytte seksuelt og kunne bli sett på som et offer. Forskning viser, som sagt, at om lag halvparten av norske ungdommer er positive til at andre deltar i seksuelle aktiviteter mot betaling (Mossige, 2001). Det innebærer at det i ungdomskulturen er relativt akseptert å utvise denne typen seksuell atferd. Dette gir også jentene muligheten til å regulere vonde følelser, få bekreftelse og komplimenter, skaffe seg vennskap og goder på en måte som ofte aksepteres av jevnaldrende. Dette er imidlertid bare spekulasjoner, og bør forskes videre på.

Et annet samfunnsomfattende område som påvirker utøvelse av problematisk eller skadelig seksuell atferd, er internett (Politiet, 2017; Bjørndahl, 2017; Jonsson et. al, 2012). Dette viser seg å være en arena hvor både mindre alvorlige og alvorlige former for problematiske og skadelig seksuell atferd foregår. Det kan synes som at internett gjør det enklere å utøve problematisk eller skadelig seksuell atferd. Rapporter og undersøkelser viser at fenomenet er utbredt (Politiet, 2017; Jonsson et.al, 2012). Med tanke på at mulighetene for å være anonym og kunne utøve atferden på en skjult måte for omverden er store, er jentene muligens enda mer sårbare for både utøvelse og for å bli utsatt på internett, enn i det virkelige liv. Man er i stor grad avhengig av at barn og unge selv klarer å regulere og styre handlingene sine, noe som er vanskelig for mange. Problematisk eller skadelig seksuell atferd på internett er et tema som fortjener og behandles i mye større omfang enn det som er gjort i denne oppgaven.

5.2 Anbefalte tiltak for å ivareta jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen

Det finnes ikke litteratur knyttet spesifikt til hvordan jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd kan ivaretas i skolen. Det har imidlertid vært mulig å finne anbefalte tiltak knyttet opp mot barn og unge generelt. Om disse funnene kan generaliseres til å gjelde både

gutter og jenter er noe man antar, muligens fordi man ser at risikofaktorene hos gutter og jenter ligner, og fordi atferden i seg selv (blant de som anmeldes og henvises til hjelpeinstanser) er relativt like. Det er viktig at det undersøkes om dette faktisk stemmer. Dersom det er tilfelle at jenter uttrykker problematisk eller skadelig seksuell atferd på en annen måte enn gutter, kan det være at også tiltakene, både i skolen og ellers i hjelpeapparatet, må ta høyde for det.

5.2.1 Identifisere barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen

Det er utarbeidet verktøy som skal hjelpe barnehager, skoler og andre å identifisere problematisk eller skadelig seksuell atferd på ulike alderstrinn. «Trafikklyset» og «Bekymringsbarometeret» (Hegge, 2017; Januscentrent, 2019) er eksempler på dette. Det tilbys Basic Awareness-kurs i regi av RVTS som gir en introduksjon og opplæring i bruk av dette verktøyet. I hvor stor grad skoler kjenner til dette, og hvor nyttig de eventuelt opplever at det er, vet vi lite om. Det synes som at kurset og oversettelsen av verktøyene er ikke utarbeidet primært for skoler, men for ulike hjelpeinstanser som jobber med barn og unge i risikogrupper. Selv om skoleansatte deltar på opplæring, vil det være nødvendig og tilpasse dette til egen skolehverdag og integrere anbefalt kunnskap inn i en allerede travel skolehverdag. Det bør være en diskusjon på om dette er noe alle lærere bør kunne, eller om det er tilstrekkelig at skolen har tilgang på denne kompetansen, for eksempel gjennom helsesøster, sosiallærer eller andre. Det bør vurderes om ungdommene i Barneombudets rapport (2018) har et poeng når de ønsker seg et miljøteam ved hver skole. Teamet bør inneha kompetanse både på å identifisere og hjelpe elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd, i tillegg til andre psykososiale utfordringer. Når barn blir ungdommer, kan det være enda vanskeligere å identifisere den problematiske eller skadelige seksuelle atferden i skolen. I mye større grad blir utforskning av seksualitet en del av normalutviklingen. Særlig jenter som retter problematisk eller skadelig seksuell atferd mot seg selv, vil kunne være vanskeligere å fange opp. På dette nivået er skolen avhengig av at ungdommene selv kommer og forteller, både om egen og andres atferd. Det er avgjørende at de voksne har tid til å spørre, tid til å ivareta de barna/ungdommene det gjelder, og tid til å følge opp med hjelp og tiltak. I hvor stor grad det er utarbeidet rutiner og retningslinjer for slike forhold er uklart (Vorland et al, 2018), men alle skoler bør ha en rutine for hvordan man skal ivareta barn og ungdommer som viser, eller forteller om, problematisk eller skadelig seksuell atferd hos seg selv eller andre.

Barn og unge som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd har ikke alltid, men ofte, andre vansker i tillegg til den problematiske og skadelige seksuelle atferden. De strever ofte

med skolefaglige vansker, sosiale vansker eller psykiske vansker (Oliver & Holmes, 2015; Finkelhor et. al, 2009; Kjellgren et. al, 2011; Jensen et. al, 2016). Litteraturen antyder at dette er i enda større grad tilfelle for jentene enn det er for gutter (Kubik et. al, 2003). Selv om det er utfordrende å skulle identifisere den problematisk eller skadelige seksuelle atferden i skolen, vil det være viktig at skoleansatte er ekstra oppmerksomme på om jenter som strever på ulike måter, også har tegn på problematisk eller skadelig seksuell atferd.

5.2.2 Anbefalte skolebaserte tiltak rettet mot elever og lærere

Internasjonale og nasjonale kartlegginger som har undersøkt hva lærere har av kunnskaper om elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd, viser at mange opplever at de har lite kunnskap og kompetanse på området (Ey et.al, 2017; Vorland et. al, 2018; Skagseth, 2018; Helset, 2007). Dette gjør at mange lærere velger å ikke forholde seg til atferden (Vorland et. al, 2018). Dette kan få store konsekvenser for de sårbare barna og ungdommer som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd og for de barna/ungdommene som blir utsatt for denne type atferd. Det fremgår imidlertid fra internasjonal forskning (Ey et. al, 2017) og Vorland et. al (2018) sin rapport, at lærerne selv ønsker seg mer kunnskap og kompetanse, og de ser muligheter for å implementere enkelte tiltak i skolehverdagen. Samtidig er det viktig at opplæringen ikke blir for omfattende, og at det ikke forventes at skole og lærere står igjen alene med ansvaret for å ivareta elever som har utvist en problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Det som går igjen både fra sentrale myndigheter og som anbefalinger fra ulike faglige råd, er at skolen har ansvar for å forebygge vansker hos barn og ungdom på ulike områder, deriblant vold og overgrep mot barn og unge (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). Forebygging handler ofte om å gi kunnskap om et tema, og angi hensiktsmessige strategier for å håndtere temaet på en hensiktsmessig måte. Gjennom fagfornyelsen av Kunnskapsløftet vil fokus i flere fag handle om kropp, følelser, seksualitet og grenser. Dette er alle temaer som er viktige for å forebygge vold og overgrep mot barn og unge. Denne type forebyggende tiltak er viktig fordi voksne ikke alltid kan være til stede å passe på barna. Vi vet fra forskningen at utsatt og utøver som oftest kjenner hverandre og at problematisk eller skadelig seksuell atferd foregår på alle de arenaene hvor barn og ungdom befinner seg (JanusCentret, 2019; Hafstad & Augusti, 2019; Betanien, 2015). En konsekvens av dette er at barn og unge har behov for eksplisitt kunnskap om kropp og grenser, og må lære seg å hevde seg selv og sette grenser på en positiv måte. Dette er også svært sentralt i forbindelse med at stadig mer seksualisert aktivitet foregår på internett (Politiet, 2017). Her har voksne mindre

kontroll og oversikt, og man er avhengig av at barna og ungdommene selv vet hva som er greit og ikke, og hvordan de skal sette grenser for seg selv. Det er imidlertid viktig at undervisningstiltak som iverksettes også evalueres for å vite om de har effekt eller ikke.

Det er viktig at ansatte i skolen har et bevisst forhold til hvilke holdninger de har til kjønn og seksualitet, og hvilken skolekultur de er en del av (Helset, 2007; Lloyd, 2019b; Firmin, 2017). Bemerkninger og kommentarer kan oppfattes som krenkende av den som blir utsatt, men fordi man «pakker det inn» i en humoristisk form eller med glimt i øyet, så kan det være vanskeligere å fange opp og identifisere krenkelsen. Dette vil i tilfelle kunne være med på å legitimere en kjønnsnedsettende væremåte. Lærere har derfor et sterkt ansvar for å gå foran som gode rollemodeller som fremmer likeverdighet mellom kjønnene. Det er imidlertid behov for at også dette feltet adresseres i tilknytning til denne diskusjonen som handler om problematisk eller skadelig seksuell atferd.

5.2.3 Samarbeid med andre instanser

I saker der det er avdekket at barn/ungdommer har utsatt andre for problematisk eller skadelig seksuell atferd og er anmeldt eller henvist til sosial/helsetjeneste, er det viktig at politi, barnevern og helsetjeneste bidrar til å iverksette sikringstiltak eller andre hensiktsmessige tiltak for å ivareta eleven selv og de andre elevene i skolen (Askeland et. al, 2017). Ansatte i skolen opplever både godt og utfordrende samarbeid med andre tjenester/instanser omkring elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd (Ey et. al, 2017; Vorland et. al, 2018; Skagseth, 2018). Det vektlegges at man kjenner for lite til hverandres mandat og lovverk, og peker på tilgjengeligheten hos de andre partene. Videre pekes det på at ansvar skyves over på andre parter og at ansvarsområdene er utydelige (Vorland et. al, 2018; Skagseth, 2018). Her kan skolen bli sittende med mye ansvar fordi de møter eleven hver dag. Samtidig forteller lærere at de ofte får for lite informasjon om elevens situasjon til å kunne gjøre gode nok vurderinger (Vorland et. al, 2018). Likevel har skolen ansvaret for elevens faglige og sosiale utvikling, og de andre elevenes sikkerhet og psykososiale miljø i mange timer hver dag (Opplæringsloven, 1998, §A-3). Det er lett å forstå om skoleledere og lærere ønsker å fraskrive seg ansvaret for de elevene som har utvist problematisk eller skadelig seksuell atferd. Samtidig vet vi at disse elevene trenger hjelp og opplæring, på en arena hvor de kan omgås andre barn og trygge voksne som er gode rollemodeller.

Verktøyene som er utviklet for å identifisere ulike former for problematisk eller skadelig seksuell atferd, både trafikklyset og ulike risikokartleggingsverktøy, gir oss noen muligheter

for samhandling (Prentky et. al; Leonard & Hackett, 2019; Worling & Curwen, 2001; Hegge, 2017; JanusCentret, 2016). Slike verktøy, og Hacketts modell kan danne utgangspunktet for felles forståelse og felles språk. Dette vil kunne hjelpe samarbeidende instanser til å tydeligere avklare roller og oppgaver. Videre er det viktig at man også i Norge utarbeider gode samarbeidsmodeller tilsvarende de modellene som er i ferd med å utvikles i England i form av Contextual Safeguarding (Lloyd, 2019b; Firmin, 2017). På denne måten kan ansvarsforholdet mellom instansene tydeliggjøres. For eksempel kan man få tilgang på kompetanse gjennom kommunebaserte team som er lett tilgjengelig for skolene, og man systematiserer samarbeidet med psykisk helsevern, barnevern, politi og skole. Tiltakene kan rettes ikke bare mot enkeltelever, men mot klasser, hele skoler, eller lærere. De kan være generelle og forebyggende eller mer spesifikt rettet mot enkeltelever. På denne måten vil skolene kunne spille en svært sentral og positiv rolle for å forebygge vold og overgrep mot barn og unge, samtidig som at de ikke sitter alene med ansvaret for planlegging, gjennomføring og evaluering av alle tiltakene.

5.3 Oppsummering

Om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd vet vi altså at de er få dersom man bare ser på de mest alvorlige formene, hvor offeret er noen andre. Jenter i denne kategorien er svært sårbare og har mange risikofaktorer knyttet til seg, og er sannsynligvis utsatt for omsorgssvikt og/eller vold/seksuelle overgrep selv. Ofte vil de også ha lærevansker og sosiale/psykiske vansker. Dersom man bruker Hacketts modell som forståelsesramme for ulike typer seksuell atferd, finnes det former for uakseptabel og ikke normativ seksuell atferd som jenter i større grad utøver (Hackett et. al, 2019). Dette vil kunne være upassende og problematisk seksuell atferd i form av sex som selvskading, seksuell trakassering eller sex som kapital/prostitusjon. Mange av disse jentene vil også ha ulike former for risikofaktorer knyttet til seg, men ikke alle. Derfor er det behov for mer forskning på disse områdene.

Det finnes noen anbefalte tiltak til skolen for å ivareta elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Mange av disse er generelle og rettet mot forebyggende innsatser. De fleste av tiltakene er det imidlertid lite evidens for effekten av. Om tiltakene har den samme effekten på gutter og jenter er også uklart. Det er derfor et stort behov for å systematisere og evaluere tiltakene, og systematisere og samordne samarbeidet. Hacketts modell (Hackett et. al, 2019) vil kunne være et naturlig utgangspunkt for å utforme tiltak og organisere arbeidet rundt. Det er viktig å undersøke nærmere om samarbeidsmodellene som utvikles i England har et potensiale for å ivareta både gutter og jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i

skolen. Samtidig er det viktig å anerkjenne det viktige generelle forebyggende arbeidet som skolens ansatte utfører på vegne av sentrale myndigheter gjennom revidering av læreplanverket og økt fokus på psykisk helse og mestringsferdigheter.

6.0 Avslutning

I oppgavens siste kapittel gjøres det noen avsluttende refleksjoner rundt funn og drøftinger knyttet til oppgavens problemstilling. Det vil også gjøres noen refleksjoner rundt metoden scope litteraturstudie som har vært benyttet til å samle inn data og det vil gjøres noen refleksjoner rundt begrensninger ved studien.

Problemstillingen som har vært forsøkt besvart i denne studien er:

Hva vet vi om jenter i Norge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, og hvilke tiltak anbefales til skolen for å ivareta jenter som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd

6.1 Oppsummerende refleksjoner

En av antagelsene i forkant av denne studien, var at det finnes forholdsvis lite litteratur på området internasjonalt, og nærmest ingenting av litteratur i Norge som direkte omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Dette stemte når det gjaldt de jentene som tradisjonelt har vært beskrevet å begå seksuelle overgrep mot andre. Dette gjelder forholdsvis svært få jenter. Sannsynligvis er disse jentene forsket på fordi de er identifisert og fanget opp av politi og sosial/helsevesen. Disse jentene viser et bilde av en svært sårbar gruppe, med mange risikofaktorer knyttet til seg. Fordi scope review var valgt som metode, gav studien åpning for å utforske fagfeltet bredt. Ved å bruke Hackett sin modell (Hackett et. al, 2019) for problematisk eller skadelig seksuell atferd som teoretisk forståelsesramme, har det derfor vært mulig å finne forskning innenfor andre fagområder som indikerer at jenter faktisk viser et bredt spekter av uakseptabel og ikke-normativ seksuell atferd som kanskje også burde inngå i definisjonen av problematisk eller skadelig seksuell atferd. I løpet av prosessen har det derfor blitt tydelig at jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd kanskje egentlig ikke er noe lite fagområde uten forskning, slik som først antatt. Det er derfor behov for å se nærmere både på definisjon og forståelse av hva problematisk eller skadelig seksuell atferd egentlig er.

Den norske oversettelsen av harmful sexual behaviour, «Problematiske eller skadelige seksuelle atferd» er kanskje ikke et begrep som dekker godt nok hele spekteret av uhensiktsmessig seksuell atferd i Hackett sin modell (Hackett et. al, 2019). Den henviser primært til kategori 3 (problematic) og 4 (abusive), og utelater dermed en kategori som beskriver mye av den atferden vi har sett at jenter utviser, nemlig kategori 2 (inappropriate). Vi har sett at også

denne atferden kan ha store konsekvenser for jentene selv, selv om konsekvensen for andre tilsynelatende er mindre. Dette er jenter som også trenger hjelp og oppfølging. Det å finne et norsk begrep som i større grad dekker alle kategoriene i Hacketts modell (Hackett et. al, 2019), vil kunne være hensiktsmessig, særlig for å inkludere jentene i større grad i fagfeltet.

Veldig lite av forskningen som er funnet, som omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd, er norsk. Det har derfor vært behov for å supplere med litteratur fra Sverige og Danmark. Det har også vært behov for å supplere med litteratur som større grad er basert på forskning på både gutter og jenter, men hvor kjønn ikke er spesifisert. Dette gjelder også for ivaretagelse av jenter i skolen. Det er ikke funnet noe litteratur som omhandler jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen. Forskningen antyder at gutter og jenter har mange av de samme behovene for ivaretagelse, men det kan vi ikke vite helt sikkert, og det er behov for mer forskning.

Scope review gir i utgangspunktet mulighet til å lete etter litteratur på flere ulike måter, både ved hjelp av søk i litteraturbaser, men også gjennom å oppsøke kurs/konferanser og snakke med fagpersoner på området. Alt dette har vært benyttet i denne studien. På let i norsk og skandinavisk litteratur har dermed forståelsen av begrepet «problematisk eller skadelig seksuell atferd» endret og utvidet seg etter hvert som litteratur på tilstøtende temaer ble funnet. Denne prosessen er imidlertid ikke gjennomført i søk etter internasjonal litteratur til teorikapittelet. Her har søkekriteriene i utgangspunktet vært «harmful sexual behaviour» eller «juvenile female sex offender». Dette gav treff på de jentene som har vært anmeldt for, eller henvist til sosial/helsetjenester. Det har ikke vært gjennomført søk etter de engelske begrepene «sexual harrasment», «prostitution» eller «sex as self-harm». Litteraturen som er presentert i kapittel 2 kan derfor ikke sammenlignes nøyaktig med data og funn i kapittel 4, da de beskriver til dels ulike forhold. Det har imidlertid ikke vært noe målsetting og sammenligne jenter i Norge med jenter internasjonalt, og det har vært forsøkt å presisere hva som presenteres til enhver tid.

6.2 Funnenes relevans

Studiens funn kan forhåpentligvis være relevant for alle som jobber med jenter som viser en uakseptabel, ikke-normativ seksuell atferd. Dette kan være ansatte i barnehage, skole, sosialtjenster, helsetjenester, barnevern og justis. Først og fremst er kanskje studien mest relevant for de som forsker på området. Det er tydelig at forskningen og kunnskapen på dette

feltet er minimal, og at det er behov for mer kunnskap før man kan si noe bestemt om hvem disse jentene er og hva de har behov for av hjelpetiltak.

6.3 Oppgavens begrensninger og veien videre

Studien har flere begrensninger. Fordi det har vært søkt bredt og ustrukturert etter litteratur som kan inngå i studien kan det være litt tilfeldig hva som har kommet med av litteratur og ikke. Det kan for eksempel være temaer som handler om uakseptabel, ikke-normativ seksuell atferd hos jenter som burde vært behandlet på lik linje med seksuell trakassering, sex som selvskading og prostitusjon/sex som kapital. Det kan også være studier og litteratur som har blitt oversett og ikke blitt inkludert i studien. En annen begrensning ved oppgaven er at den dekker et bredt felt, med ulike begreper og ulik teori som kanskje ikke har blitt gjort god nok greie for. Blant annet hadde det vært ønskelig å gå dypere inn i hva som kjennetegner en normal, normativ god seksuell utvikling kontra den uakseptable og ikke-normative seksuelle atferden som har vært beskrevet i denne oppgaven. I dette spennet finnes det mange viktige diskusjoner.

Når det gjelder anbefalinger om veien videre så håper jeg at noen vil forskere videre på jenter med et bredt spekter av uakseptabel, ikke normativ seksuell atferd. Det er viktig å snakke med disse jentene og høre deres stemmer om hvordan de kan støttes og hjelpes til å mestre livene sine uten å bruke uakseptabel og ikke normativ sex som mestringsstrategi. Samtidig er det viktig at også fagfeltet øker fokuset eksplisitt på jenter med problematisk og skadelig seksuell atferd på agendaen i forum hvor man diskuterer. Egen erfaring er at det ofte snakkes om «barn og unge» med problematisk og skadelig seksuell atferd, men at man da egentlig snakker om gutter. Kanskje bør kjønn spesifiseres mer i diskusjonene. Jentene bør også settes på agendaen på konferanser og kurs. Sentrale kompetansesentre som RVTS, V27, barnehusene og Rebessa bør invitere til samarbeid med andre sentrale fagenheter som har en annen forståelse eller innfallsvinkel til problematikken, slik som ProSentret. Dette vil kunne øke kunnskapen og forståelsen jentene med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

En helt sentral videre anbefaling er at det utformes gode og tydelige nasjonale veiledere som finnes lett tilgjengelig på internett. Her bør det tydelig fremgå hvem som kan kontaktes for råd og veiledning, og hva som forventes av ulike samarbeidende instanser. Skolene vil være en sentral arena for både forebygging og oppfølging av jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. De trenger at det prioriteres tid og ressurser til at de kan heve sin kompetanse på området.

Litteraturliste

Abrahamsen, S. & Mossige, S. (2007). *Sexual abuse in Norway: age risk and attitudes. The Baltic sea regional study on adolescent sexuality*. (NOVA 18/07) Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra http://jmadmin.barlind.com/kunder/smi/filer/ungdom_og_seksuelle_overgrep_Nova.pdf

Andersen, I. L (2014). Unge overgripere: omfang og tiltak. I S. Søftestad & I. L Andersen (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn: traumebevisst tilnærming* (s.101-116). Oslo: Universitetsforlaget.

Arksey, H. & O'Malley, L. (2005). Scope studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32. <https://core.ac.uk/download/pdf/56237.pdf>

Askeland, I. R., Jensen, M., & Moen, L. H. (2017). *Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd*. (1/17). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra <https://www.nkvts.no/rapport/behandlingstilbudet-til-barn-og-unge-med-problematisk-eller-skadelig-seksuell-atferd-kunnskap-og-erfaringer-fra-de-nordiske-landene-og-storbritannia-forslag-til-landsdekkende-struktur/>

Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in Health and Social Care: A Practical Guide* (4.utg). London: Open University Press, McGraw-Hill Education

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014-2017). *En god barndom varer livet ut: Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf

Barneombudet. (2018). Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser (Barneombudets rapport om seksuelle krenkelser blant ungdom – 2018). Hentet fra <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>

Becker, J. V., Hall, S. R & Stinson, J. D. (2001). Female sexual offenders: clinical, legal and policy issues. *Journal of forensic psychology practice*, 1(3), 31-53 http://doi.org/10.1300/J158v01n03_02

Befring, E. (2008). Forebygging i en psykososial kontekst. I E. Befring & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (4.utg., s.170-191). Oslo: Cappelen Damm AS.

Bendixen, M. & Kennair, L. E. O. (2017). Advances in the understanding of same-sex and opposite-sex sexual harassment. *Evolution and Human Behavior*, 38 (5), 583-591.
<http://dx.doi.org/j.evolhumbehav.2017.01.001>

Bendixen, M., Kennair, L. E. O. & Grøntvedt, T. V. (2016). *En oppdatert kunnskapsstatus om seksuell trakassering blant elever i ungdomsskolen og videregående opplæring* Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Psykologisk institutt. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/46ad33f355704ca1ab8ff0f6ebe73c55/rapport---kunnskapsstatus-om-seksuell-trakassering.pdf>

Betaniensykehus, V27. (2015). *Barn og unge med upassende seksuell atferd eller som har begått seksuelle overgrep. Telefonkonsultasjoner med behandlingsapparatet: V27s erfaringer gjennom 9 år*. Hentet fra <https://betaniensykehus.no/Documents/v27-rapport-telefonkonsultasjoner.pdf>

Berggrav, S. (2019). *Nasjonal konferanse: de er alle barn, 13. – 14. juni 2019. En nasjonal konferanse om bekymringsfull/skadelig seksuell atferd hos barn og unge*. (Konferanserapport fra RVT Søst, Barnehuset i Oslo, V27 og Redd barna). Hentet fra <https://rvtsost.no/app/uploads/sites/5/konferanserapport-de-er-alle-barn.pdf>

Bjørndahl, U. (2017). *Sex som kapital. Om unge som bytter sex: utforskning av seksualitet, sårbarhet, grenser og press*. (ProSentret rapport). Oslo Kommune: Pro Sentret.

Bjørsvik, L. & Stemshaug, M. G. (2018). *Barn med skadelig seksuell atferd (SSA) og søskenincest – en kvalitativ studie om tiltak og utfordringer knyttet til barn med SSA og søskenincest. Sett fra et teoretisk og praktisk perspektiv*. (Masteroppgave, Universitetet i Bergen). Hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/18640/Barn-med-SSA-og-S-skenincest.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Bringer, J. D., Johnston, L. H., & Brackenridge, C. H. (2004). Maximizing Transparency in a Doctoral Thesis 1: The Complexities of Writing About the Use of QSR*NVIVO Within a Grounded Theory Study. *Qualitative Research*, 4(2), 247–265.
<https://doi.org/10.1177/1468794104044434>

Budd, K. M., Bierie, D. M. & Williams, K. (2017). Deconstructing Incidents of Female Perpetrated Sex Crimes: Comparing Female Sexual Offender Groupings. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 29(3), 267-290. DOI:10.1177/1079063215594376

Chaffin, M., Letourneau, E. & Silovsky, J. F. (2002). Adults, Adolescents and Children Who Sexually Abuse Children: A developmental Perspective. I J.E.B. Meyers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny & T. Reid (Red.). *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (2. utg., s. 205-232). United States of America: Sage Publications.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education* (7.utg). New York, Routledge.

Cortoni, F., Hanson, R. K., Coache, M. E. (2010). The recidivism rates of female sexual offenders are low: a meta-analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22(4), 387-401. DOI: 10.1177/1079063210372142

De nasjonale Forskningsetiske komiteene. (u.å). Forskerrollen. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Kvalitativ-forskning/5-Forskerrollen/>

Draugedalen, K. (2018). Barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i barneskolen. *Utdanningsforskning.no*. Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/barn-og-unge-med-problematisk-og-skadelig-seksuell-atferd-i-barneskolen/>

Ey, L-A., McInnes. E & Lester, R. I. (2017): Educators` understanding of young children`s typical and problematic sexual behaviour and their training in this area. *Sex Education*, 17(6), 682-696. DOI: 10.1080/14681811.2017.1357030

Fehrenbach, P. A. & Monastersky, C. (1988). Characteristics of female adolescent sexual offenders. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58(1), 148-151. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1939-0025.1988.tb01575.x>

Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading cause of death in adults - The adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245-258.

DOI: [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00017-8)

Finkelhor, D., Ormrod, R. & Chaffin, M. (2009). Juveniles who commit sex offenses against minors. *Juvenile Justice Bulletin* – NCJ227763. Vol 12, 1-12. Washington, DC: US Government Printing Office. Hentet fra <https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=1014&context=ccrc>

Firmin, C (2017, november). *Contextual safeguarding: an overview of the operational, strategic and conceptual framework*. Institute of Applied Social Research, IASR. University of Bedfordshire. Hentet fra <https://contextualsafeguarding.org.uk/contextual-safeguarding/>

Firmin, C., Lloyd, J. & Walker, J. (2019). Beyond referrals: levers for addressing harmful sexual behaviours between students at school in England. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 32(10), 1229-1249. DOI:10.1080/09518398.2019.1659442

Fredlund, C. (2019). Adolescent Selling Sex and Sex as Self-Injury. (Doktoravhandling). Hentet fra <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1272828/FULLTEXT01.pdf>

Fredlund, C., Dahlström, Ö., Svedin, C. G., Wadsby, M., Jonsson, L. S., & Priebe, G. (2018). Adolescent`s motives for selling sex in a welfare state – a Swedish national study. *Child Abuse and Neglect*, vol. 81, 286-295. DOI: 10.1016/j.chiabu.2018.04.030

Fredlund, C., Svedin, C.G., Priebe, G., Jonsson, L., & Wadsby, M. (2017). Self-reported frequency of sex as self-injury (SASI) in a national study of Swedish adolescents and association to demographic factors, sexual behaviors, abuse and mental health. *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 11(9). DOI: 10.1186/s13034-017-0146-7

Fredlund, C., Wadsby, M., & Jonsson, L. S. (2019). Motives and manifestations of sex as self-injury. *The Journal of Sex Research*. DOI: 10.1080/00224499.2019.1689377

Grant, M. J. & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, vol. 26, 91-108. DOI:10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x

Green, J. G., McLaughlin, K. A., Berglund, P. A., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., Kessler, R. C. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the National Comorbidity Survey Replication (NCS-R) I: Associations with first onset of DSM-IV disorders. *Arch Gen Psychiatry* 67(2) 113-23.
DOI:10.1001/archgenpsychiatry.2009.186.

Hackett, S., Branigan, P. & Holmes, D. (2019). *Operational framework for children and young people displaying harmful sexual behaviours* (5.utg.). London, NSPCC. Hentet fra <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2019/04/harmful-sexual-behaviour-framework.pdf>

Hafstad, G. S. & Augusti, E. M. (Red.) (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: en nasjonal undersøkelse*. (NKVTS rapport nr. 4/2019). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

Hegge, B. (2017). *Trafikklyset: seksualitet hos barn og ungdom*. Oslo: Hertevig Forlag.

Helseth, H. (2007). *Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge*. Oslo: Utdanningsdirektoratet og Høgskolen i Nesna. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/upload/satsningsomraader/5/kunnskapsstatus_kjonnsrelatert_mobbing.pdf

Hegna, K. & Pedersen, W. (2002). *Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet – Ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester*. (NOVA rapport 5/02). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Ingenes, E., K. & Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

JanusCentret. (2016). *Bekymringsbarometer*. Hentet fra http://januscentret.dk/wp-content/uploads/Januscentret_bekymringsbarometer_DK_2016.pdf

JanusCentret. (2019). *Statusrapport XVI 2003-2018: Center for børn og unge mellem 4 og 18 år med seksuelt bekymrende eller seksuelt krenkende adfærd*. Hentet fra <http://januscentret.dk/wp-content/uploads/Statusrapport-2003-2018.pdf>

Jensen, M., Garbo, E., Kleive, H., Grov, Ø. & Hysing, M. (2016). *Gutter i Norge med skadelig seksuell atferd*. Tidsskrift for norsk psykologforening. 53(5), 366-375.

Jernbro, C. & Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Hentet fra http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2017/08/Vald_mot_barn_2016-en-nationell_kartlaggning.pdf

Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse* (2.oppl.). Oslo: Universitetsforlaget

Johnson, T. C. (1989). Female child perpetrators: Children who molest other children. *Child Abuse & Neglect*, 13(4), 571-585. DOI:10.1016/0145-2134(89)90061-6

Jonsson, L., Bladh, M., Priebe, G., Svedin, C.G. (2015). Online sexual behaviours among swedish youth: associations to background factors, behaviours and abuse. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 24(10). DOI: 10.1007/s00787-015-0673-9

Jonsson, L. & Svedin, C. G. (2012). «Online är jag någon annan.....» - Unga kvinnor med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster online. (Delrapport 8 ur Prostitution i Sverige – Kartläggning, og utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen). https://redenung.dk/files/media/documents/Unge/online_er_jeg_-_delrapport8.pdf

Jonsson, L. S., Svedin, C. G., Priebe, G., Fredlund, C., Wadsby, M., Zetterqvist, M. (2019). Similarities and differences in the functions of nonsuicidal self-injury (NSSI) and sex as self-injury (SASI). *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 49 (1). DOI: 10.1111/sltb.12417

Kennair, L. E. O. & Bendixen, M. (2012). Sociosexuality as predictor of sexual harassment and coercion in female and male high school students. *Evolution and Humann Behavior*, 33(5), 479-490. DOI: 10.1016/j.evolhumbehav.2012.01.001

Kjellgren, C., Wassberg, A., Carlberg, M., Långström, N. & Svedin, C. G. (2006). Adolescent sexual offenders: a total survey of referrals to social services in Sweden and subgroup characteristics. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 18(4), 357-372. DOI: 10.1177/107906320601800404

Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G., Mossige, S., Långström N. (2011). Female youth who sexually coerced: prevalence, risk and protective factors in two national high school surveys. *Journal of sexual medicine*, 8(12), 3354-3362. DOI: 10.1111/j.1743-6109.2009.01495.x

Kleven, T. A. (Red.), Hjordemaal, F. & Tveit, K. (2011). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (2.utg). Unipub.

Kruse, E. (2011). *Unge som begår seksuelle overgrep*. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress). Hentet fra <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/Unge-som-begaar-seksuelle-overgrep2011.pdf>

Kubik, E. K., Hecker & J. E., Rightland, S. (2003). Adolescent females who have sexually offended: comparisons with delinquent adolescent female offenders and adolescent males who sexually offend. *Journal of child sexual abuse*, 11(3), 63-83.
https://doi.org/10.1300/J070v11n03_04

Kunnskapsdepartementet. (2016). *Endring i rammeplaner for lærerutdanninger inklusive barnehagelærerutdanninge* (rundskriv F-5-16). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-f-05-16-endring-i-rammeplaner-for-larerutdanninger/id2484856/>

Kvaale, M.P. & Mossige, S. (2019). Ungdommers fortelling om egen selvskading. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner. Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 67-85). Oslo: Universitetsforlaget.

[Leonard, M. & Hackett, S. \(2019\). The AIM3 Model of Assessment – Assessment of Adolescents and Harmful Sexual Behaviour. AIM-project, PO Box 778, Stockport, SK4 9QQ. ISBN:987-1-9161335-0-1](#)

[Levac, D., Colquhoun, H. & O'Brien, K. K. \(2010\). Scope studies: advancing the methodology. *Implementation Science*, 5\(69\). DOI:10.1186/1748-5908-5-69](#)

[Lloyd, J. \(2019a\). From who... to where? A geographical approach to peer-on-peer sexual abuse. *Children's Geographies*. DOI:10.1080/14733285.2019.1582752](#)

Lloyd, J. (2019b). Response and interventions into harmful sexual behaviour in schools. *Child Abuse & Neglect*, vol 94. <http://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104037>

Mathews, R., Hunter, J.A. & Vuz, J. (1997). Juvenile female sexual offenders: clinical characteristics and treatment issues. *Sexual abuse: a journal of research and treatment*. 9(3) 187-199. DOI: 10.1177/107906329700900304

McCuish, E. C. & Lussier, P. (2017). Unfinished stories: from juvenile sex offenders to juvenile sex offending through a developmental life course perspective. *Aggression and Violent Behavior*. Vol 37, 71-82. <http://doi.org/10.1016/j.avb.2017.09.004>

Meneses, J. F., Berg, R. C., Nguyen, L. (2016) *Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep*. (Systematisk litteratursøk med sortering). Hentet fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/notater/2016/rapport_2016_vold_overgrep_barn.pdf

Moen, L. H., Bergman, S. & Øverlien, C. (2018). *Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre* (NKVTS Rapport 2/2018). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2018/06/Rapport_2-18_Forebyggende-tiltak.pdf

Mossige, S. (2001). *Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep – ungdommers oppfatning av barn som legitime mål for seksuelle handlinger* (NOVA Rapport 16/01). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Mossige, S. & Stefansen. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge - en selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole* (NOVA Rapport 20/07). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra http://www.ungdata.no/asset/3059/1/3059_1.pdf

Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). (Red.). *Vold og overgrep mot barn og unge - omfang og utviklingstrekk 2007 – 2015* (NOVA Rapport 5/2016). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/07/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf>

Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A & Aromatiaris, E. (2018). Systematic review or scope reviews? Guidance for authors when choosing between a

systematic or scope review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(143).

<http://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>

NESH. (2016). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komite` for samfunnsvitenskap og humaniora. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

[NSD - Norsk senter for forskningsdata. \(u.å\). Personverntjenester. Hentet fra https://nsd.no/](https://nsd.no/)

NSPCC Knowledge and Information Services. (2019). Statistics briefing: harmful sexual behavior. Hentet fra <https://learning.nspcc.org.uk/media/1661/statistics-briefing-harmful-sexual-behaviour.pdf>

NOU 2009: 2. (2009). Det du gjør, gjør det helt – Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a0ba82b642e343b890b94b7314b0a4e4/no/pdfs/nou200920090022000dddpdfs.pdf>

Oliver, B. E., & Holmes, L. (2015). Female juvenile sexual offenders: understanding who they are and possible steps that may prevent some girls from offending. *Journal of child sexual abuse*, 24(6), 698-715. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1058875>

Olseryd, J. (2014). *Gärningspersoners kön och ålder vid misshandel, hot, rån och sexualbrott – en beskrivning utifrån misstankestatistiken och Nationella trygghetsundersökningen*. Sverige: Brottsförebyggande rådet. Hentet fra https://www.bra.se/download/18.626651b0148b20bd39c7c7/1413531400705/2014_Garningspersoners_kon_och_alder.pdf

Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Politiet, Kripos (2017). *Mindreårige anmeldt for voldtekt i 2016*. Hentet fra https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/mindrearige-anmeldt-for-voldtekt-i-2016_web.pdf

Pham, M. T., Rajic, A., Greig, J. D., Sargeant, J., M., Papadopoulos, A. & McEwen, S. A. (2014). A scope review of scope reviews: advancing the approach and enhancing the consistency. *Research Synthesis Methods*, Vol. 5, 371-385. DOI:10.1002/jrsm.1123

Prentky, R. & Rightland, S. (2003). Juvenile Sex Offender Assessment Protocol (J-SOAP-II): Manual. Hentet fra <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/202316.pdf>

Pritchard, D., Graham, N., Ikin, A., Penney, H., Kovacs, L., Mercer, D., Edwards, R., Jones, D. (2011). Managing sexually harmful behavior in a residential special school. *British Journal of Learning Disabilities*, 40, 302-309. Blackwell Publishing Ltd. DOI:10.1111/j.1468-3156.2011.00712.x

Rasmussen, L. A. (2013). Young People Who Sexually Abuse: A Historical Perspective and Future Directions. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(1), 119-141. DOI:10.1080/10538712.2013.744646

Regionalt ressurscenter om vold traumatisk stress og selvmordsforebygging (uten dato). *Play it right: Hvordan snakke om kropp og seksualitet med ungdom og unge voksne. Minihåndbok*. Oslo: RVTSøst. Upublisert.

Roe-Sepowitz, D. & Krysik, J. (2008). Examining the sexual offenses of female juveniles: The relevance of childhood maltreatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(4), 405-412. DOI: 10.1037/a0014310

Ryan, E.P. & Otonichar, J.M. (2016). Juvenile sex offenders. *Current Psychiatry Report*. 18(67). <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0706-1>.

Silovsky, J. F. & Niec, L. (2002). Characteristics of young children with sexual behavior: a pilot study. *Child Maltreatment*. 7(3), 187- 197. <http://doi.org/10.1177/1077559502007003002>

Skagseth, A. W. (2019). *Elever utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen; hva gjør lærere? En kvalitativ studie av kontaktlæreres erfaringer med å utvikle og iverksette tiltak på barnetrinnet* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/69963/MasteroppgaveAnneWeidemannSkagseth2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Straffeloven. (2005). Lov om straff. (LOV-2005-05-20-28). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Svensson, F., Fredlund, C., Svedin, C. G., Priebe, G & Wadsby, M (2013). Adolescent selling sex: Exposure to abuse, mental health, self-harm behavior and the need of help and support – a study of a Swedish national sample. *Nordic Journal of Psychiatry*, vol. 67, 81-88. DOI: 10.3109/08039488.2012.679968

[Turner, H. A., Finkelhor, D., Hamby, S. L., Shattuck, A. & Ormrod, R. K. \(2011\). Specifying type and location of peer victimization in a national sample of children and youth. *Journal of Youth and Adolescence*. 40\(8\), 1052-1067. DOI: 10.1007/s10964-011-9639-5](#)

[Utdanningsdirektoratet \(ingen dato\). Læreplan i samfunnsfag \(SAF01-04\). Hentet fra https://www.udir.no/lk20/saf01-04](#)

[Utdanningsdirektoratet. \(ingen dato\). Fagfornyelsen. Hentet fra https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/](#)

Utdanningsdirektoratet (ingen dato). Overordnet del. Tverrfaglige temaer. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/>

[Utdanningsdirektoratet. \(2014\). *Veilederen Spesialundervisning*. Hentet fra https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/spesialundervisning/Spesialundervisning/](#)

Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner – med utgangspunkt i Thore Langfeldts tenkning og arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Vandiver, D. M. & Teske, R. (2006). Juvenile female and male sex offenders: a comparison of offender, victim and judicial processing characteristics. *International journal of offender therapy and comparative criminology*. 50 (2), 148-165. <http://online.sagepub.com>

Vandiver, D. M. (2010). Assessing gender differences and co-offending patterns of a predominantly “male-oriented” crime: a comparison of a cross-national sample of juvenile

boys and girls arrested for a sexual offense. *Violence and Victims*. 25(2). DOI: 10.1891/0886-6708.25.2.243

Vick, J., McRoy, R. & Matthews, B. M. (2002). Young female sex offenders: assessment and treatment issues. *Journal of child sexual abuse*. 11(2), 1-23.
DOI:10.1300/J070v11n02_01

Vizard, E. (2013). Practitioner Review: The victims and juvenile perpetrators of child sexual abuse – assessment and intervention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(5), 503-515. DOI:10.1111/jcpp.12047

Vorland, N., Selvik, S., Hjorthol, T., Kanten, A.F. & Blix, I. (2018). Tverretattlig samarbeid om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. (3/18). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2018/09/NKVTS_Rapport_3-18_SSA.pdf

Wijkman, M., Bijleveld, C. & Hendriks, J. (2014) Juvenile female sex offenders: Offender and offence characteristics. *European Journal of Criminology*, 11(1), 23-38.
DOI: 10.1177/1477370813479077

Williams, K. & Bierie, D. M. (2015). An incident-based comparison of female and male sexual offenders. *Sexual abuse: a journal of research and treatment*, 27(3), 235-257.
DOI: 10.1177/1079063214544333

Worling, J.R. & Curwen, T. (2001). Estimated risk of adolescent sexual offense recidivism (Version 2.0 - the ERASOR). Canada: SAFE-T Program, Thistletown Regional Centre. Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/284733845_Estimate_of_Risk_of_Adolescent_Sexual_Offense_Recidivism_Version_20_The_ERASOR

[Young, A.M., Grey, M. & Boyd, C. J. \(2009\). Adolescents` experiences of sexual assault by peers: Prevalence and nature of victimization occurring within and outside of school. *Journal of Youth and Adolescence* 38\(8\), 1072-1083.](#)
DOI: 10.1007/s10964-008-9363-y

Zetterqvist, M., Svedin, C. G., Fredlund, C., Priebe, G., Wadsby, M. & Jonsson, L. S. (2018). Self-reported nonsuicidal self-injury (NSSI) and sex as self-injury (SASI): Relationship to abuse, risk behavior, trauma symptoms, self-esteem and attachment. *Psychiatry Research*, vol 265, 309-316. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.05.013>

Zimring, F. E, Jennings, W. G., Piquero, A. R. & Hays, S. (2009). Investigating the continuity of sex offending: evidence from the second Philadelphia birth cohort. *Justice Quarterly*, 26(1) 58-76. <https://dx.doi.org/10.1080/07418820801989734>

Vedlegg 1

Forfatter, lokalisasjon og dato	Tittel	Type litteratur	Forskningsmetode	Funn/utsagn om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Utsagn om problematisk eller skadelig seksuell atferd og skole.	Kritisk vurdering
NORGE					
Abrahamsen & Mossige. 2007, NOVA 18/07	Sexual abuse in Norway: age risk and attitudes. The Baltic sea regional study on adolescent sexuality. The Baltic sea regional study on adolescent sexuality.	Forskningsrapport	Spørreundersøkelse blant ca. 5000 norske ungdommer i 3.klasse på videregående skole.	Beskriver gutter og jenters erfaringer med å bli utsatt for seksuelle krenkelser og utsette andre for seksuelle krenkelser.	Metode beskrevet. Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NOVA
Askeland, Jensen & Moen. NKVTS rapport nr. 1 2017.	Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd – kunnskap og erfaringer fra de nordiske landene og Storbritannia. – Forslag til en landsdekkende struktur	Rapport	Kartlegging av behandlingstilbudene av problematisk eller skadelig seksuell atferd i de nordiske landene og Storbritannia. Innhenter informasjon både skriftlig og ved personlig kontakt. I tillegg ble det gjennomført litteratursøk etter aktuelle tilbud, behandling, innhold og organisering i Norden og Storbritannia.	Beskriver at det er lite forskning på jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	Anerkjent nasjonalt kunnskapssenter. Anerkjente forfattere på feltet.
Barneombudet, Oslo, 2018	«Alle kjenner noen som har opplevd det» - samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser - 2018	Rapport	Grupesamtaler med rundt 200 ungdommer fra fire ulike steder i Norge. Ungdommene ble rekruttert gjennom frivillige organisasjoner og skoler	Forekomst, beskrivelse av seksuell atferd. forslag til tiltak	Metoden er beskrevet. Basert på samtaler med ungdom. Være forsiktig med generalisering
Bendixen, Kennair & Grøntvedt. NTNU-rapport, 2016	En oppdatert kunnskapsstatus om seksuell trakassering blant elever i ungdomsskolen og videregående opplæring	Rapport skrevet på oppdrag fra Barne,- likestillings- og	Litteratursøk etter forsknings-publikasjoner (artikler og rapporter) på seksuell trakassering blant unge i Norden i perioden etter 2007.	Viser til en rekke skandinaviske artikler og rapporter som handler om	Metode beskrevet. Forskere ansatt ved anerkjent universitet.

		inkluderingsdepartementet		seksuell trakassering blant både gutter og jenter	
Bendixen, M. & Kennair. NTNU 2017.	Advances in the understanding of same-sex and opposite-sex sexual harassment.	Forskningsartikkel	Spørreundersøkelse blant 1326 norske ungdommer	Beskriver forekomst av seksuell trakassering mellom kjønnene. Beskriver motivasjon for trakassering.	Metode beskrevet. Forskere ansatt ved anerkjent universitet
Berggrav. Nasjonal konferanse: de er alle barn. En nasjonal konferanse om bekymringsfull /skadelig seksuell atferd hos barn og unge, 2019	Konferanserapport	Oppsummering av foredrag/inns spill på konferansen	Beskriver hva de ulike foredragsholderne snakket om.	Jenter er nevnt i foredraget fra J.N. Enghaugen.	Nøye utvalgte foredragsholdere med kompetanse på feltet. Rapporten er en oppsummering av foredrag, kan være påvirket av forfatters tolkning.
Bjørndahl. ProSentret, Oslo kommune, 2017.	Sex som kapital. Om unge som bytter sex: utforskning av seksualitet, sårbarhet, grenser og press	Rapport	Kartlegging av hjelpeapparatets kunnskap om unge mellom 13-19 år som selger/bytter/kjøper seksuelle tjenester. Prosjektet hadde også en diskusjonsgruppe med ungdommer som de kunne samtale med om problematikken. Innhenting av brukererfaringer gjennom samtaler med brukere av ProSentret ble også gjort.	Informasjon og kunnskap om jenter er sentralt i rapporten	Metoden er beskrevet. Anerkjent kunnskapssenter har utgitt rapporten. Være forsiktig med generalisering
Draugedalen. Spesialpedagogikk 2/2018.	Barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd i barneskolen	Artikkel	Litteraturgjennomgang. Kommer med anbefalinger om tiltak som skoleansatte kan ta i bruk.	Ikke spesifisert mot jenter. Beskriver tiltak som kan iverksettes i skolen.	Litteraturgjennomgang. Det foreligger henvisninger til litteraturen som er beskrevet.

Hafstad & Augusti. NKVTS rapport nr. 4/2019	Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: en nasjonal undersøkelse.	Rapport	9240 ungdommer i alderen 12-16 år fra hele Norge deltok i spørreundersøkelse gjennomført på skolen.	Forekomst, statistikk, beskrivelser av opplevelser	Metoden er beskrevet. Anerkjent kunnskapssenter har utgitt rapporten
Hegge, 2017	<i>Trafikklyset: seksualitet hos barn og ungdom.</i>	Verktøy	Verktøy for å hjelpe profesjonelle å identifisere problematisk eller skadelig seksuell atferd hos barn og unge	Generelt om barn og unge	Oversatt fra australsk verktøy. Anerkjent i fagmiljøer.
Hegna & Pedersen. NOVA rapport 05/02	Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet. Ungdom under 18 år som selger seksuelle tjenester	Rapport	Litteratursøk, intervjuer med nøkkelinformanter med kunnskap om prostitusjon og ungdom og kvantitativt datamateriale basert på ungdomsundersøkelsen <i>Ung i Oslo</i> (spørreskjema) fra ca. 12000 ungdommer i Oslo.	Generelt om barn og unge, noe differensiering på gutter og jenter.	Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NOVA
Helseth. Utdanningsdirektoratet & Høgskolen i Nesna.	Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge.	Rapport skrevet på oppdrag for Utdanningsdirektoratet og Høgskolen i Nesna	Litteraturstudium på nordisk forskning som er gjort etter 1995.	Beskriver forhold ved de ulike kjønnene og mobbing relatert til dette hos både gutter og jenter.	Forfatter skriver på oppdrag fra høgskole og Utdanningsdirektoratet. Metoden er beskrevet. Være forsiktig med generalisering
Kennair & Bendixen, 2012	Sociosexuality as predictor of sexual harassment and coercion in female and male high school students.	Forskningsartikkel	Spørreundersøkelse blant ca. 1200 ungdommer	Beskriver forhold ved samfunnet vårt som påvirker forståelsen av seksuell trakassering mellom kjønnene	Metode beskrevet. Forskere ansatt ved anerkjent universitet
Kruse. 2011, NKVTS-rapport	Unge som begår seksuelle overgrep.	Rapport.	Litteraturstudium.	Noe beskrivelse av manglende kunnskap om jenter. Grundig beskrivelse av «barn og unge»	Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NKVTS

Kvaale & Mossige, 2019	Ungdommers fortelling om egen selvsikading	Kapittel i bok	Presenterer intervjuer med ungdommer som har erfaring med selvsikading.	Nei	Anerkjent forsker som medforfatter. Anerkjent forlag
Meneses, Berg & Nguyen, 2016, Folkehelseinstituttet	Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep.	Systematisk litteratursøk	Presentasjon over forskning som er gjort på behandlingstiltak for barn og unge som utøver vold eller problematisk eller skadelig seksuell atferd	Nei	Metode beskrevet. Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter, Folkehelseinstituttet
Moen, Bergman & Øverlien, NKVTS nr.2, 2018	Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre	Rapport med oppsummert kunnskap.	Beskriver dokumenterte universelle og selektive forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner i Norge.	Ikke noe direkte rettet mot jenter eller skole. Beskriver tiltak rettet mot «barn og unge».	Faglig anerkjent organisasjon
Mossige. NOVA rapport 16/01	Ungdoms holdninger til seksuelle krenkelser og overgrep. Ungdommers oppfatning av barn som legitime mål for seksuelle handlinger	Forskningsrapport	307 gutter og 403 jenter fra 7 videregående skoler i Oslo (alle har fylt 18 år). Utvalget svarer på spørreskjema som ble fylt ut på skolen.	Informasjon om både gutter og jenter	Metode beskrevet. Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NOVA
Mossige & Stefansen. NOVA rapport 20/07.	Vold og overgrep mot barn og unge	Forskningsrapport	7033 avgangselever i videregående skole svarte på spørreskjema om vold og overgrep.	Informasjon om både gutter og jenter som blir utsatt for seksuelle overgrep og som utsetter andre for seksuelle krenkelser.	Metode beskrevet. Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NOVA
Mossige & Stefansen. NOVA rapport 05/16.	Vold og overgrep mot barn og unge: omfang og utviklingstrekk 2007-2015	Forskningsrapport	Ser på og sammenligner spørreundersøkelsene som er gjort i 2007 og 2015	Informasjon om både gutter og jenter som blir utsatt for seksuelle overgrep og som utsetter andre for seksuelle	Metode beskrevet. Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NOVA

				krenkelser. Ser på utviklingstrekk	
Politiet, Kripas, Taktisk etterforsknings-avdeling Voldtektssesksjonen, Oslo 2019	Voldtektssituasjonen i Norge 2018	Rapport	Oppsummering/analyse av voldtektssituasjonen i Norge i 2018.	Forekomst, statistikk	Metoden er beskrevet. Anerkjent kunnskapssenter har utgitt rapporten
Skagseth. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo, institutt for spesialpedagogikk, 2019.	Elever utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd i skolen; hva gjør lærere? En kvalitativ studie av kontaktlæreres erfaringer med å utvikle og iverksette tiltak på barnetrinnet.	Masteroppgave	Kvalitative intervjuer med 4 kontaktlæreres erfaringer med barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Beskriver forslag til tiltak i skolen	Metode beskrevet. Uerfaren forsker.
V27, Betanien sykehus, Bergen.	Barn med upassende seksuell atferd eller som har begått seksuelle overgrep. Telefonkonsultasjoner med behandlingsapparatet: V27 sine erfaringer gjennom 9 år.	Rapport	Presentasjon av dokumentasjon på henvendelser/henvisninger som har vært til V27 i løpet av perioden 2006-2015 (273 barn og unge).	Beskrivelse av forekomst av jenter i V27 sitt materiale	Metoden er beskrevet. Anerkjent kunnskapssenter har utgitt rapporten
Vildalen, 2014	<i>Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner – med utgangspunkt i Thore Langfeldts tenkning og arbeid.</i>	Bok	Bok om menneskers seksualitet, utvikling og avvik.	Informasjon om utvikling av seksualitet. Ikke spesifikt på jenter.	Viser til forskning, men også mye forfatterens egne betraktninger.
Vorland, Selvik, Hjorthol, Kanten & Blix. NKVTS rapport nr. 3/2018.	Tverretattlig samarbeid om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Forskningsrapport	Fokusgruppeintervjuer med profesjonelle utøvere, i tillegg til spørreskjemaundersøkelse ansatte fra ulike kommunale etater og statlige tjenester responderte.	Informasjon om gutter og jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd – sett fra profesjonelle instanser.	Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter - NKVTS

				Informasjon om lærere/skole	
SVERIGE					
Fredlund Linköping Universitet, 2019.	Adolecent Selling Sex and Sex as Self-injury	Doktorgradsarbeid	Arbeidet består av 3 artikler om gutter og jenter som bruker sex som selvskading og som har erfaring med å selge sex.	Mye informasjon om jenter. Forekomst, risikofaktorer og motivasjon for atferd	Kjent og anerkjent forsker på området.
Fredlund, Dahlström, Svedin, Wadsby, Jonsson & Priebe. Universitetet I Linköping, 2018.	Adolecent`s motives for selling sex in a welfare state – a Swedish national study.	Forskningsartikkel	Arbeidet er videre på spørreundersøkelse med 199 ungdommer med erfaring med sex som selvskading	Primært om jenter som har erfaring med sex som selvskading	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Fredlund, Svedin, Priebe, Jonsson & Wadsby. Universitetet I Linköping, 2017.	Self-reported frequency of sex as self-injury (SASI) in a national study of Swedish adolescents and association to sociodemographic factors, sexual behaviors, abuse and mental health.	Forskningsartikkel	Spørreskjema blant 5750 ungdommer på videregående skole (60% svar).	Kartlagt forekomsten av gutter og jenter som bruker sex som selvskading	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Fredlund, Wadsby & Jonsson. Universitetet I Linköping. 2019.	Motives and Manifestations of Sex as Self-Injury	Forskningsartikkel	Spørreskjema til 190 kvinner, 4 menn og 4 med non-binær kjønnsidentifikasjon som hadde erfaring med sex som selvskading (SASI).	Kartlagt motivasjonen for å selge sex blant en gruppe unge kvinner.	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Jernbro & Janson. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm, Sverige, 2017.	Våld mot barn 2016. En nasjonell kartlegging.	Kartleggings-rapport	Spørreundersøkelse blant ca. 5000 elever fra grunnskolen og videregående skole.	Gir noe informasjon om jenter som utøver seksuelle krenkelser mot andre	Utgitt av anerkjent, nasjonalt kunnskapssenter i Sverige

Jonsson, L., Bladh, M., Priebe, G., Svedin, 2015.	Online sexual behaviours among swedish youth: associations to background factors, behaviours and abuse	Forskningsrapport	Spørreundersøkelse blant 3400 svenske ungdommer.	Informasjon fra badde gutter og jenter på seksuell atferd knyttet opp mot internett.	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Jonsson og Svedin.. Universitetet i Lund og Universitetet i Linköping, 2012.	«Online är jag någon annan..» Unga kvinnor med erfaring med å selje seksuelle tjenester online.	Forskningsrapport	Kvalitative intervjuer med 11 unge jenter/kvinner i alderen 15-25 som hadde erfaring med å selge seksuelle tjenester online før de fylte 18 år.	Informasjon fra jenter/kvinner som har erfaring med å selge sex på internett	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Jonsson, Svedin, Priebe, Fredlund, Wadsby & Zetterqvist, 2019.	Similarities and Differences in the Functions of Nonsuicidal Self-Injury (NSSI) and Sex as Self-Injury (SASI)	Forskningsartikkel	Spørreundersøkelse blant 1000 ungdommer som hadde rapportert om selvskading.	Beskriver både gutter og jenter som bruker sex som selvskading	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Kjellgren, Universitetet i Lund, 2009.	Adolescent sexual offending. Prevalence, risk factors and outcome	Doktorgradsarbeid	Arbeidet består av 5 artikler om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Informasjon om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Kjent og anerkjent forsker på området.
Kjellgren, Priebe, Svedin, Mossige, Långström, 2011.	Female youth who sexuelle coerce: prevalence, risk and protective factors in two national high school surveys.	Forskningsartikkel	1 av 5 artikler fra Kjellgrens doktorgradsarbeid: selvrporteringsstudie/spørreundersøkelse blant 4363 ungdommer i Norge og Sverige i alderen 17-20 år.	Informasjon om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd	Kjent og anerkjent forsker på området.
Olseryd,. Brottförebyggande rådet (Brå) Nationella trygghetsundersökningen 2014.	Gärningspersoners kön, och ålder vid misshandel, hot, råd och sexualbrott	Kort-analyse	Oppsummering/analyse av voldtektssituasjonen i Sverige i 2014	Statistikk av jenter som er anmeldt for seksuelle overgrep	Metoden er beskrevet. Anerkjent kunnskapssenter har utgitt rapporten

Svensson, Fredlund, Svedin, Priebe, Wadsby, 2013.	Adolescent selling sex: Exposure to abuse, mental health, self-harm behavior and the need of help and support – a study of a Swedish national sample.	Forskningsartikkel	Spørreskjema til ca. 3500 svenske ungdommer på videregående skole (60% svar).	Forekomst av gutter og jenter som selger sex. Kjennetegn og risikofaktorer ved disse.	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
Zetterqvist, Svedin, Fredlund, Priebe, Wadsby & Jonsson. 2018.	Self-reported nonsuicidal self-injury (NSSI) and sex as self-injury (SASI): Relationship to abuse, risk behaviors, trauma symptoms, self-esteem and attachment	Forskningsartikkel	Spørreskjema basert på svar fra 5839 svenske videregående elever.	Beskrivelser av gutter og jenter som bruker sex som selvskading.	Kjente og anerkjente forskere fra et anerkjent forskningsmiljø.
DANMARK					
JanusCentret. 2016.	Bekymringsbarometer.	Kartleggings-verktøy	Verktøy for å hjelpe profesjonelle å identifisere problematisk eller skadelig seksuell atferd hos barn og unge	Generelt om barn og unge	Anerkjent kompetanseenhet. Spesialkompetanse på feltet
JanusCentret, 2019.	Statusrapport XVI, 2003-2018	Status-rapport	Presentasjon av samlet viten og rapporter om kliniske funn i klientgruppen til JanusCentret, 524 barn og ungdommer.	Forekomst av jenter er beskrevet.	Anerkjent kompetanseenhet. Spesialkompetanse på feltet

Vedlegg 2

Nettsider hvor det er søkt etter artikler, rapporter og annen informasjon om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd.

NORGE:

- Nkvts.no (Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress)
- Prosentret.no (Prosentret i Oslo. Sentret er eiet og drevet av Oslo kommune som et hjelpetilbud til mennesker med erfaring fra salg av sex)
- Statensbarnehus.no (Statens barnehus finnes i flere byer i Norge. Er et kompetansetilbud hvor barn, unge om mennesker med funksjonshemminger kan gjennomføre tilrettelagte politiavhør. I tillegg jobber de ansatte med utadrettet virksomhet og veiledning til profesjonelle instanser og pårørende som jobber med barn og unge som har vært utsatt for eller vitne til vold og overgrep. I tillegg kan de gjennomføre avhør og følge opp barn og unge som er anmeldt for å utøve problematisk eller skadelig seksuell atferd. Har sjekket ut nettsidene til barnehuset i Tromsø, Trondheim, Hamar, Oslo, Bergen)
- Smiso.no (Lavterskeltilbud til mennesker som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Driver med utadrettet virksomhet mot barnehager, skoler for å forebygge overgrep mot barn)
- Oslo.met.no: (Velferdsforskningsinstituttet NOVA. Utfører forskning på livsløpet fra barndom til eldre år, for eksempel innen helse og velferd, barndom og barnevern, ungdom, og vold).
- Betaniensykehus.no: (Ressursenheten V27 som utreder og behandler barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Jobber også med konsultasjon og veiledning til profesjonelle instanser).
- Rebessa.com: (Regionalt ressursteam i Trondheim. Jobber med barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. Samarbeider med andre profesjonelle instanser.)

SVERIGE:

- [Liu.se](#): (Hjemmesidene til Barnafrid i Linkjøping, Sverige. Dette er en organisasjon som retter seg mot profesjonelle instanser som jobber med barn og unge som er utsatt for vold og overgrep. Barnafrid samarbeider en del med myndighetene om å utarbeide kunnskap og forebyggende arbeid).
- [Humana.se](#): Organisasjonen som driver Off.Clinic i Sverige. Off.Clinic er et spesialisert behandlingstilbud til barn og unge med seksuelle atferdsvansker)

DANMARK:

- [Januscentret.dk](#) (Januscentret i København, Danmark. Kompetanseenhet som jobber med barn og unge som har utvist problematisk eller skadelig seksuell atferd)

Vedlegg 3

Personlig kontakt

Veileder Sabreen Selvik sendte e-post til fagpersoner i England og Canada. Senere videresendte hun e-poster på vegne av oppgaveskriveren til bekjenskaper/kollegaer ved et barnehus og et forskningssenter. 3 av 4 svarte.

Tok kontakt med Christian Lunde-Hanssen psykologspesialist og rådgiver ved RVTSøst. Han sendte først en e-post til 11 av sine bekjenskaper ved ulike kompetansesentra i hele Norge hvor han opplyste om masteroppgaven og ba de om å svare. 9 av disse svarte.

I tillegg ble det sendt e-post til 10 ulike fagpersoner som oppgaveskriveren selv hadde kjennskap til etter og deltatt på konferanser og foredrag, eller å ha lest litteratur, eller å ha fått de anbefalt på e-post fra en annen fagperson. 6 av disse svarte.

Totalt: 25 eposter til ulike fagpersoner. 18 svar.

Svarene kom fra ansatte ved ulike samfunnsinstitusjoner som jobber med problematisk eller skadelig seksuell atferd:

- Betanien Sykehus, V27
- Januscentret
- Barnehusene
- Rebessa
- Ulike universitet/høyskoler og forskningssentra i Skandinavia, England
- Professor James Worling
- Fengsel
- ProSentret
- SMISO

ANBEFALER:

Søk I google scholar med søkeordene «adolescent female sex offend» og «juvenile female sex offend». Anbefaler perioden fra slutten av 1980-tallet frem til i dag
Har ingen anbefalinger om jenter med PSA/SSA problematikk og skole. Mener at det finnes noe mer litteratur på jenter med PSA/SSA, litt avhengig av hvordan man definerer dette.
Anbefaler å ta kontakt med Eva Mørch i V27 i Bergen.
Anbefaler masteroppgaven til Skagseth (2019).
Anbefaler kontakt med NKVTS, senter mot incest og seksuelle overgrep i Oslo eller Tromsø. Jobber med, og har møtt jenter som har begått overgrep mot andre

<p>Skriver at det finnes lite skrevet/lite forskning på temaet. Legger ved link til artikkel om voksne damer som overgripere («<i>Ingen penis, ingen skade når kvinner begår seksuelle overgrep</i>»).</p> <p>Anbefaler kontakt med Mimi Strange, Januscentret Danmark. Legger ved link til Januscentrets statusrapport for 2018.</p>
<p>Anbefaler artikkel av: Firmin C. (2009)</p> <p>Anbefaler i tillegg nettsidene: www.nspcc.com og www.stopitnow.org</p> <p>Anbefaler masteroppgaven i spesialpedagogikk 2019 til Skagseth.</p>
<p>Anbefaler rapport av Jonsson & Svedin (2019).</p>
<p>Anbefaler to rapporter fra NKVTS</p> <p>Anbefaler Eva Mørch, Øystein Grov, Monica Jensen og Helle Kleive ved spesialenheten V27 i Bergen. Anbefaler også Mimi Strange ved Januscentret i Danmark.</p>
<p>Anbefaler rapporten til Jonsson & Svedin (2019)</p>
<p>Legger ved linker til aktuelle artikler:</p> <p>Oliver, B.E., Holmes, L. (2015).</p> <p>Stimmel, M.A., Cruise K.R., Ford, J.D (2014)</p> <p>Smith D.K., Leve, L.D, Chamberlain, P. (2006)</p>
<p>Anbefaler kontakt med «Barnafrid» i Sverige (tilsvarer NKVTS) eller Januscentret i Danmark.</p> <p>Anbefaler også masteroppgave i spesialpedagogikk Skagseth (2019).</p>
<p>Anbefaler kontakt med kompetanseenheten V27 i Bergen.</p>
<p>Sier at det finnes lite forskningslitteratur. Anbefaler kontakt med Cecilia Fredlund og hennes arbeid om temaet «sex som selvskading»</p> <p>Anbefaler å sjekke ut STIR-prosjektet som NKVTS er involvert i.</p>
<p>Svarer på spørsmål om Ungdata har noen spørsmål som kan være aktuelle i masteroppgaven. Svarer at spørsmålene om seksualitet i ungdata-undersøkelser er generelle og nok ikke fanger opp problematisk eller skadelig seksuell atferd.</p>
<p>Viser til rapporter på egne hjemmesider. Opplyser om at det kommer ny rapport i desember 2019, og at det ligger noe informasjon om jenter med problematisk eller skadelig seksuell atferd der.</p>

Sender en artikkel: Fredlund, Wadsby & Jonsson (2019).

Anbefaler kontakt med Mika Hälsa i Stockholm.

Rapporter fra NKVTS.

Har ingen anbefalinger å komme med, men sender mail dersom hun kommer på noe.

Vedlegg 4

Tekst i e-posten som ble sendt til anbefalte fagpersoner i Norge, Sverige og Danmark:

*Mitt navn er Cecilie Velgaard Andresen, jeg er masterstudent i Spesialpedagogikk ved Høgskolen i Østfold. I min masteroppgave skriver jeg om **jenter med skadelig og problematisk seksuell atferd**. Som du sikkert da skjønner så foreligger det bare et begrenset antall forskningsartikler på temaet. Som et ledd i metoden har jeg derfor valgt og ta direkte kontakt med fagfeltet, for å høre hva fagfolk på området kan gi meg av informasjon. I utgangspunktet ønsker jeg å samle mest mulig informasjon om jenter med SSA, men skal også forsøke å avgrense oppgaven inn mot hvordan lærere og skoleansatte kan ivareta jenter med SSA i en skolesammenheng. Jeg er derfor interessert i generell informasjon om SSA i skolesammenheng.*

Jeg har respekt for at du har en travel arbeidshverdag, men dersom du har mulighet til å svare, så tar jeg gjerne imot informasjon om:

- 1. Artikler/rapporter/prosjekter/nettsider/anbefalinger som omhandler jenter med SSA og/eller SSA i skole*
- 2. Andre fagpersoner i Skandinavia som kan tenkes å ha kunnskap og kompetanse om jenter med SSA og/eller SSA i skolen*
- 3. Statistikk/tallmateriale som kan si noe om jenter med SSA og/eller SSA i skole.*

Vedlegg 5

Søkeord

ENGELSK:

Seksuell atferd:

sexual abuse

Sexual offending (sex offender)

Sexual harassment

Sexual coercion

Harmful sexual behavior

Sex as self-injury

Adolescent selling sex

Sexual risk behavior

Problematic sexual behavior / Sexual behavioral problems

Harmful sexual behavior

Adolescent perpetrator

Juvenile sex offender

Young abuser

Inappropriate sexual behaviors

Jenter:

girls

Young females

Adolescent girls

Young adults

Juvenile girls

Youth

Skole:

Schools

Education

NORSK:

Seksuell atferd:

Problematisk eller skadelig seksuell atferd

skadelig seksuell atferd

Bekymringsfull seksuell atferd

Unge overgripere

Unge krenkere

Jenter:

Jenter

Unge voksne

Skole:

Skole

Grunnskole

Videregående skole

utdanning

SVENSK

Seksuell atferd:

Unga som begår sexuella övergrepp

Sexuellt avvikande beteende

Jenter:

Flickor

Tjejer

Skole:

skolan

utbildning

DANSK**Seksuell atferd:**

Seksuelt bekymrende atfærd

Seksuelt krænkende atfærd

Seksuelle atfærdsproblemer

Unge krænkere

Jenter:

piger

Skole:

Skole

uddannelse

Vedlegg 6

Hacketts kontinuum modell om problematisk eller skadelig seksuell atferd (Hackett et. al, 2019, s. 15)

Hackett (2010) has proposed a continuum model to demonstrate the range of sexual behaviours presented by children and young people, from those that are normal, to those that are highly deviant:

Normal	Inappropriate	Problematic	Abusive	Violent
<ul style="list-style-type: none">• Developmentally expected• Socially acceptable• Consensual, mutual, reciprocal• Shared decision making	<ul style="list-style-type: none">• Single instances of inappropriate sexual behaviour• Socially acceptable behaviour within peer group• Context for behaviour may be inappropriate• Generally consensual and reciprocal	<ul style="list-style-type: none">• Problematic and concerning behaviours• Developmentally unusual and socially unexpected• No overt elements of victimisation• Consent issues may be unclear• May lack reciprocity or equal power• May include levels of compulsivity	<ul style="list-style-type: none">• Victimising intent or outcome• Includes misuse of power• Coercion and force to ensure victim compliance• Intrusive• Informed consent lacking, or not able to be freely given by victim• May include elements of expressive violence	<ul style="list-style-type: none">• Physically violent sexual abuse• Highly intrusive• Instrumental violence which is physiologically and/or sexually arousing to the perpetrator• Sadism